

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täno manbiñam no kudän täñkuk

Jesu täno oraniye wäpi tawan
Luk 3:23-38

¹ * Man pätkañ nowä Jesu Kristo oraniye täno wäpi tawan. Tänpän Jesu täno orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täno yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täno yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk.
² Eruk Jesu täno oraniye tawan ahän yäpmän äbuño unitäno manbiñam u ñode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyañkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyañ yepmañkuk.

³ * Judatä Peres-kät Sera bäyañkuk. Yarä unitäno miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Eron bäyañkuk.

Esrontä Ram bäyañkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyañkuk.

Tänpän Aminadapta Nason bäyañkuk.

Nasontä Salmon bäyañkuk.

* **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22

5 * Salmontä Boas bäyaŋkuk. Boas täŋo miŋi Rahap.

Täŋpäŋ Boastä nanaki Obet bäyaŋkuk. Obet täŋo miŋi u Rut.

Obettä Jesi bäyaŋkuk.

6 * Jesitä Devit bäyaŋkuk. Devit u Juda täŋo intäjukun äma itkuk.

Täŋpäŋ Devit täŋo nanaki Solomon. Solomon u miŋi Devittä Üria webeni yomäгатkuko unitä bäyaŋkuk.

7 Täŋpäŋ Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.

Abiyatä Asa bäyaŋkuk.

8 Täŋpäŋ Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.

Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.

9 Täŋpäŋ Usiatä Jotam bäyaŋkuk.

Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.

Ahastä Hesekia bäyaŋkuk.

10 Täŋpäŋ Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.

Manasetä Emon bäyaŋkuk.

Emontä Josaia bäyaŋkuk.

11 * Täŋpäŋ Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuŋo kadäni uken ahäŋkuŋ.

12 * Täŋpäŋ komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.

* **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kin 24:14-15;

2Sto 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.

Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.

Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.

14 Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

15 Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

16 Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

17 Node ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

18* Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebari node pätak; Miŋi Maria u Josepta

* **1:18:** Luk 1:27,35

biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. ¹⁹ Ude ahäŋirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yäŋkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yäŋahäwapäŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. ²⁰ Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätak. ²¹ * Nanak bäyawayäŋ täko uwä ämani äpi bäyawek. Bäyaŋirän wäpi Jesu yäŋ kaŋ iwet. Täŋpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketärenpäŋ äpi yepmaŋpek yäk. ²² Täŋkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadäŋirän man profet biani kubätä ŋode yäŋkuko u bureni ahäŋkuk;

²³ * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäŋ täko unitäŋo wäpi “Immanuel” yäŋ äpi iwetneŋ.

Täŋkaŋ wäpi “Immanuel” unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak. ²⁴ Täŋpäkaŋ Joseptä man u nadäŋpäŋ kikuŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk.

²⁵ * Webenita yäpukopäŋ bok nämo pat yäpmäŋ kuŋirän nanak u ahäŋkuk. Nanak u ahäŋirän Joseptä wäpi “Jesu” yäŋ iwetkuk.

* **1:21:** Luk 1:31, 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:7,21

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu kånayän äbuŋ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabän yäwat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabäŋpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ. ² * Äbä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Nanak paki Juda ämawebe yabän yäwarayän täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ nanak paki u ahänjirän guk taŋi ahänkuko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ akumaŋ iwat yäpmän äbäkamän. Nanak paki u kaŋpäŋ iniŋ oretnayän äbäkamän yäk. ³ Ude yänjirä Herottä nadänkaŋ kikuŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u nadäŋpäŋ nadäwätäk udegän täŋkuŋ. ⁴ Herottä nadäwätäk täŋpäŋ Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kumän-tagän yän-päbä yepmanpäŋ yäwet yabäŋkuk; E, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo yän yäk täkaŋ u kome de ahäkta yäwani? ⁵ Ude yäwet yabänjirän iwetkuŋ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yän yäk täkamän yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yän yänkuko u profet kubätä ŋode kudän täŋkuk;

⁶ * *Ai! Ämawebe Judia kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ŋode nämo nadäneŋ;*

* **2:2:** Nam 24:17 * **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42

Nin kome jopi-ken itkamäj. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yäj nämo nadänej.

*Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäjpäj näkñaken äbot, Isrel ämawebe u api yabäj yäwarek. **Mai 5:2***

⁷ Täjpäñ Herottä man u nadäjpäñ nadäwätäk täjpäj äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani kädä äbuño ukeño yäj-päbä inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Guk tañi kañkañ äbäkamäj yäj näwetkuño ukeño kadäni jidegän ahäjirän kañkuñ?

⁸ Ude yäwänä kowata iwerä nadäjpäñä jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yäj-wäyäkñejpäñ nanak paki u kañ-ahäjpäñä äneñi päbä kañ näwerä nadäwa. Ude täjpäkañ näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk. ⁹⁻¹⁰ Ude yäweränkañ kuñkuñ.

Kumañ päñku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañpäñ oretoret pähap nadäjkuñ. Täjpäkañ guk u intäjukun kuñirän kañtäñ iwatkun. Kañtäñ iwarirä guk uwä yot nanak yamiñitä patkumäno u punin terak itkuk.

¹¹ * Täjpäkañ yot gänañ äronpäñ Maria nanakikät irirän yabäjpäñ gukut imäpmok täjpäj nanaki u iniñ oretkuñ. Ude täjpäj tuñum tägatäga, gol ba imaka kábäñi tägatäga gwäki ärowani peñpäñ yäpmäj äbuño upäj peñ imiñkuñ. ¹² Ude täñkañ parirä Ekänitä döpmonken yäweränkañ yäjewänä Herot irepmitpeñ kábop kukñi kädagän kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nädamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

* **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6

¹³ Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeņo äyänutpen ini komeken kuņirä Ekäni täņo aņero kubätä Josep dāpmonken ahāņ imiņpāņ iwetkuk; Josep, gāk ŋo irentawä. Akuņkaņ nanak yamiņi yāņ-yākņat yāpmāņ metāņpen pāņku Isip komeken ahāņpāņ itkaņ näkņo manta juku pāram kaņ täņpun yāk. Nadātan? Herottä nanak paki ŋo utta nadāņkaņ kädetta wāyākņetak. ¹⁴ Aņerotä ude iweränä akuņpāņä nanak yamiņi yāņ-yākņat yāpmāņ bipaniğän Isip komeken metāņpen kuņkuk. ¹⁵ * Pāņku uken ittāņ kuņirän Herot kumbuk. Täņpākaņ imaka ahāņkuko unita profet kubätä bian, Anutu täņo meni jinom yāpmāņpāņ ŋode kudän täņkuk; Nanakna Isip komeken irirän gera yāņira āneņi äyänutpen ābuk. Profettä man kudän täņkuko u kämi ude bureni api ahāwek yāņ nadāņpāņ yāņkuk.

Herottä nanak paki āmani kudup dāpuk

¹⁶ Täņpākaņ äma nadäk-nadäk ikek ukeņo Herot täņikņatpen kuņirä nadāņpāņ kokwawak pāhap nadāņkuk. Kokwawak nadāņkuko unita komi āmaniye pen yāwet-pewän Betlehem ba kome gāgāni gāgāni uken nanik nanak āmani obaņ yarä nämo tärewani kudup kumāņ-kumāņ dāpmāņ moreņkuņ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeņonitä guk taņi u kadāni uken ahāņkuk yāņ iwetkuņo kadāni u nadāņ iwatpāņ nanak āmani obaņ yarä nämo tärewani ugāņpāņ kumāņ-kumāņ dāpuņ. ¹⁷ Herottä ude täņkuko unita man profet Jeremiaatä ŋode kudän täņkuko u bureni ahāņkuk;

* **2:15:** Hos 11:1

18 * *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yäñirän nadänkuñ.*

Nanakiye kumbuño unita konäm kähän yäñirän iniñ bitnäna yäñkañ täñpä wanñkuñ. Jer 31:15

Jesu nädamiñi nani äneñi ini komeken äbuñ

19 Täñpäkañ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täño añero kubätä dāpmonken ahāñ imiñpäñ iwetkuk; 20 * Josep, äma nanak ño urayāñ yāñkuko ukeño kumbuk. Unita gāk akuñkañ nanak yamiñi ño yāñ-yākñat yāpmāñ Isrel komeken ku yāk. 21 Ude iweränä Josep ironi yamiñi yāmagurän yāpmāñ Isrel komeken kuñkuñ. 22-23 * Kuñpäñä nadänkuk; Herottä kumbänkañ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täñpäñ itkuko unita Josep uken kwayāñ umuntañkuk. Täñpäñ Anututä dāpmonken jukuman ätukät iweränä kukñi kädagän kumañ Galili komeken kuñkañ Nasaret yotpārare-ken yot täñpäñ itkun. Täñpäñ Jesuta profet ätutä bian yāñkuño u bureni ahāñkuk. Ñode yāñkuñ; Äma ño Nasaret nanik yāñ api iwetneñ.

3

Jontä Anutu täño manbiñam yāñahāñkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

1 Eruk kadäni uken ume ärut yāmani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täño kome bāmopi-ken u päñku itkuk. Itkañ manbiñam yāñahäk-ahäk epän

* **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19 * **2:20:** Kis 4:19 * **2:22-23:** Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

täj itkuk. ² * Täjpäñ manbiñam ñode yäñahäk täñkuk; Kadäni ño Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän bureni täñ yämayäñ täko u keräp täyak unita bänepjin sukurenpäñ kädet wakiwaki täk täkañ u kumän peñ morewut! yäk. ³ * Täjpäkañ biana profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmäñpäñ Jonta yäñpäñ man ñode kudän täñkuk;

*Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkañ gera ñode yäñ itak;
Ekänitä äbäkta kädet täwirut!
Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut!* *Ais 40:3*

Aisaiatä man ude kudän täñkuk.

⁴ * Täjpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipäñ täñpani upäñ täñkañä piontawä but gupipäñ täñpani upäñ yamäñ täpäneñpäñ kuñat täñkukonik. Täñkañ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäñ nak täñkukonik. ⁵ Ude täñkañ manbiñam u yäñahäñjirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jodan ume kukñi kukñi uken naniktä bumta äbä ahäñ imiñpäñ manbiñam nadäñkuñ. ⁶ Manbiñam nadäñpäñ wakini yäñahäñjirä Jontä Jodan ume gänañ yäñ-yäkñat päpmo ärut yämik täñkuk.

⁷ * Ude täñkañ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yäñkañ uken äbäñjirä yabäñkuk. Yabäñpäñ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjin nämo sukurenkañ äbäkañ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäño momita kokwawak

* **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3:** Ais 40:3 * **3:4:** 2Kin 1:8

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33

nadänkaŋ tadäpayän täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägän äbäkaŋ? ⁸ Inä bänepjin bureni-inik sukurenpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! ⁹* Node nämo nadäneŋ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamän yän nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yän nadänpäŋä mobä jopi ŋopän täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

¹⁰* Upänkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madänpäŋ ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kunen yäk.

¹¹* Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ morenpäŋ bänepjin sukurenpäŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upänkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

¹²* Äma ekäni uwä ämawebe yäpmän danik epän täkta äbayän täyak. Yäpmän danik epän u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmän daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-

* **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12

Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

* **3:10:** Mat 7:19;

* **3:12:** Mat 13:30

kumäki nämoken api ureŋ tänpän äpmonerŋ yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Tänpän Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yänkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbänpän Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk. ¹⁴ Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämö! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yän näwetan? ¹⁵ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upänkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayän. Nek Anututä nadänpän kädet penkuko ugänpän iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpän ume ärut imiŋkuk.

¹⁶ * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpän uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpänkaŋ gwäki terak maŋirayän täŋkuk. ¹⁷ * Täŋirän Anutu kunum gänaŋ gera kubä ŋode yänkuk; Nöwä näkŋaken bänepna gämäni yäk. U kaŋpän gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

Satantä Jesu yän-ikŋatkuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ * Jontä Jesu ume ärut imän täreŋirän Satantä Jesu täŋyabäktä Munapiktä yänikŋat yäpmän kome jopi-ken päŋku teŋkuk. ² * Kome jopi-ken

* **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7

tewänkaŋ ketem kubä nämo nanŋkaŋ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo nanŋkaŋ it yäpmän kuŋtäyon nakta wakiinik kubä inŋkuŋ. ³ Ude täŋjirän Satantä ahän iminŋpäŋä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpawä mobä itkaŋ ŋo yäweri ketem äworewäkaŋ naŋ yäk. ⁴ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täŋpayän. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täŋo man kumän nadänŋpäŋ bänepi-ken penŋpäŋ kuŋareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Satantä yänŋikŋat yäpmän Jerusalem kuŋpäŋ kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmanŋkuko
unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.
Tänŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimij
tädoren. Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpawä man u nadänŋpäŋ punin ŋonitä komen umu tubäpe! yäk. ⁷ * Ude iweränä Jesutä yänŋkuk; Näk ude nämo täŋpayän. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämo pen iweren yäk.

⁸ Yäwänä Satantä Jesu pom käroŋi kubäken yänŋikŋat yäpmän päro itkaŋ komeni komeni äma äbori äbori u ba unitäŋo tuŋum pähap gäripi mebäri

* **4:4:** Lo 8:3 * **4:7:** Lo 6:16

mebäri u iwonjärenkaŋ ɲode iwetkuk; ⁹ Gäk gukut imäpmok täŋ namiŋpäŋ naniŋ oreriri imaka päke yabätan ɲowä täga ganiŋ kirewet yäk. ¹⁰ * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätänpeŋ ku! Anutu täŋo man ɲode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä epän täŋ imineŋ. Man ude pätak. ¹¹ * Eruk Jesutä Satan ude iweränä teŋpeŋ kuŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä äbä täŋkentän imiŋkuŋ.

*Jesu Galili komeken epän yäput peŋpäŋ täŋkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11*

¹² * Täŋpäkaŋ Jon komi yot gänaŋ tewä irirän Jesutä biŋam nadänpäŋ äyänutpeŋ Galili komeken kuŋkuk. ¹³ * Päŋku ini yotpärare Nasaret u ittängän eruk peŋpeŋ Kapeneam kuŋkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täŋo kome. Ukäda päŋku itkuk. ¹⁴ Jesutä kome u kuŋatkuco unita bian profet Aisaiatä man ɲode kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

¹⁵ *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik!
Komejin Jodan ume udude käda Galili gwägu
dubini-ken itak. Inä äma jopi, guŋ äbotken
nanik.*

¹⁶ *Upänkaŋ bipmäŋ urani-ken it täkaŋ u in
peŋyänjek pähap api käneŋ.*

*Kumbani komeken bumik it täkaŋ, nadäk-
nadäkjin nämo pirärewani, inta peŋyänjek pähap
kubä ahän tamayän täyak. Ais 9:1,2*

Aisaiatä man ude kudän täŋkuko u bureni ahänkuk.

* **4:10:** Lo 6:13 * **4:11:** Hib 1:6,14 * **4:12:** Mak 6:17; Luk 3:19-20
* **4:13:** Jon 2:12

17 * Tānpāṅ Jesutā Kapeneam yotpārare-ken kuṅkuko kadāni uken manbiṅam yāṅahāk epān yāput peṅpāṅ ṅode yāṅahānpāṅ yāwetkuk; Bānepjin sukureṅpāṅ siwoṅigān kuṅarut. Anututā intājukun itkaṅ āboriye yabāṅ yāwatiniṅ tāṅpayāṅ tāyak u kerāp tāyak yāk.

Jesutā iwarāntākiye ātu yāmagutkuk

Mak 1:16-20

18 Kepma kubāken Jesu Galili gwāgu pomi terak kuṅattāṅgān yabāṅkuk; Āma yarā iniyat tuāni Saimon wāpi kubā Pita kenta monāni Andru gwāgu tom yāpdayāṅ tom wādāwani yāk maṅpān āpmonirā yabāṅkuk. Āma yarā uwā moneṅ epānta gwāgu tom yāpmāk tāṅkumānonik. 19 * Yāk maṅpān āpmonṅ irirān Jesutā yabāṅpāṅ yāwetkuk; Eruk! Epān u peṅkaṅ nāk nāwarun! Nāk nāwarirān gwāgu tom yāpmāk tākamān udegān āmawebe Anutu iwatta yāpmāk-yāpmāk epān api tamet yāk. 20 * Yāwerānā uterakgān epāni u peṅpeṅ iwatkumān. 21 Eruk, ātukāt kuṅpāṅā Sebedi nanakiyat wāpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kāt gāpe terak itkaṅ yāk taṅi gwāgu tom yāpani u ket ut irirā yabāṅkuk. 22 Yabāṅpāṅā nāk nāwarun yāṅ yāwerirān uterakgān nani gāpe terak ugān irirān teṅpeṅ Jesu iwatkumān.

Jesutā āmawebe kāyām ikek yāpān tāgaṅkuṅ

23 * Tānpāṅ Jesutā kome Galili dubini-ken itkuṅo u kudup kuṅat moreṅpāṅ āmawebe kāyām mebāri mebāri nitek yāpān tāgaṅit, kābeyā yot

* **4:17:** Mat 3:2 * **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27 * **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38

gänaŋ äronpäŋ man yäwerit täŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Manbiŋam Täga ɲode yäŋahäntäŋ kuŋatkuk; Anututä intäjukun itkaŋ äboriye yabäŋ yäwatinik täŋpayäŋ täyak u ahätak yäk. ²⁴* Ude yäwerirän biŋami Siria komeken kuŋat moreŋirän nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneŋ täŋpani, kumäŋ-däpurek täŋpani ba käyäm mebäri mebäri täŋpani u kudup noriyetä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä yäpän tägaŋkuŋ. ²⁵* Täŋpänkaŋ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täŋkuŋ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täŋkuŋ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk Luk 6:20-26

¹⁻² Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuŋo u yabäŋpäŋ pom keräpi kubä terak äro maŋitpäŋ irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiŋam ɲode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk;

³* Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäŋ nadäk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.

* **4:24:** Mak 6:55 * **4:25:** Mak 3:7-8 * **5:3:** Ais 57:15

- 4 * Təŋpəkaŋ äma iniken mominita nadäwä waki təŋpəpəŋ konäm butewaki terak kuŋat təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä ini bänepi api təŋpidäm taŋ yämek.
- 5 * Ba äma bänep kwini terak kuŋat təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ŋo inita biŋam api yäniŋ kirewek.
- 6 * Təŋpəŋ äma irit kuŋat-kuŋat siwoŋi u iwatta gäripi-inik nadəŋpəŋ ehutpəŋ tək təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani təŋo gäripini uwä api dəpməŋ təreŋ yämek.
- 7 * Təŋpəkaŋ äma noriyeta butewaki nadəŋ yämik təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadəŋ yämek.
- 8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka təga täktagän nadəŋpeŋ kuŋat təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahəneŋ.
- 9 * Təŋpəŋ äma ämik ba duŋwekwek dəpməŋ təkŋek təkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironinaye yəŋ api yəwerek.

* **5:4:** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5:** Sam 37:11 * **5:6:** Ais 55:1-2
* **5:7:** Jem 2:13 * **5:8:** Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1
* **5:9:** 1Jo 3:2-3

10 * Ba äma Anutu täño kädet siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan täŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.

11-12 * * Täŋpäkaŋ intä näk nadäŋ namikinik täŋirä ämawebetä man jop yäŋ-täknatpäŋ, man wakiwaki täwetpäŋ täwat kirenjit api täneŋ. Upäŋkaŋ ude täŋirä nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadäkaŋ? Bärapä udewani intagän nämo täŋ tamik täkaŋ. Profet biani itkuŋo unita udegän täŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ in kunum gänaŋ kowata täga api yäpneŋo unita bänep täga nadäŋpäŋ oretoret terak kuŋat täkot!

Inä ämawebe täño paŋ kenta topän ude itkaŋ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täŋpäkaŋ Anutu täño ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken paŋ gäripi nitek ude kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Nämo, paŋ gäripi nitek nämo uwä maŋpä kuŋirä ämawebetä yeŋ awähutneŋ. Unita paŋ gäripi nitek ude kaŋ kuŋarut!

14-15 * * Ba kubä pen ŋode; Topäntä taŋi ijiŋpäŋ ägoni säkgämän penyänek täkaŋ. In-täño irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbop imata pewek? Ude nämo, ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ägonitä kädet-ken peŋ-yäŋeŋirän ämawebetä

* **5:10:** Hib 12:4; 1Pi 3:14 * **5:11-12:** 1Pi 4:14; Jem

1:2 * **5:11-12:** 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10

* **5:14-15:** Jon 8:12, 9:5 * **5:14-15:** Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33

kwawakgän kañtäñ kuñatneñ. Ba yotpärare tañi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneñ. ¹⁶ * Täñpän in, irit kuñat-kuñatjin udegän. Anutu täño penyänek kudän bänepjin-ken itak u täñpewä kwawak irirän kädet siwoñi kuñarirä ämawebetä tabänpän oretoret täñpän Anutujin kunum gänäñ nanik u iniñoret täneñ.

Jesu Anutu täño man biani wärämutta nämo äpuk

¹⁷ * Jesutä ude yänpänjä äneñi ñode yänjuk; In Anutu täño бага man ba profet biani täño yäwetpän yäwoñärek man täñpani u näkä däpmän täkñekta äpuk yän nämo nadäneñ. Näk u däpmän täkñekta nämo äput. Nämo, u täñkehärom tañpewa bureni kwawak kañ ahäwän yänpän äput. ¹⁸ * Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräñeñ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täño man terak kudän täñkuño u bureni ahäwäkañ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

¹⁹ * Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpän ätu kädet udegän kañ iwarut yän yänpän-yäwoñärek täñpayän täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänäñ wäpi biñam nikektä nämo api irek. Täñ, äma kubätä бага man u buramiñpän ätu kädet udegän kañ iwarut yän yänpän-yäwoñärek täñpayän täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänäñ wäpi biñam nikektä api irek. ²⁰ Unita ñode täwera nadäwut; Baga man yäwoñärewni äma ba

* **5:16:** Efe 5:8-9; 1Pi 2:12

* **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4

* **5:18:** Luk 16:17, 21:33

* **5:19:** Jem 2:10

Parisi ämatä ñode yäk täkañ; Bureni, nin Anutu täño Baga man iwatpäñ siwoñi kuñat täkamäñ yäk. Ude yäk täkañ upäñkañ in u yärepmitpäñ Anutu täño gärip ugän kañ iwarut. Ude nämö tänayäñ täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämö api äronen.

Kokwawak nadäñpen kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

21 * Jesutä ude yäñpäñ äneñi ñode yäñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubä kumäñ-kumäñ nämö uren. Äma kubä kumäñ-kumäñ urayäñ täyan uwä manken api iren yäk.

22 * Man ude yäwetkuko upäñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpen kuñarayäñ täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäñ täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpäñ iniñ wärät man iwerayäñ täyak uwä geñi kädäp mebet ikek unita biñam api täñpek.

23-24 * Unita ket ñode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yäñpäñä ñode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäñpäñä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänutpen päñku notkapak kokwawak nadäñ gameko uwä yäñahäñpäñ yäñpak tañkañ eruk äneñi äyänut päñku imaka u Anututa täga imen.

* **5:21:** Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * **5:22:** 1Jo 3:15 * **5:23-24:** Mak 11:25

25 * Ba notkapak kubätä iwan täñ gamiñpäñ manken gepmanpayäñ yäñirän nadäñpäñä manken nämo ahänkañ päñku notkapak-kät yäñpäñ-nadäñpäñ bänep kubägän tädeñ. Ude nämo täñkañ notkapaktä jukun päñku gäkño mebärika yäñahäwänkañ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniñ kireñpewän gepmäñit päñku komi yotken gepmaneñ. 26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo täreñirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kireñpewä äpämañ kwen! Upänkañ jide täñpäñ moneñ yäpmänkañ suwawi tärewäpäñ äpämañ kwen?

27 * Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi ñode yäkgän täñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneñ yäk.

28 * Man ude yäwetkuko upänkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webe kubä kañgärip täñpäñ ukät pätdede yäñ bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba. 29 * Unita dapunka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayäñ täñpäñä dapunka u dätpäñ mañpi kunen. Dapunka bok yäpmän kuñatkañ geñi-ken äpmonpenta. 30 * Ba ketka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayäñ täñpäñä ketka u madäñ täkñeñpäñ mañpi kunen! Gupka kumän nitek yäpmän kuñatpäñ wañpäñ geñi-ken äpmonpenta.

* 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18

* 5:28: 2Pi 2:14 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

Nädapitä duṅwek tākaṅ unitäṅo man
Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 * Jesutä man ude yäwetpāṅ äneṅi pen ṅode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ṅode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayāṅ nadāṅpāṅä webena peyat yāṅ man kudān kwawak ude tāṅpāṅ imeko uyaku tāga yāṅiwat-pewān kwek yäk. 32 In man ude nadäk tākaṅ upāṅkaṅä apiṅo näkä ṅode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo tāṅpekopāṅ jop nadāṅ yāṅiwat-pewān pāṅku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret tāṅpek. Tāṅkaṅ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret tāṅpek.

Yāṅ-kehäromtak man yäkta man

33 * Jesutä ude yäwetpāṅ äneṅi man kubä pen ṅode yāṅahāṅpāṅ yäwetkuk; Baga man kubä bian ṅode kudān täwani in nadäk tākaṅ; Gäk yāṅkehäromtak man jop nämo yäwen. Yāṅ-kehäromtak man u Anutu iṅamiken yäwani unita udegän bureni tāṅpen yäk. 34 * In-täṅo бага man terak ude itak upāṅkaṅä apiṅo näkä ṅode täwetat; In yāṅkehäromtak man yäna yāṅpāṅä imaka kubä wäpi terak utpāṅ nämo yāneṅ. Kunum wäpi terak utpāṅ yāṅkehäromtak man nämo yāneṅ. Kunum uwä Anutu tāṅo irit bägup unita. 35 * Ba kome wäpi terak utpāṅ yāṅkehäromtak man nämo yāneṅ. Kome u imaka, Anutu tāṅogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpāṅ

* 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 * 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1

yänkehäromtak man nämo yäneḡ. U Kaḡiwat Äma intäjukun täḡpani, Anutu täḡo yotpärare unita. ³⁶ Ba gwäkjin kujat terak wohutpäḡ nämo yäneḡ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämo. Jide? In gwäkjin pujiḡ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiḡ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämo inik, in ämagän! ³⁷ * Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yäḡ nadäkta gäwet yabänjirän gäk “Bureni” yäḡ yänpäḡä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämo” yäḡ yänpäḡä “Nämo”-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upänkaḡ gäk imaka kubä täḡo wäpi terak wohutpäḡ yäweno uwä Satantä pewän ahänjirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneḡ

Luk 6:27-36

³⁸ * Jesutä man ude yäwetpäḡ äneḡi kubä ḡode yäwetkuk; Baga man kubä bian ḡode kudän täwani in nadäk täkaḡ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täḡ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäḡ tokäränä kowata udegän däpmäḡ tokät imen yäk. ³⁹ * In man ude nadäk täkaḡ upänkaḡä apiḡo näkä ḡode täwetat; Äma kubätä waki täḡ gamänä kowata waki nämo täḡ imen. Unita äma kubätä bumumka kukḡi käda guränä kukḡi iniḡ kirewen. ⁴⁰ * Ba äma kubätä gäka kokwawak nadänpäḡ manken gepmanpäḡ gäkḡo tek punin nanik gomägaränä gänaḡ nanik bok iniḡ kirewi yäpek. ⁴¹ Ba äma kubätä täḡkentäḡ päḡku tuän

* **5:37:** Jem 5:12 * **5:38:** Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21

* **5:39:** Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * **5:40:** 1Ko 6:7

uduken nepmankaŋ äbi yäŋ gäweränä täŋkentäŋ päŋku ban uduken teŋkaŋ äben. ⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yäŋapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkäŋo imaka kubä yäpmäŋ päŋku täŋkaŋ api gamet yäŋ gäweränä iniŋ kirewen.

⁴³ * Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man kubä ŋode yäwani u nadäkinik täkaŋ; Notjiyeta bänep iron täŋ yämiŋkaŋ äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita mäde ut yämineŋ.

⁴⁴ * Man ude nadäkaŋ upäŋkaŋ näkä apiŋo ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Ba äma nadäkinikjinta yäŋpäŋ komi tamik täkaŋ unita Anututä täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapineŋ. ⁴⁵ * In ude täneŋo uyaku Nanjin kunum gänaŋ nanik täŋo nanakiye bureni-inik api itneŋ. Täŋpäkaŋ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täŋ yämineŋ? Uwä ŋode; Nanjin unitä yäŋpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok penyäneŋ yämik täyak. Ba Anututä nadäŋ yämiŋirän äma siwoŋi-ken ba äma goret kuŋarani-ken iwän tak täyak. ⁴⁶ Täŋpäkaŋ äma gäka bänep iron kowata täŋ gamik täkaŋ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäŋ nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täŋ yämik täkaŋ. ⁴⁷ Ba guŋ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkaŋ unitagän bänep iron täga täŋ yämik täkaŋ. Täŋ, inä kädet ude nämo täneŋ. In notjiye-tagän iron täŋ yämineŋo uwä injinta nadäwä täga nämo täneŋ. Äma kowata nämo täŋ tamanita iron täŋ yämineŋo

* **5:43:** Wkp 19:18 * **5:44:** Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * **5:45:** Efe 5:1

uyaku! ⁴⁸ * In nadäkaŋ? Kunum gänaŋ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kaŋ täk täŋput!

6

Äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta man

¹ * Jesutä ude yänpäŋ ŋode yäwetkuk; In ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot. Imaka täga kubä täŋpa yänpäŋä ŋode nämo nadänpäŋ täŋpen; Kwawak täŋjira ämawebetä nabänpäŋ wäpna yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ nämo täŋpen. In ude tänayäŋ täkaŋ uwä kunum gänaŋ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek. ² Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yänpäŋä eruk ämawebetä nabäwut yäŋ nadäŋkaŋ inamiken kwawaknämo täŋpen. Äma yäŋ-yäkŋaranitä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin täk täkaŋ ude nämo täŋpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpäŋ wäpnin biŋam yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! ³ * Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yänpäŋä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpäŋ-nadäŋjirän nämo. ⁴ Ude täŋjiri Nanka, imaka käbop täŋjiri kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi

Luk 11:2-4

⁵ * Jesutä man ude yänpäŋ man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In Anutu-ken yäŋapina yänpäŋä äma

* **5:48:** Wkp 19:2; Lo 18:13 * **6:1:** Mat 23:5 * **6:3:** Mat 25:37-40 * **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14

yäj-yäkŋaranitä tāk tākaŋ ude nämo täneŋ. Yäj-yäkŋarani äma uwä kudupi yot gänaŋ ba kädēt minjin itkaŋ Anutu-ken yäjapik man kəronji boham yäkta gäripi nadäk tākaŋ. Ämawebetä nibäwut yäjkaŋ udewä tāk tākaŋ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäjirä gwäki yäpä täretak ubayäj! ⁶ * Unita Anutu-ken yäjapiwa yäjpäŋä gäkŋa yot gänaŋ päro yäma yäputpäŋ itkaŋ Nanka käbop it täyak ukät man yäjpäŋ-nadäk tädeŋ. Ude täŋiri Nanka imaka käbop kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

⁷ * Ba in Anutu-ken yäjapina yäjpäŋä guŋ ämatä tāk tākaŋ ude nämo täneŋ. Guŋ äma uwä anutunita man kəronji, mebärini nämo yäjiwat yäpmäj kuk tākaŋ. Kəronji ude yäj yäpmäj kuŋitna uyaku anutunintä käwep nadäj nimek yäj nadäk tākaŋ. ⁸ * Upäjkaŋ inä ude nämo täneŋ. In imaka imakata wäyäkŋeŋpäŋ Anutu Nanjinken yäjapinayäj nadäjirä Nanjin uku tabäjpäŋ-nadäk täyak. Unita imata man kəronji mebärini nämo yäjiwat yäpmäj kuneŋ? Nanjin uwä täŋkentäj tamikta gäripi nadäk täyak. ⁹ * Unita Anutu-ken yäjapinayäj nadäjpäŋä man siwonji ŋode yäneŋ;

Kunum gänaŋ Nanin taŋi,

Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

¹⁰ * Äbäjpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

* **6:6:** 2Kin 4:33 * **6:7:** Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * **6:8:** Mat 6:32 * **6:9:** Jon 17:6 * **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42

Kunum gänaŋ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat täyon.

11 Kadäni ŋonitäŋo ketem nimisi.

12 * Nin notniye täŋo momi pek takamäŋ, gäk udegän mominin peŋ nimisi.

13 * Täŋyabäk-ken nämo nipmaŋpen.

Wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋsi.

14 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma kubätä waki täŋ gamiŋirän, waki täŋ gameko u peŋ imiŋkaŋ nämo yäpmäŋ kuŋariwä Nanka kunum gänaŋ naniktä udegän gäkŋo wakika api peŋ gamek. 15 Upäŋkaŋ äma kubätä waki täŋ gamiŋirän waki täŋ gameko u nämo peŋ imiŋkaŋ yäpmäŋ kuŋariwä Nankatä udegän gäkŋo waki nämo api peŋ gamek.

Nakta jop iritta man

16 * In kadäni ätu Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä butewaki iŋam dapun nämo ijiŋkaŋ kuŋatneŋ, yäŋ-yäkŋarani ämatä täk täkaŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibäŋpäŋ in äma kädet täga täŋpani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ iŋam dapun butewaki ijiŋkaŋ kuŋat täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! 17 Upäŋkaŋ inä, Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä ume ärutpäŋ gwäkjin pujiŋ täŋket utkaŋ kuŋatneŋ. 18 Ude täŋirä ämawebetä in Anutu iniŋ oretta nakta jop kuŋatkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ nämo

* **6:12:** Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * **6:14:** Mak 11:25-26
* **6:16:** Ais 58:5-9

nadäneŋ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabänpäŋ-nadäk täŋpek. Nanjin uwä imaka käbop täjirä tabänpäŋ-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuŋum burenita man

Luk 12:33-34

¹⁹* Jesutä man ude yänpäŋ äneŋi kubä pen ɲode yäkgän täŋkuk; In kome terak ɲo imaka tägatäga yäpmäktä nadäwätäk nämo täneŋ. Kome täŋo tuŋum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaŋ ba gämäneŋ ärok täkaŋ. Ba kubo ämatä yot däpmäŋ äreyänpäŋ kubo täneŋ. ²⁰* Unita kunum täŋo tuŋum yäpmäktä epäni täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Kunum täŋo tuŋum nämo wak täkaŋ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaŋ ba u nämo gämäneŋ ärok täkaŋ. Kunum täŋo tuŋum uwä kubo ämatä täga nämo däpmäŋ äreyänpäŋ yäpneŋ. ²¹ Bureni-inik, imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uter-akgän peŋpäŋ kuŋaren.

²² In nadäkaŋ? Dapunjin u gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, peŋyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. ²³ Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide tänpäŋ imaka imaka täga kaŋpäŋ täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ irek. Täŋpäkaŋ peŋyäŋek bänepjinken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko uwä bipmäŋ urani pähap gänaŋ api itneŋ.

Gup täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täneŋ

Luk 16:13, 12:22-31

* **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño epän täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monen tuñum terak bok täga nämo penpen kuñatneñ.

25 * Unita ñode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneñ; Ketem depän näñpet? Ba tek depän täñpäñ kuñaret? yäñ nämo nadäneñ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuñat-kuñatjin täño täñkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneñ. 26 * In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäñ nadäk täkañ? Eruk, in barakta yabäñpäñ-nadäwut! U ketem nämo piñpäñ puget täkañ ba pugetpäñ kämita nämo pek täkañ. Upänkañ Nanjin kunum gänañ naniktä yabäñ yäwatpäñ yepmäñ towik täyak. Imaka äpani udewani yabäñ yäwatpäñ yepmäñ towik täyak u täñpänä imata äma inta udegän nämo tabäñ täwatpäñ tepmäñ towiwek? 27 Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käron täwek? Nämoinik!

28 Unita gupjin täño tuñumta imata nadäwätäk täk täkañ? Päya irori bipiken it täkañ unita yabäñpäñ-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkañ upänkañ yabängärip ikek. 29 * Bureni, imaka kubä täño kangäriptä päya irori unitäño kangärip u täga nämo irepmirek. Unitäño yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäño monen

* 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kin 10; 2Sto 9

tuñum ba tek säkgämän kañgärip ikek päke u yärepmit täyak. ³⁰ U uwä Anututä ini tek gäripi nitek ude päya irori jopi unita uwäktäñ yämik täyak. Täñpäkañ u kadäni keräpigän itpäñ paot täkañ. Apiño ahäneñopäñ kwep ude äneñi täreñ mäneñ. Eruk, päya irori unita yabäñ yäwat täyak upäñ imata inta udegän täga nämo tabäñ täwatpäñ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkañ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yäpmanpäñ näne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Ba tek deken yäpmanpäñ täne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ.

³² * Nämoinik! U guñ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yän tabäñpäñ-nadäk täyak unita api täñkentäñ tamek.

³³ * Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täñpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamäñpäñ tabäñ täwatta ba unitäño kädet siwoñi u iwatta unitagän gäripi-inik nadäñpäñ epäni täk täkot. Ude täñirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek epän tänayäñ täkañ u api taniñ kirewek. ³⁴ * Unita kwep täño irit kuñat-kuñat jidewani api itneñ yän nadäñkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kwep yäñen täño bäräpi ini irirä apiño täño unitagän nadäwätäk täneñ.

7

Äma yänpäñ-yabäñ yäwat nämo täneñ
Luk 6:37-38,41-42

* **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

* **6:34:** Kis 16:4,19; Mat 6:11

1-2 * * Jesutä man äneni kubä pen ɳode yäwetkuk; In äma kubä yänpän-kaɳiwat nämo tänen, Anututä in udegän yäpmän daniwekta nadänkaɳ. In nadäkaɳ? In ämawebeta jide nadänpän kuɳatnayän täkaɳ uterakgän Anututä inta api nadän tamek.

3-4 Unita gäk imata täpun-täpun taɳi dapunka-ken itak u nämo kaɳpän nadänkaɳ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaɳpän yokut gamayän iwet täyan? Täpüntäpun gäkɳa dapunka-ken itak u imata nämo kaɳpän nadäk täyan? ⁵ Gäk yän-yäkɳarani äma! Intäjukunä gäkɳa dapunka-ken täpun-täpun taɳi itak u yokutkaɳ uyaku dapun täga ijiɳpän kaɳpän notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! ⁶ * Ude yänpän yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaɳ unita Anutu täɳo man kudupi u jop nämo yäwetneɳ. Aɳtä äma yek täkaɳ udegän äma udewani uwä Anutu täɳo man unita bitnänpän taniɳ wärätneɳ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkaɳ-ken tuɳumka täga kubä jop nadän täga maɳpi kuneɳ? Nämo, buttä tuɳumka u yeɳ gatäɳtäɳ kuɳkaɳ abäk tänen. Äma uwä udegän tänen yäk.

Anutu-ken yäɳapiɳtäko api nadän tamek

Luk 11:9-13

7 * Jesutä man ude yänpän yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yäɳapiɳirä api nadän tamek. Uwä äma kubäta wäyäkɳek epän täɳ yäpmän kuɳtäɳgän kaɳ-ahäweko ude. Ba kubäta yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmän kuɳjirän yäma dät

* **7:1-2:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:1-2:** Mak 4:24

* **7:6:** Mat 10:11 * **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24

imeko ude. ⁸ * Näk bureni täwetat. Äma kubätä yäñapik epän täñpänä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpmän kuñtäñgän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadän iminpäñ yäma dät imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yäñirän mobä täga imen? Nämö! ¹⁰ Ba tomta yäñapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik! ¹¹ * Inä äma waki upänkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähemi itak uken yäñapiñirä imaka tägatäga imata täga nämö tamek? Nämö, u gäripi nadän taminpäñ bureni-inik tamek yän täwetat!

¹² * Unita ñode täwetat; Kädet äma ätutä täñ nimut yän nadäk täkañ in udegän täñ yämineñ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yäñahäwani u ba бага man Mosestä yäñahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

¹³ * In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumän-kumän kädet u tañi ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbän täk täkañ. ¹⁴ * Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämö wädäwek

Luk 6:43-44

* **7:8:** Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:**
 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 * **7:13:** Jon 10:7,9 * **7:14:**
 Apos 14:22

15 * In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yänahäk täkañ upänkañ ämawebe tänyäkñatna yänkañ Anutu täño man siwoñi nämo yänahäk täkañ. Äma udewanita ket nadänkañ kuñatneñ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkañ upänkañ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmän kuñat täkañ. 16 * Unitäño irit kuñat-kuñariken bureni jide pewä ahäk täkañ u yabänpän-nadänkañ mebarini täga nadäneñ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneñ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneñ. 17 Nämö, päya mebari täga terak bureni gäripi nitek wädäneñ. Täñ, päya mebari wakitä mujipi nänpani nämo wädäneñ. 18 Päya mujipi nänpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo nänpani terak bureni nänpani uwä täga nämo wädäneñ. 19 * Tänpäkañ päya, bureni goret pewä ahäk täkañ uwä madänpän kädap pewä ijik täkañ. 20 * U udegän, äma Anutu täño man jopjop yänahäwani unitäño mebarini nadäna yänpänä irit kuñat-kuñari upän yabänpän-nadäneñ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

21 * Unita ñode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yän näwet täkañ upänkañ u kudup-tagän Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ. Nämö! Nana kunum gänañ unitäño mani buramik täkañ ämawebe unitägän api äroneñ.

* **7:15:** Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22;
 Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mat
 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25

²² Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkño biñam man ämawebe yäñahäñpäñ yäwetkumäñ. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täñjit mäjo yäwat kireñjit täñkumäñ.

²³ * Man ude yäñirä näkä ñode api yäweret; Wakiwaki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

²⁴ Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek. ²⁵ Täñpekopäñ iwän mäñit täñjirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek. ²⁶ Eruk kadäni kubä äma guñ udewanitä yori mobä jirañ terak täñpek.

²⁷ Täñpekopäñ iwän mäñit täñjirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpäñ yot uwä äneñ kwinit täñpän kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadäñkañ nämo buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

²⁸ Täñpäkañ Jesutä man päke u yäñ moreñjirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadäñpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁹ * Ñode nadäñkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä man yäñpäñ-yäwoñärek täk täkañ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yäñ nadäñkuñ.

8

* **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän täganjuk
Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹ Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuñ. ² Täñirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentäñ namayän nadäñpäñä näk täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat. ³ Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak peñpäñ yänjuk; Täga täñkentäñ gamayän. Paräm ño paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäñ säkgämän itkuk. ^{4*} Jesutä ude täñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwonäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kábäñi nitek ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yän api gabäñpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän täganjuk
Luk 7:1-10

^{5*} Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumañ äronirän komi äma kubätä Jesuken ahäñpäñ butewaki man ñode iwetkuk; ⁶ Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadäñpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk. ⁷⁻⁸ Yäwänä iwetkuk; Näkä äreñkañä yäpa täganayän yäk. Ude iweränä komi äma unitä ñode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga kwen. Unita gäk ñogän itkañä mangän yäñiri kañ tägawän! ⁹ Ude täga täñ namen yän nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat.

* **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 * **8:5:** Jon 4:47

Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaņ. U kubäpäņ, Ku! yäņ iwerawä, man buramiņpäņ kwek. Ba kubä, Äbi! yäņ iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ņo tä! yäņ iwerawä u täņpek yäk.

¹⁰ * Man ude yäņirän Jesutä nadäwän inide kubä täņpäpäņ ämawebe iwarän täņkuņo u ņode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ņodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kaņpäņ nadäk täyat! ¹¹ * Urita ņode täwetat; Ämawebe mäyap guņ äbotken nanik uken-uken naniktä abäņpäņ Juda täņo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täņo kaņiwat yewa gänaņ ärawa pähapken bok api itneņ. ¹² * Upäņkaņ Juda ämawebe ätu Anutu täņo kaņiwat yewa gänaņ äronaņipäņ Anututä yäwat kireņpewän bipmäņ urani gänaņ äpmonkaņ konäm butewaki täņkaņ meni api jiwätpeņ itneņ. ¹³ Ude yäņpäņ komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täņo bureni ahäņ gamayäņ. Ude iwerirän uteragän komi äma täņo epän watä äma uwä tägaņkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpäņ tägaņkuņ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ * Ude täņkaņä Jesu Pitatä yot gänaņ äronpäņ kaņkuk; Pita yepmani webe uwä gup kädäp käyäm täņkaņ parirän. ¹⁵ Kaņpäņ Jesutä kerigän iņirirän käyäm u paotkuk. Täņirän webe uwä akuņpäņ Jesuta ketem gwet imiņkuk.

* **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28 * **8:14:** 1Ko 9:5

16 Tānpākaŋ bipāda ugān āmawebe mājotā magārani māyap yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Jesuken ābuŋ. Äbā irirā, Jesutā mājo peŋ yāwet-pewān āmawebe yabā kätāŋpeŋ kuk tāŋkuŋ. Käyām ikek imaka, kudup yāpān tāgaŋkuŋ. 17 Ude tāŋjirān profet Aisaiatā bian man ŋode kudān tāŋkuko u bureni ahāŋkuk;

Nintāŋo käyām-käyām ba komi komi kumān niy-omāgatpāŋ yāpmāŋ kuŋkuk. Ais 53:4

Jesu iwat-iwat tāŋo man

Luk 9:57-62

18 Eruk, āmawebe māyap unitā Jesu itgwājiŋirā yabāŋpāŋ iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; Eruk, gwāgu kukŋi udude kāda kuna! yāk. 19 Ude yāwerānā Baga man yāwoŋārewani āma kubātā abāŋpāŋā Jesu iwetkuk; Yāŋpāŋ-yāwoŋārek āma, gākā deken kwayāŋ yāŋiwā nāk imaka, api gāwarān tāwet yāk. 20 * Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Ket nadāwi pewākaŋ nāwaren. Imata, tom āgwāri u patpat bāgupi nikek. Barak udegān, bukāni nikek. Upāŋkaŋ Äma Bureni-inik iwarayāŋ yāŋ yāyan uwā patpat bāgupta wāyākŋek tāyak.

21 * Ude yāŋjirān iwarān tāwani kubātā Jesu iwetkuk; Ekāni, nadāŋ namiŋiri nāk pāŋku nana kumbānpāŋ āneŋkaŋ māden kaŋ gāwara yāk. 22 Yāwānā iwetkuk; Ude nāmo! Nāk nāwarān tāŋjiri, kumbanitā kumbani noriye kaŋ āneŋput.

Jesutā gwāgu kenta mānit yāniŋ bitnāŋkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

* 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Kin 19:20; Jon 5:25

23 Eruk man ude yäj paotpäjä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpej gwägu kukņi udude käda kuna yäjkaņ kuņkuņ. 24 * Kuņtäko pengän mänit pähap piäjirän gwägutä taņi tokätpäņ gäpe gänaņ äpmonkuk. 25 Jesu uwä gäpe mädeni käda parirän iwaräntäkiyetä yävä kikņuränpäņ iwetkuņ; Wära! Ekäni, täņkentäņ nimiwä! Gwägu gänaņ äpmonayäņ takamäņ ŋo! yäk. 26 * Yäväwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaņ? Nadäkinikjin äreyäwani! Imata bänepjin bäräņeņ putärekaņ? Ude yäwetkaņ akuņpäņ mänit pähap ba gwägu tokätkuko u yabäņ yäjpäņ yäniņ bitnäņpewän kwikinik itkumän.

27 Ude täņirän kaņpäņ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täņpäņ yäjkuņ; Wära! Äma ŋo jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ŋo! yäj yäjkuņ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpäņ tägaņkuņ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

28 Eruk kuņtäņgän gwägu kukņi udude käda Gadara komeken ahäņkuņ. Kome uken äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneņpani-ken it täņkumänonik. Unitä komita täņirän ämawebe umuntaņkaņ uruņ kädagän yärepmitpej kuņ abäņ täk täņkuņonik. 29 * Eruk yarä unitä Jesu kaņpäņ bäräņeņ päņku ahäņ imiņpäņ kähän yäjpäņ ŋode yäjkuņmän; Ee! Anutu täņo ironi gäk jide täņ ni-mayäņ abätan? Gäk kadäninin nämo täreņirän komi nimayäņ ba abätan?

* **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9 * **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34,41

30-31 Ude yänpäj ban uduken but äbot pähap itkañ ketem nañ irirä yabänkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; But äbot itkañ udu yabätan? Niwat kirewayäj yänpäjä niwat kireñpewi jopiken kunero. Niweri päñku but äbot itkañ udu gänañ äpmona yäk. 32 Ude yäwänä Jesutä peñ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätänpeñ kumañ but gänañ äpmonkuñ. But u gänañ äpmonpäkañ but päke unitä bäräñeñ kumañ geñi äriñpeñ gwägu gänañ äpmonpäñ kumañ moreñkuñ.

33 Ude täñirä äma but watäni irani uwä metänpeñ kumañ yotpärare-ken päñku imaka umuri ahänkuko unitäño biñami yäwetkuñ. 34 Yäweräkañ ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuñ. Eruk äbä kañpäñä Jesu butewaki nadän niminpäñ kome ño peñpeñ ku! yäj iwetkuñ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

1 * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ gwägu kukñi udude käda ini yotpärare-ken kuñkuñ.

2 Kumañ päñku yotpärare-ken ahänjirä äma ätutä kwäyähäneñ täñpani kubä garañ täñ yäpmäj Jesutä itkuk-ken äbuñ. Yäpmäj äbänjirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekañ yäj nadänpäñä kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkañ!

3 Jesutä man ude yänjirän Baga man yäwoñärewani äma ätu uken itkuño unitä nadänpäñ

* 9:1: Mat 4:13

yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Äma ñonitä man Anututä yänañipän yäyak yäk. ⁴ * Ude yänirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän ñode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkañ? ⁵ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänirän känayän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akumañ ku yän iweret? ⁶ * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadäкта ñode täñira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmänkañ yotka-ken kuyi! ⁷ Ude iweränä äma u akumañ yori-ken kuñkuk. ⁸ Kuñirän ämawebe päke unitä u kañpän jäkjäk yänpän Anututä kehäromi udewani äma keritak peñ yämiñkuko unita wäpi yäpmän akuñpän iniñ oretkuñ.

*Jesutä Matiyu ini iwaräntäкта imagutkuk
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare peñpeñ kuñtängän Matiyu kañkuk. Matiyu uwä takis monen yäpmäk-yäpmäk täño yot gänañ irirän kañpän iwetkuk; Gäk u peñpän näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiñpän akumañ iwatkuk. ¹⁰ Tänpän Jesu-kät ketem bok näna yänpän ini yot gänañ yänikñat yäpmän äronkuk. Ude täñirän takis monen yäpani ämakät waki täñpani yän yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpäñ ketem nañkuñ. ¹¹ * Nañ irirä Parisi äma ätutä yabänpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Yäwoñärewani ämajin u imata takis monen yäpani ba äma waki-waki täñpani-kät penta itpäñ ketem näyak?

* **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

* **9:6:** Jon 17:2, 5:8

* **9:11:** Luk 15:2, 19:7

12 Man ude yäjirä Jesutä nadänpäj ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämö täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ. 13 * Anututä bian ñode yäjkkuk; Imaka imaka näk nanin oretta pek täkañ unita gäripi nämö nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkañ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuñkañ man yäjkkuko unitäño mebäri kañ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoñi yäj nadäk täkañ unita nämö äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yäj nadäk täkañ unita yäjnpäj äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäjkuñ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 * Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäño iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbänpäj iwet yabäjkuñ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadäj iminpäñ kadäni ätuta nakta jop it tākamäj. Upänkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämö täk täkañ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkañ? Anututa nämö nadäj iminkañ udewä täk täkañ ba? 15 * Ude yäjirä Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadänpäj nakta jop itneñ? Nämoinik! Täñpäkañ iwantä päbä äma uwä inñit yäpmäj kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpäñ butewaki nadänpäj nakta jop itneñ yäk.

16 * Jesutä ude yäjnpäj iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämö awähutneñ

* 9:13: Mat 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Jon

3:29 * 9:16: Jon 1:17

yänpän man wärani yarä ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkañ tek moräk kodakipän tek wewani uterak täga nämö penpäñ bipək. Ude täñkañä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri tänpänä biani yäpmän däknewek. ¹⁷ Udegän, äma kubätä wain umeni api tänpänipän käbot tom gupipän tänpäni biani kubä gänañ täga nämö piwek. Ude tänpänä wain umeni api tänpäni unitäño kehäromitä tänpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämö u tumänpän wain umeni ba käbori u bok jop awähutneñ. Unita wain umeni api tänpänipän käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägañkuñ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutä man ude yän irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahänpän Jesu kañpäñ gämori-ken gukut imäpmok tänpän ñode iwetkuk; Äpetna apigän kumäñtak yäk. Unita gäkä päñku ketkatä iniriri äneñi kodak tänpän akwän! ¹⁹ Ude iwetpäñ imagurän yäpmän kuñirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuñ.

²⁰⁻²¹ * Kuñirä webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmän kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpäñ Jesu täño tekgän inirira käyämna paorän yänkañ päñku mädeni-ken tekgän initkuk. ²² Ude inirirän Jesu äyänutpäñ webe u kañpäñ ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän

* **9:20-21:** Mat 14:36

tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäjo käyämi paotkuk.

23-24 * Ude täñkañ kuñtäñgän Jairastä yotken ahäñpäñ nadäñkuk. Yäntäbätet yäñpäñ konäm butewaki pähap täñit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piäñit täñirä yabäñpäñ Jesutä yäwetkuk; Penpeñ akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop döpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-mägayäñkuñ. ²⁵ Ude täñpäkañ yäñ-yäwat-pewän kudup akumañ kuñirä webe gubañ unitä itkuk-ken uken äroñkuk. Äroñpäñä kerigän injirän akuñkuk. ²⁶ Täñpänkañ unitäjo biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpäñ tägañkuñ

²⁷ * Jesu yotpärare u penpeñ kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäntäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimi! yäk. ²⁸ Yäwän nadäñkañ Jesu yot kubä gänañ äroñkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabäñkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk. ²⁹ * Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäñ yäwetkuk; Nadäkinikjek täjo bureni ahäñ tamän! ³⁰ * Ude yäñirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdentawä! ³¹ Ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkuko upäñkañ mani nämo buramiñkañ manbiñam u yäñahäñpewän yäpmäñ komeni komeni kuñatkuk.

* 9:23-24: Jon 11:11 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13

* 9:30: Mat 8:4

³² Ude täñpän yepmanpän äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjäotä magät-pewän man nämö yäwani kubä Jesuken yän yäpmän äbuñ. ³³ * Äbänirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kiren imänkañ äma u man yänkuk. Äma unitä man yänirän ämawebe päke itkuño u kañkañ keru inñpän yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämö ahänirän kañpän nadäwani yäk. ³⁴ * Ämawebetä ude yänirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täjo intäjukun ämatä kehäromi iminirän mäjo yawat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabänpän butewaki nadänjuk

³⁵ * Täñpän Jesu yotpärare tañi täpuri kudup kuñatkuk. Kuñatkañ käbeyä yot ini-ini äronpän Anututä intäjukun it yäminirän gämoriken irit täjo Manbiñam Täga u yäwetpän yäwoñarek täñit, paräm käyäm mebari mebari nitek yäpän tägañit täñkuk. ³⁶ * Ude täñkañ ämawebe päke u yabänpän butewaki nadänjuk. Ämawebe uwä nanak kodänani bumik, kehäromini nämö, nadäwätäk terak kuñarirä yabänjuk. ³⁷ * Yabänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän tañi kubä ahän nimirän käyat yäk. Epän it yäpmän kukañ-ken uken ketem ahän bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäkta epän äma yarägan. ³⁸ Unita epän mähemi-ken yänapiñirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäkta epän äma ätukät kañ pewän äbut.

* **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

* **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mat 14:14; Nam 27:17;

1Kin 22:17; Ese 34:5 * **9:37:** Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2

10

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawan

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäkñat päbä kubä-kengän yepmanpäñ mäjo yawat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nitek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk. ²⁻⁴ Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawan ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

Kubä Filip.

Kubä Batorom.

Kubä Tomas.

Kubä Matiyu, takis monen yäpani u.

Kubä Jems, Alfias nanaki.

Kubä Tadius.

Kubä Saimon Selot.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ * Ude tänpän Jesutä äma 12 u epän man ñode yäwetkan yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In kuñkan guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän kukan-ken u kuneñtawä. ⁶⁻⁸ * * Isrel äma äbot kodäjani bumik, watä ämani nämo, itkan ukengän kuñkan man ñode yänahänpäñ kan yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkan yabän yawat epän tänpayän täko u kerap täyak.

* **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:5:** Apos 13:46 * **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 * **10:6-8:** Apos 20:33

Ude yäwerit, käyäm nitek yepmanpä täganit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadän itkañ u yäpä täganit, mäjo yäwat kireñit ba äma kumbani yäpmän päñaku yepmanit kañ tak täñput. Epän u takta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kañ täñtäñ kut. ⁹⁻¹⁰ * * Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Moneñ nämo yäpmän kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin terak itkañ unitagän kañ kut. U imata, epän tänayän täño unitäño kowata täga täñkentän taminäñi.

¹¹ In yotpärare kubäken ahäñirä äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmän ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kañ kut. ¹² * Täñpäkañ äma kubä täño yot gänañ äronkañä yot mäheми u ñode kañ iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täñ taminjirän intäño man unitä uken bureni api ahäñ imek. Upänkañä not nämo täñ taminjirän man iwetnayän täkañ unitä uken bureni nämo api ahäwek. ¹⁴ * Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ taminjirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yäminpeñ kañ kut! Täñpäkañ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yän nadäkta kugun kuroñjin terak nanik pewä manpäpeñ kañ kut. ¹⁵ * Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä

* **10:9-10:** Luk 10:4 * **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24; Jud 7

yäpnayän täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ * Ude yäñpäñ yäñkuk; In nadäkañ? Iwan bämopi-ken taniñ kiretat yäk. Añ komitä but nanak däpmäñpäñ nak täkañ in udegän api tadäpmäñpäñ näneñ. Unita in ket kañiwatpäñ nadäñit kañ kuñarut. Upäñkañ bänep kwini terak kuñatpäñ waki kubä täkta nämo nadäneñ. ¹⁷ * Bureni, in watäni ket itpäñ kañ kuñarut! Äma ätutä manken tepmañit käbeyä yot gänañ kadätä api tadäpneñ. ¹⁸ * Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkañ unita tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneñ. Tepmañpäpäñ intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ. ¹⁹ Kadäni uken yäñ-täkñat yäpmäñ manken kuñirä man jide yäwetnayän nadäñkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni uken man ahäñ tamiñirän nadäñpäñ ugänpäñ yäwetneñ. ²⁰ * Täñkañ man yänayän täño uwä injinken man nämo, u Nanjin täño Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yäñahäneñ.

²¹ * Täñpäkañ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumäñ-kumäñ api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanakiyetä miñiye naniye

* **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

iwan tãŋ yãmiŋpãŋ manken yepmaŋirã kumãŋ-kumãŋ api dãpneŋ. ²² * Tãŋpãkaŋ in nãka nadãkinik tãŋpãŋ nãwat tãkaŋ unita ämawebe mäyaptã inta kokwawak api nadãŋ tamineŋ. Upãŋkaŋ äma kubãtã gwãk pimĩŋpãŋ nãkŋo man nãmo peŋkaŋ yãpmãŋ kuŋarayãŋ tãko uwã tãrek-tãrek kadãni-ken nãkŋata biŋam api yãpet. ²³ * Tãŋpãŋ yotpãrare kubãken kuŋirã tadãpmãŋpãŋ tãwatkierek tãŋpãwã yotpãrare kubãken metãŋpeŋ kuneŋ. Nãk bureni tãwetat. Isrel kome pat yãpmãŋ kuyak u nãmo kuŋarã tãreŋirãn Äma Bureni-inik api ahãwek yãk.

²⁴ * Ude yãŋpãŋ yãŋkuk; Jide nadãkaŋ? Netãtã intãjukun itak? Yãwoŋãrek ämatã intãjukun itak ba nanakiyetã intãjukun itkaŋ? Bureni, yãwoŋãrek ämatã intãjukun itak! Ba netãtã intãjukun itak? Epãn mãhemitã intãjukun itak ba epãn ämaniyetã intãjukun itkaŋ? Bureni, epãn mãhemitã intãjukun itak. ²⁵ * Unita yãwoŋãrek ämata waki tãŋ imineŋo uwã, nanakiyeta udegãn tãŋ yãmiŋirã ñode nadãneŋ; Tãga! Ekãninin udegãn äworekamãŋ yãŋ nadãne. Tãŋpãkaŋ Bilisibap yãŋ nãwetkuŋo unita imata nãwarãntãknaye in man waki nãmo api tãwetneŋ? Nãmo, u man wakiinik api tãwetneŋ yãk.

Netãta umuntãne?
Luk 12:2-7

²⁶ * Unita in äma udewanita nãmo umuntaŋkaŋ nãkŋo man kwawak yãŋahãneŋ. Imaka tãŋ-yejãmbani pãtak u wari nãmo api pãrek. Anututã api

* **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

tänkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek. ²⁷Jiap man niningän itkanj täwet täyat u äma äbot gänañ kwawakgän kanj yänahäwut! ²⁸* In ämata nämo umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutneñ, upänkanj mäjojin utta api tänpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täño gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. ²⁹Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneñ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biñami nïkek nämo upänkanj Nanjintä udewanita ket yabänj yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabänpän-nadäk täyak. ³⁰⁻³¹* Upänkanj Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämo tepmañpek. Gwäkjin pujiñ jide itkanj u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ.

Jesu wäpi yänahäkta nämo umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³²Man ude yänpänj äneñi ñode yänkuk; Äma kubätä ämawebe inamiken näk Jesuta nadäkinik täñ imitat yänj yäwayänj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma uwä näkñata biñam yäpmänjat yänj api yänahäwet. ³³* Täñ, äma kubätä ämawebeta umuntänpänj näk Jesuta nämo nadätat yänj yäwayänj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma ñonita nämo nadätat yänj api iweret.

* **10:28:** Jem 4:12 * **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

34 In näka ɲode nämo nadäneɲ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yäɲ nämo nadäneɲ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämo inik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duɲ-wewek pewa ahäkta äput. 35-36 Näk ämawebe yäpmäɲ danikta äpuro unita man ɲode profet biani kubätä kudän täɲkuko u bureni api ahäwek;
Yanani yarä duɲ-wewek api tädeɲ, ba yamiɲi yarä udegän api duɲ-wedeɲ.

Ba yanäbeki yarä duɲ-wewek api tädeɲ.

Ba äma kubä iniken noriye iniktä iwan api täɲ imineɲ.

Mai 7:6

37 * Ba äma kubäwä miɲi nanita gäripi täɲi nadäɲ yämiɲkaɲ näka täpuri nadäɲ namayäɲ täko uwä äma udewani näka biɲam nämo api täɲpek. Täɲpakaɲ meɲ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi täɲi nadäɲ yämiɲkaɲ näka täpuri nadäɲ namayäɲ täko uwä näka biɲam nämo api täɲpek.

38 * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayäɲ täro udegän nadäkta umuntanpän nämo näwarayäɲ täko uwä näka biɲam nämo api täɲpek. 39 Ba kubätä kome terak irit kuɲat-kuɲatta gäripi nadäɲpän nadäkinik täɲpeɲ kuɲarayäɲ täko uwä irit kehäromi nämo api kaɲ-ahäwek. Täɲ, kubätä näka nadäkinik täɲ namiɲpän kome ɲonitäɲo irit kuɲat-kuɲat mäde ut imayäɲ täko uwä irit kehäromi api yäpek.

40 * Täɲpakaɲ äma kubätä oraɲ tamayäɲ täko uwä näk udegän api oraɲ namek. Ba näk oraɲ

* **10:37:** Lo 33:9 * **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

namayän täko uwä näk naniñ kirenkuko u udegän api oran imek. ⁴¹ Täñkañ kubätä Anutu täño man yänahawani äma kubäta nadän imayän täko uwä gwäki Anutu täño man yänahawani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Täñpäkañ äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahänpäñ ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita täñkentän ima yän nadäwek. Äma ude nadäwayän täko uwä gwäki äma unitä yäpayän täko udegän api yäpek. ⁴²* Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpaninik kubä kañ-ahänpäñ U Jesu täño iwaräntäki kubä yän yänpäñ ume gwetpäñ imayän täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täño mebäri nadäkta man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

¹ Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän tärenjirän kome u penpen Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñpayän yotpärare ätu tuän ittän kuñkuñ-ken uken kuñkuk. ²* Kuñjirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkañ Jesutä epän täk täñkuko u biñam nadänkuk. Biñam u nadänpäñ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päñku Jesu iwet yabäk ñode täñkuñ; ³* Äbäkta biñam yäwani uwä gäk ño ba? Ba kubäta itsämne? yäk. ⁴ Ude iwet yabäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Inä äyänutpäñ päñku imaka nadänjit kañit täkañ ño, unitäño manbiñam päñku Jon kañ iwerut. ⁵* Äma dapuri

* **10:42:** Mat 25:40 * **11:2:** Mat 14:3 * **11:3:** Mal 3:1

* **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1

tumbani äneņi ijiwä kuk täkaņ. Kwäyähäneņ täņpani äneņi tägaņpeņ kuņat täkaņ. Paräm wakiwaki tokņewani tägaņpäņ gupi dudum tak täkaņ. Ba jukuni täņguņ täwani nadäwä tumäk täkaņ, ba kumbani kodak taņpäņ akumaņ kuk täkaņ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiņam Täga u yäwera nadäk täkaņ. ⁶* Ba äneņi kubä ñode kaņ iwerut; Äma näka yäņpäņ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaņ uwä bänep oretoret terak kuņat täkaņ yäk.

⁷* Ude yäweränkaņ Jon täņo iwaräntäkiye u äneņi äyäņutpeņ kuņirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täņo täktäki ba kuņat-kuņarita manbiņam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyäņ nadäņpäņ kuņkuņo u äma jidewanipäņ känäyäņ kuņkuņ? Pidäm eņini bumik, mänittä piäņpewän wareņ-wareņ täk täkaņ, äma udewani känäyäņ kuņkuņ? ⁸ Ba ima känäyäņ kuņkuņ? Äma tek säkgämän täņpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänaņ it täkaņ. ⁹* Unita näwerut! Äma jidewani u känäyäņ kuņkuņ? Profet kubä käwep känäyäņ kuņkuņ? Bureni, profet kubä kaņkuņo upäņkaņ Jon uwä profet inipärik kubä. ¹⁰* Täņkaņ Anutu täņo man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkņo biņam yäņahäwani äma kubä ño yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniņ kirewet yäk.

Mal 3:1

¹¹ Unita näk bureni täwetat; Jon täņo wäpi

* **11:6:** Mat 13:57, 26:31 * **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76

* **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28

biŋamtä äma it yäpmän äbuŋo unitäŋo wäpi biŋam yärepmit moretak. Upänkaŋ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabän yawat täyak unitäŋo wäpi biŋamtä Jon täŋo wäpi biŋam irepmi-tak. ¹² * Jon intäjukun äbä Anututä yabän yawat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam yänahän yäpmän äbuk. Apiŋo udegän nähä manbiŋam ugänpäŋ yänahäk täyat. Upänkaŋ äma waki ätutä mannata bitnäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronpäŋ itta kädet ukät-pipinayän täk täkaŋ. ¹³ Moses ba Profet biani kuduptä manbiŋam ŋode yänahän yäpmän äbuŋ; Anutu täŋo iwoyāwani äma ahänpäŋ Anutu täŋo yabän yawat epän api yäput pewek yäk. Manbiŋam u yänahän yäpmän abäntäko Jonken täreŋkuk. ¹⁴ * Ba man kubä ŋode yänahänkuŋ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yän yänkuŋ. Unita näk man täwetat ŋo nadäkinik täŋput! Profet Elaijata äbäktä yänkuŋo uku Jon äbätak ŋo. ¹⁵ Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadawut! yäk.

¹⁶ Ämawebe äbot itkaŋ ŋonita jide yäwet? Uwä ironironi täŋoret bägup-ken itkaŋ kowat yäwän ŋode täk täkaŋ ude bumik;

¹⁷ Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.

Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yän yäk täkaŋ.

Tänpakaŋ in uwä udewani, nadäk siwoŋi kubägän nämo peŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; ¹⁸ * Jon uwä äbänkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka, nämo naŋkuk. Täŋirän intä

* **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

* **11:18:** Mat 3:4

kañpāñ yāñkuñ; U mājotā kotawani! 19 * Tāñ, Äma Bureni-iniktā äbāñpāñ ketem nañit wain ume nañit tāñkuk. Tāñirān intā kañpāñ yāñkuñ; Äma ño kawut! Nak ämāñ tāñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kāt takis moneñ yāpani tāño noripaki! yāñ yāñkuñ. Upāñkañ in nämo nadāwä tumbākañ ude yäk tākañ. Äma yarä unitā Anutu tāño nadäk-nadäk siwoñi iwatpāñ tāk tākamān. Tāñpākañ nadäk-nadäk u iwatpāñ tāktāki siwoñitā Anutu tāño nadäk-nadäk kwawak pewān ahāñirān ämawebetā kañpāñ nadāwä bureni api tāneñ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

20 Kadāni uken Jesutā yotpārare ätuken epān tāñit kudān kudupi imaka tāñit tāñ yāpmāñ äbāñirān kañpāñ bänepi nämo sukureñkuño unita yabāñ yāñpāñ ñode yāñkuk; 21 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadāneñ! Inken kudān kudupi tāk tāñkuro udegān Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadāwani u ahāñ yāmiñkuk yāwānāku mominita yāñpāñ konām butewaki tāñpāñ bänepi bian sukurewām! 22 * Unita bureni ñode täwera nadāwut; Ämawebe yāpmāñ danik-danik kadāni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahāñ yāmayāñ tāko u irepmitpāñ inä ärowani-inik api kañ-ahāneñ! 23 * Tāñ, Kapeneam nanik inä, Anututā kunum gānañ api yāñnikñat yāpmāñ ärowek yāñ nadākañ? Wära! Nämo inik! In kumāñ-kumāñ komeken api äpmon moreneñ.

* 11:19: Mat 9:14 * 11:21: Jna 3:6 * 11:22: Ais 23; Jol 3:4-8;

Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Ais 14:13-15; Stt 19:24-28

Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahänkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käroni it yäpmän kuk täyek. ²⁴ * Unita Juda äma in ɲode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayän täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbänpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput
Luk 10:21-22

²⁵ * Kadäni uken Jesutä nani ɲode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täŋo mähe mi gäka bänep täga nadän gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. ²⁶ Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yän nadänkuno udegän ahätäk yäk.

²⁷ * Ude yänpäŋ ämawebe päke u ɲode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebärina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätäk. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayän yänpäŋä yäwoŋäreŋira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.

* **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1Ko 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15

28 * Jesutä ude yänpäj äneņi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotaņkaņ nadäwätäk pähap tāk tākaņ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbäņirä bäräpi ketäreņ tamiņira itpäņ-nadäk tākot. 29-30 *
 * Näkken äbäņkaņ epän tamakaņ u bok tänpäj uyaku näkņo mebärina nadäwä tärenayäj. Näk orakorak mäheми, näk bänep kwini ba äpani kuņat täyat. Näkken äbäņpäjä nadäwätäk ikek nämo api kuņatneņ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täņo mäheми

Mak 2:23–3:6; Luk 6:1-11

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäт iwaräntäkiye säguom epän gänaņ kuņatkuņ. Kuņattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom wenpäņ naņkuņ. 2 * Wenpäņ naņirä Parisi äma ätutä u yabänpäj Jesu iwetkuņ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän tākaņ uwä nämo tänaņipäj tākaņ. U nintäņo бага man irepmitpäņ tākaņ yäk.

3 * Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäņ täņkuņo unitäņo manbiņam Anutu täņo man terak nämo daniņpäņ nadäk tākaņ?

4 * Uwä ŋode täņkuņ; Devit u noriye-kät Anutu täņo yot gänaņ äronpäņ käräga kudupi yäj yäwani u yäpmänpäj naņkaņ noriyeta imaka, yämän

* 11:28: Jer 31:25 * 11:29-30: Jer 6:16 * 11:29-30: 1Jo

5:3 * 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3: 1Sml 21:1-6

* 12:4: Wkp 24:5-9

naŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga uwä bämop äma-tägän nänäŋipäŋ naŋkuŋ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwārani upäŋkaŋ Devit u noriye-kät naŋkuŋ. ⁵* Täŋpäŋ in Baga man terak kudän täwani ŋode imaka nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ äronpäŋ Sabat täŋo бага irepmitpäŋ epän täk täkaŋ. Baga irepmit täkaŋ upäŋkaŋ waki täk täkaŋ yäŋ nämo yäwet täkaŋ.

⁶* Unita näkä ŋode täwera nadäwut; Inamjin-ken itat ŋonitä kudupi yot irepmitat. ⁷* Anututä man kubä yäŋkuko uwä ŋode kudän täwani; *Gupe ijik-ijik näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat.*

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Hos 6:6

In man u nadäŋpäŋ yäwänäku näwaräntäknaye mōmini nämo ŋo man nämo yäweräm. ⁸* Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemī.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägaŋkuk

⁹⁻¹⁰* Ude yäŋpäŋ penpeŋ kumaŋ käbeyä yot gänaŋ äronpäŋ äma kubä kerī kukŋi täŋguräŋ täwani uken irirän kaŋkuk. Kawänä Juda täŋo ekäni ätutä Jesu u goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ iwet yabäŋkuŋ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeŋo u бага irep-mirek ba nämo irepmirek? ¹¹* Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Inken nanik

* **12:5:** Nam 28:9-10 * **12:6:** Mat 12:41-42; Luk 11:31-32

* **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 * **12:8:** Mat 8:20 * **12:9-10:** Luk

14:3 * **12:11:** Luk 14:5

kubätä yawaki tepi kubätä awañ gänañ äpmonjirän Sabat unita yänpän kañäwaräkuk täñpek? Nämo, topmänpän wädäwek! ¹² Täñkañ yawak uwä imaka jopi u dewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk epän uwä täga täñpen.

¹³ Ude yänpän äma keru tängurän täwani u iwetkuk; Ketka täñ-siwonta! yäk. Ude iweränä keru täñ-siwon täñirän tägañpän keru kukñi täga udegän itkuk. ¹⁴ * Täñirän Parisi ämatä u kañpänä penpen päñku käbeyä tänpän Jesu kañ utna yän yänpän man topuñ.

¹⁵ * Tänpäkañ Jesu Baga man nadäwanitä man topuño u nadänpän kome u penpen kubäken kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyap iwarän täñkuño u gänañ käyäm ikek u kudup yäpän tägañkuñ. ¹⁶ * Ude tänpän ämawebe päke unitä mebärini yänahäkta yäjiwät-inik täñkuk. ¹⁷ Ude täñirän Profet Aisaiatä man bian ñode kudän täñkuko u bureni ahäñkuk;

¹⁸ * *Nowä epän ämanata näkña iwoyäñkut yäk.*

Nowä näkñaken bänepna gämäni. U kañpän gäripi nadäk täyat.

Uterak Munapikna pen ima täñkentän imiñirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kudup-tagän näkño kädet siwonji iwatta yäwetpän yäwonjärekañ api täñpek.

¹⁹ *Uwä yänawät-awät ba yabän kärakñek nämo api täñpek. Ba mani kotäk kädet miñin-miñin gera yänpän yäk täñirän nämo api nadäneñ.*

²⁰ *Bänep kwini terak api kuñjarek.*

* **12:14:** Jon 5:16 * **12:15:** Mak 3:7-10 * **12:16:** Mat 8:4;
Mak 3:12 * **12:18:** Mat 3:17

*Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba
kädäp täpuri ijiŋirän nämo döpän kumneŋ.
Tänpäkaŋ epäni täŋ yäpmäŋ kuŋirän kädet siwoŋi
säkgämän api ahäŋ morewek.*

²¹ *Tänpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän
bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk.
Ais 42:1-4*

*Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yäŋ iwetkuŋ
Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10*

²² * Tänpäkaŋ kadäni uken äma kubä mäjotä
magärani kubä Jesuken yäpmäŋ äbuŋ. Äma uwä
mäjotä magärirän dapuri tumbänpäŋ guŋ taŋkuk.
Guŋ taŋpäŋ man imaka, nämo yäk taŋkukonik. Eruk
äma upäŋ Jesuken yäpmäŋ äbäkaŋ yäpän tägaŋ-
pewän dapun ijiŋit man yäŋit taŋkuk. ²³ Ude täŋirän
ämawebe päke itkuŋo u kaŋpäŋ kikuŋutpäŋ jäkjäk
yänkuŋ. Tänpäŋ yänkuŋ; Wära! Devit täŋo orani
äbäкта yänkuŋo ukeŋo ŋo käwep yäk.

²⁴ * Ude yäŋirä Parisi ämatä nadänpäŋ ŋode
yänkuŋ; Jop yäkaŋ! Mäjo täŋo äma ekäni wäpi Bilis-
ibap unitä magärirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

²⁵ Ude yäŋirä Jesutä bänepi-ken yabänpäŋ-nadänkaŋ
yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot
kubätä duŋ-wewek tänpäŋä kehäromi itneŋ ba
nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duŋ-wewek
tänpäwä tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duŋ-
wewek tänpäŋ ämik tänpäwä tägawek? Nämoinik!
²⁶ Unita ŋode täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat
kireweko uwä jide tänpäŋ Satan täŋo äbot kehäromi
nikek irek? U täga nämo irek! ²⁷ Intä Näkä Satan

* **12:22:** Mat 9:32-33 * **12:24:** Mat 9:34, 10:25

täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwetkañ upänkañ näkä ude bureni täyat u tänpäwä intäño ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yawat kirek täkañ yän täga nämo yäneño unita jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahätak! ²⁸ * Näk Anutu täño Munapiktä täñkentän namiñirän täk täyat unita ñode nadäneñ; Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño bureni inken ahätak ño.

²⁹ * Näk Satan täño kehäromi yäpmänj äpäk täyat unitäño man wärani kubä ñode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänañ irirän äma kubätä siwani yänkañ päro tuñumi täga yomägaräk? Nämo! Äma komi u bäyañ inñitpäñ yentä keru kuroñi pädat täñpäñ penkañ uyaku tuñumi täga yomägaräk.

³⁰ * Nadäkañ? Äma not nämo täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño epänta watä nämo it täkañ uwä epäna yäpawak täkañ. ³¹ * Unitä ñode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänärok man mebäri mebäri näk näwet täkañ unitäño momi u täga penañi. Upänkañ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänärok man iwereko uwä momi u penañi nämo. ³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayän täko uwä momini u täga ärut imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yänahätak

* **12:28:** Apos 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29:** Ais 49:24; 1Jo 4:4

* **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26

33 * Tənpən Jesutä äneji ɳode yäkgän tənku; In päya kubäta täga yən nadənpənä burenita udegän täga yən nadäneɳ. Ba päya kubäta waki yən nadənpən burenita udegän waki yən nadäneɳ. Päya tənjo mujipi kaɳpən nadənpən päya uwä täga ba waki yən nadäneɳ. 34 * Wa! Gämok tənjo äbotken nanik in jide tənnpən man täga kubä yäneɳ? Nämo, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaɳ. 35 Äma täga tənpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuɳat-kuɳariken kädet täga pewä ahäk täkaɳ. Tən, äma waki tənpani u bänepi-ken nadäk waki-waki unitä irit kuɳat-kuɳariken kädet waki pewä ahäk täkaɳ. 36 Upənkaɳ näk ɳode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmən danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yən yäpmən äbuɳo unita yənnpən Anututä manken api tepmanpek. 37 In kome terak kuɳatkaɳ man yən yäpmən kunayən tənjo uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneɳ. Waki tənnpänä manken api tepmanpek. Täga tənnpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi kənayən yənkuɳ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

38 * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoɳärewani äma ätu itkuɳo unitä Jesu man kowata ɳode iwetkuɳ; Yənnpən-yäwoɳärewani! Kudän kudupi kubä mebärika kaɳpən nadäkta təniri këna! yäk.

* **12:33:** Mat 7:16-20 * **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22

39 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upäñkañ kudän kudupi mebäri kubä nämo täñira känäyän! Nödegän api käneñ; Kudän bian profet Jona terak ahäñkuko udegän ahäñirän api käneñ. 40 * Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänañ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänañ api pärek. 41 * Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneñ. Ämawebe uwä intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäñpäñ bänepi sukurenkuñ. Upäñkañ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

42 * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude kända nanik täño intäjukun webe unitä inkät Anutu injamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk ärowani yäñahäñirän nadäkta gäripi nadäñkuko unita kome ban naniktä kädet käroni-inik äbuk. Täñpäkañ äma Solomontä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

Ämawebe äbot u wañ moreñkuñ

Luk 11:24-26

43 Täñpäñ Jesutä man äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma äbot ñowä ñode bumik. Mäjo äma

* 12:39: Mat 16:4 * 12:40: Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5

* 12:42: Mat 12:6; 1Kin 10:1-10

magärani kubätä äma u kakätänpen pänku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäknejtän kuṅareko upänkaṅ nämo kaṅ-ahäwek. ⁴⁴ Nämo kaṅ-ahänpänä yäwek; Bian itkut-ken äyänutpen kwa yän yäwek. Ude yänpän äyänutpen pänku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpän ket urani, mähemini nämo. ⁴⁵ * Ude kaṅpänä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaṅ äbä ukengän itneṅ. Tänpäkaṅ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik tänpän irek yäk. Eruk, äma äbot waki ṅo äbot udegän api itneṅ.

Jesu täṅo nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ * Tänpän Jesu man pen yäwet irirän miṅi-kät noriye man iwetnayän äbä yäman umu itsambuṅ. ⁴⁷ Täṅirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meṅka notkaye man gäwetnayän yäman itkaṅ gumo yäk. ⁴⁸ Yäwänä Jesutä ṅode yänkuk; Meṅna netä? Ba notnaye u netä? ⁴⁹ Ude yänpän iwaräntäkiyetä itkuṅ-ken u käda ketsiwon tänpän yänkuk; Yabäwut! Näkṅo meṅnaye notnaye ṅo! ⁵⁰ * Ämawebe Nana kunum gänaṅ nanik täṅo man buramik täkaṅ uwä näkṅo meṅnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täṅo man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Kepma ukengän Jesu yot gänaṅ naniktä äpämaṅ pänku gwägu gägäni-ken maṅit itkuk.

* **12:45:** 2Pi 2:20 * **12:46:** Mat 13:55 * **12:50:** Jon 15:14;
Rom 8:29

2 * Manjit irirän ämawebe äbot pähap ahänpän toknewä yabänpänä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuḡ. 3 Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkaḡ man wärani kubä ḡode yäwetgän täḡkuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päḡku mujipi täḡ-irähuttäḡ kwek. 4 Täḡ-irähuttäḡ kuḡirän mujipi ätu kädet miḡin mäneḡ. Kädet miḡin mäneḡo uwä baraktä yabäḡ ahänpän naḡ paotneḡ. 5-6 Täḡkaḡ mujipi ätuwä kome taḡi nämo, gänaḡ umu mobä, uterak maḡ tädotneḡ. Kome u pidämigän, gänaḡ umu mobä unita jäwäri punin itkaḡ bäräḡeḡ tädotneḡ. Bäräḡeḡ tädotneḡo upäḡkaḡ edaptä yeḡpewän kubit täneḡ. 7 Täḡ, mujipi ätuwä mup waki gänaḡ mäneḡ. Mup waki gänaḡ maḡirä mup waki unitä äronpän uwäk täḡppiḡ-pewä waḡpän bureni nämo pätnē. 8 Täḡpäkaḡ mujipi ätuwä kome gakaḡi nikekken mäneḡo uwä täga äroneḡ. Äronpän bureni ätu ähan pätnē. Ätuwä taḡi bumik pätnē. Täḡ, ätuwä bumta pätnē.

9 Jesutä ude yäḡpän yäḡkuk; Äma jukuni nikektä näkḡo man ḡo ket nadäwut!

*Jesu imata man wärani yäḡpän-yäwoḡäreḡ täḡkuk?
Mak 4:10-12; Luk 8:9-10*

10 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ḡode iwet yabäḡkuḡ; Imata man wärani terak yäwet täyan?
11 Yäwäwä ḡode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaḡ yabäḡ yäwat epän täk täyak unitäḡo manbiḡam

* 13:2: Luk 5:1-3

käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita ingänpäñ täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo. ¹² *
 Unita ket ñode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmän kuñarayän täko uwä yäpurärätpän bumta imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani niked yän nadäk täkañ upänkañ nämo! Täñpäkañ imaka inçitkamän yän jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ¹³ *
 Mebäri unitagän man wärani terak yänpäñ-yäwoñärek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känayän täño upänkañ nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayän täño upänkañ mebäri nämo api nadäwä tunneñ. ¹⁴ *
 Man täwetat ño man profet biani Aisaiatä ñode kudän täwani udegän;
*Jukujin täwä api nadäneño upänkañ bänepjintä nämo
 api nadäwä täreneñ.*

*Dapunjintä api ijineño upänkañ nämo api kawä
 täreneñ.*

¹⁵ *Ämawebe äbot ño bänepi nämo imärani. Jukuni pik
 täñpani ba dapurita pimiñ ijiwani.*

*Bänepi sukurenjirä uyaku yäpa tägawäpäñ yep-
 manpam.*

*Upänkañ ude täneñtawä yänkañ näkä täñpewa
 dapuritä nämo kawä tärek täkañ ba juku-
 nitä nämo nadäwä tärek täkañ, ba bänepitä
 nadäkinik nämo täk täkañ. Ais 6:9,10*

¹⁶ * Aisaiatä äma äbot ñonita ude yänkuko
 upänkañ Anututä nadän tamiñjirän inä dapunjintä
 kawä tärek täkañ ba jukujintä nadäwä tärek täkañ.

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * **13:13:** Lo 29:4

* **13:14:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **13:16:** Luk 10:23-24

17 Nāk bureni tāwetat. Anutu tāŋo kehāromi kak tākaŋ uwā profet biani ba āma siwoŋi kuŋarani māyaptā u kakta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo kak tāŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intā nadāk tākaŋ ŋo nadākta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo nadāk tāŋkuŋ.

*Mujiŋi pikpik tāŋo man wārani unitāŋo mebāri
Mak 4:14-20; Luk 8:11-15*

18 Eruk notnaye, mujiŋi pikpik tāŋo man wārani tāwetkuro unitāŋo mebāri tāwerayāŋ. 19 Mujiŋi tāŋ-irāhuttāŋ kuŋirān kādet miŋin māneŋo u jidewani? Mujiŋi uwā ŋode; Āma kubātā Anutu tāŋo yewa gānaŋ ārokārok tāŋo man nāmo nadāwān tumbeko uwā āma wakitā bānēpi-ken mujiŋi piwani u yomāgat yāpmāŋ kwek. 20 Tāŋ, mujiŋi kome pidāmi, gānaŋ umu mobā uterak māneŋo u jidewani? Uwā ŋode; Āma kubātā nākŋo manbiŋam kudupi nadāŋpāŋ ukengān gāripi nadāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarek. 21 Upāŋkaŋ bānēpi-ken jāwāri nāmo tāŋpani unita kadāni kerāpigān irek. Tāŋpākaŋ nākŋo manta yāŋpāŋ āmatā yāŋārok man iwerit iwan tāŋ imiŋit tāŋpāwā, nadākiniki bārāneŋ putārewek. 22 * Tāŋ, mujiŋi mup waki gānaŋ māneŋo u jidewani? U āma kubātā nākŋo man kudupi u nadāŋpāŋ bānēpi-ken daiŋpāŋ yāpmāŋ kuŋareko uwā kome tāŋo tuŋumta nadāwātāk tāŋpāŋ moneŋ tuŋum tāŋbumbum unitāŋo gāriptā tāŋikŋat-pewā nākŋo man kudupi u utpewān kumāŋirān bureni nāmo tāŋpek. 23 Tāŋ, mujiŋi kome gākŋiken piweko u jidewani? Uwā ŋode;

* 13:22: Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

Äma kubätä näkŋo man kudupi nadänpän bänepi-ken penpän täŋkehärom taŋpän yäpmän kuŋarek. Täŋpäkaŋ äma ätuken bureni ähan pätnen. Ätukenä taŋi bumik pätnen. Täŋ, ätukenä bumta pätnen.

Mup waki täŋo man wärani

²⁴ Ude yäwet paotpän äneŋi man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiŋpän yabän yäwarayän täyak uwä ŋode bumik; Äma kubätä ketem mujipipän yäpmän päŋku epäni-ken piwek. ²⁵ Ketem mujipi piŋkaŋ päŋku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päŋku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täŋ-irähuttän kwek. ²⁶ Ude täŋpen kuŋirän mujipitä imätpän kăruk äbäŋirä mup mujip waki iwantä täŋ-irähuttän kweko u bok tädotnen. ²⁷ Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabänpän epän mähemi iwetnen; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tägagänpän piŋkun yäk. Piŋkunopän mup waki äbäkaŋ u jide täŋpän bok ärokaŋ? ²⁸ Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piŋkukotä ärokaŋ. Yäwänä iwetnen; Mup waki u nintä dätne? ²⁹ Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämö! In mup waki dätna yäkŋat ketem mujipi piwani u bok dätneŋta yäk. ³⁰ * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kaŋ ärowut. Äroŋirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakaŋ yäpmän daniŋpän mup waki däpmänpän kädäp gänaŋ pewä ijiwäkaŋ ketem bureni nakta yäwani ugänpän yotna gänaŋ kaŋ pewut yän yäwerek.

* **13:30:** Mat 3:12

*Äbot Anututä yabän yäwat täyak u jidewani?
Mak 4:30-32; Luk 13:18-19*

³¹ Ude yänpän man wärani kubä pen node yänkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpän yabän yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkañ. ³² Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täño gämori-ken itkañ. Upänkañ tädotpän äronkañ tokän ätu yärepmit täkañ, päya bumik ärok täkañ. Äronpän tañi tänpän pähämi obät täk täkañ. U momi terak baraktä yori täk täkañ.

³³ Ude yänpän yänkuk; Man wärani kubä node. Äbot Anututä yabän yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga tänpa yänkañ yis täpuri yäpmänpän parawa tañi-kät awähurek. Ude täñirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ epäni tänpök.

³⁴ Jesutä man yäwet täñkuko uwä man wäranigän yäwet täñkuk. Man kwawak kubä nämo yänähänpän yäwet täñkukonik. ³⁵ Ude täñirän profet kubätä man node yänkuko u bureni ahänkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadänpäñä man wäranigän api yäk tänpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmän äbuko uwä api yänähäwet. Sam 78:2

Mup waki täño man wärani unitäño mebäri

³⁶ Ude yänpän eruk Jesutä äma yepmanpän kuñ moreñirä yot gänañ äronkuk. Päro irirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; E! Saguom epän gänañ iwantä mup mujip täñ-irähuttän kuñkuko unita mebäri yänähäwi nadäna yäk.

37 Ude iweräwä yänkuk; Äma säguom mujipi piñkuko uwä Äma Bureni-inik. 38 * Epäni uwä kome pähap ño. Ketem mujipi piñkuko uwä ämawebe Anututä yabän yawat täyak. Täñ, mup waki uwä äma waki Satan täño äboriye. 39 Ba iwanä, epänken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täñpakan ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täño aneroniye.

40 * Mup waki dätpän kädäp-ken pewä kuñkuño uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek. 41-42 * * Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aneroniye yäwerän päñku komeni komeni ämawebe yabän yawat täyak u yäpmän daniñpän ämawebe kädet siwoñi yäpäwak täñpani ba ämawebe wakiwaki täñpani yäpmänpän kädäp pähap gänäñ yepmanpä api ärmonen. Uken konäm butewaki pähap täñpän meni api jiwätpeñ itneñ. 43 * Täñpakan ämawebe Anututä inita yäpmän daniwayän täyak uwä yewani gänäñ itkan kudän siwoñi täñ yäpmän äbuño unitä edap ude api ijin-yäneneñ. Eruk, äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Tuñum säkgämän kan-ahäwani täño man wärani

44 * Jesutä man ude yänpän man wärani kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänäñ ärokta gäripi-inik nadäk täkan uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkan tuñum säkgämän kubä ämatä

* **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7

bian-inik pewani u kaŋ-ahäwek. Kaŋ-ahänpän yäwek; Wisikna! Näkŋata korewayän nadätat yäk. Jide tänpän yäpet? Ude yänpän tuŋum u yäpmänkaŋ kome ini ukengän äneŋi kábop pewek. Eruk peŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kuduŋtagän ämata yämiŋpäŋ moner yäpek. Moner yäpmänkaŋ kome, tuŋum säkgämän kaŋ-ahäweko u inita suwaŋkaŋ tuŋum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täŋo man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, äma ätu Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkŋek epän täŋpek. ⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kaŋ-ahäwek. Ude kaŋpäŋ nadänkaŋ päŋku iniken tuŋum kudup ämata yämiŋpäŋ moner yäpmänkaŋ päŋku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täŋo man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiŋpäŋ yabän yäwarayän täyak uwä ŋode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänaŋ äpmonjirän gwägu tom mebäri mebäri u gänaŋ äpmoner. ⁴⁸ * Äpmonpäŋ tokŋeŋjirä gägäni-ken wädän-pewä äbänjirän tom yäpmän daniŋpäŋ gwägu tom näŋpani gäpe-ken säkgämän peŋkaŋ waki, nämo näŋpani äneŋi ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmoner. ⁴⁹⁻⁵⁰ * Tärektäreŋ kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täŋo aŋeroniyetä komeni komeni kuŋatpäŋ

* **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28

ämawebe yäpman danipän äma siwonji kuñarani inigän penkan äma wakiwaki tänpäni kädap pähap gänañ ureñ tänpä api äpmoneñ. Uken konäm butewaki pähap tänpän meni api jiwätpeñ itneñ.

⁵¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yäwet yabänkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkan? Yäwänä yänkuñ; Nadäna tumänkan yäk. ⁵² Ude yänirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yänpän-yäwonjäreñ äma ude itkan. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkan unita in yot mäheñi kubä ude wani. Yot mäheñi uwä yori gänañ äronpän tuñum käwutken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmanpän äbot kubä-kengän pewek. Tänpäkan in udegän, Anutu täño man biani nadänit, apiño Anutu täño man kädet kodaki täwetpän täwonjaretat u nadänit täk täkan.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminikuñ

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

⁵³ * Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpän yotpärare u penpen kuñkuk. ⁵⁴ * Kumañ päñku ini yotpärare-ken ahänpän käbeyä yot gänañ äronpän Anutu täño man yäwetpän yäwonjäreñ täñirän ämawebetä nadäwä inide kubä tänpäpän yänkuñ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ⁵⁵ * Unitäño mebäri nadäkamän. U äma jopi, yot tänpäni täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamän, u Maria. Noriye imaka, nadäkamän, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it täkamän

* **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42

no. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ⁵⁷ * Ude yänpän nadäwä wañkuñ. Ude täñirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ.

⁵⁸ Täñpäkañ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täñkañ bitnäwäpäñ kome uken kudän kudupi mäyap nämo täñkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumäñ-kumäñ utkuñ

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹ Kadäni uken Galili kome täño äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täño biñam nadänkuk. ² Nadänpän epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumäñ-kumäñ utkuropän äneñi käwep akuñkuko unita kehäromi nitek kuñatak yäk.

³⁻⁴ * * Herottä Jon u bian kumäñ-kumäñ utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Filip täño webeni wäpi Herodias yomägakuk. Ude täñirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yän iweränpän Herottä kokwawak nadänpän epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädat täñpäñ päñku komi yot gänañ teñkuñ. ⁵ * Herottä Jon kumäñ-kumäñ urayän nadänkukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuño unita umuntañpäñ nämo utkuk.

* **13:57:** Jon 4:44 * **14:3-4:** Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16;
Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

6 Täñkukopäñ Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak täñpa yäñpäñ äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmañpäñ irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ täñpäñ teñirän kañkuñ. Kañpäñ gäripi nadäñpäñ Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk; 7 Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yäñ yäwiwä api ganiñ kirewet yäk. 8 Ude yäñirän webe gubañ uwä miñitä peñ iwerirän ñode yäñkuk; Gäk Jon kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ pengän namikañ wisik yäñ kañ yäwa! yäk. 9-11 Ude yäñirän Herottä nadäwätäk täñkuk. Upäñkañ Anutu inamiken ba äma itkuño u inamiken yäñkehärom tañkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madäñ täkñeñpäñ gäpe gänañ peñpäñ yäpmäñ päbä imiñkuñ. Imäkañ webe gubañ unitä miñi Herodiasta imiñkuk. 12 Täñpäkañ Jon u kotäki madäñkuñ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmäñ päñku äneñkuñ. Äneñkañ päñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäñ towiñkuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

13 Jesutä Jon kotäki madäñkuño unitäño manbiñam nadäñkañ gäpe gänañ äronpäñä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayäñ nadäñpäñ kuñkuk. Kuñirän ämawebe Jesu ude kuk yäñ nadäñkañ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni peñpeñ Jesutä irayäñ kuñkuk-ken u päñku it kireñkuñ. 14* Täñirä kome uken ahäñpäñ

* **14:14:** Mat 9:36

gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabänpän butewaki nadän yämiŋkuk. Täŋkaŋ käyäm paräm ikek yäpän tägaŋ moreŋkuŋ.

¹⁵ Ude täŋ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; No jopi-ken itkamäŋ. Iritna kome bi-payäŋ täyak. Unita ämawebe ŋo yepmaŋpi ini komen komen kuŋpäŋ ketem yäpmäŋpäŋ naŋput yäk. ¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yäŋkuk; A! Imata kut yäŋ yäwetkaŋ? Injin yepmäŋ towiwurä! ¹⁷ Ude yäweränä yäŋkuŋ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäŋ iŋitkamäŋ yäk.

¹⁸ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹ * Ude yäŋpäŋ ämawebe yäwet-pewän wädan gänaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ kunum terak doränpäŋ ketemta Anutu bänep täga maŋ iwetkuk. Bänep täga maŋ iwetkaŋ ketem u tokätpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋpäŋ ämawebe päke unita yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. ²⁰ * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. ²¹ Ämawebe Jesutä yepmäŋ towiŋkuko uwä 5,000 ude. Täŋpäkaŋ u äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²²⁻²³ * Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniŋ kirenpewän gäpe terak äromaŋ gwägu udude

* **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

* **14:20:** 2Kin 4:44

* **14:22-23:** Luk 6:12, 9:28

käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe yepmaŋpäŋ kuŋ moreŋirä Jesu inigän pom terak äronpäŋ nani-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bimpäŋirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴ Täŋpäŋ kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu bämopi-ken ahäŋkuk. Ahäŋirän gäpetä kwayäŋ täŋkuk käda mänit taŋi pähaptä äbuk. Täŋirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäkŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

²⁵⁻²⁶ * Bipani käronŋ pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋeŋkuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋirän bankentä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätak! yäŋ yäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ. ²⁷ Ude yäŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk. ²⁸ Ude yäwänä Pitatä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbäŋpäŋä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäŋ iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. ³⁰ Yeŋtäŋ kuŋtängän mänit pähap piäŋirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ gera yäŋkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäŋit yäk. ³¹ * Yäwänä uteragän Jesutä kerä initpäŋ iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkkä äreyäwani! Imata bänep yarä nikek peyan?

³² Ude iwetpäŋ iniränkaŋä gäpe terak äronirän mänit u bitnäŋkuk. ³³ * Täŋirän äma gäpe terak

* **14:25-26:** Luk 24:37 * **14:29:** Jon 21:7 * **14:31:** Mat 8:26

* **14:33:** Mak 4:39

itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän iniŋ oretkuŋ. Tänpän ñode iwetkuŋ; Gäk Anutu täño ironji bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude tänpän gwägu irepmitpäŋ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänkuŋ. ³⁵ Ahänpäŋ irirä ämawebe ätu Jesu kaŋpäŋ nadänpäŋ man pewä yäpmän yotpärare it yäpmän kuŋkuŋo ude kuŋatkuk. Kuŋarirän ämawebe käyäm ikek yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. ³⁶ * Äbänpäŋ Jesu butewaki man ñode iwetkuŋ; Nadän yämiŋiri tekka moräkigän injirä käyämi paorut yän iwetkuŋ. Ude iwerä nadän yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän injtkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

15

Ketemtä bänepnin nämo tänpän wak täkaŋ

Mak 7:1-23

¹ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahänpäŋ ñode iwet yabänkuŋ; ² * Gäwaräntäkaye imata oraniye täño man kädet irepmit täkaŋ? U ketem näna yänpäŋ keru nämo ärutkaŋ jop yäpmänpäŋ nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; In imata orajiye täño man kädet iwatpäŋ Anutu täño бага man irepmit täkaŋ? ⁴ * Anututä bian ñode yänkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumän-kumän utneŋ. ⁵ Inä man bureni u nadäkaŋ upänkaŋ

* **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38

* **15:4:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16

u mäde ut imiñpän ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän ñode yäwerek; Ño ekta taminanipän ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämo nadän yämiñpän ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. ⁶ In ude täñpän Anutu täño man yäpmän äpäñkañ injinken man meham täk täkañ. ⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yänkuko uwä bureni ahätak;

⁸⁻⁹ Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat. **Ais 29:13**

¹⁰ Jesutä man ude yänpän ämawebe ätu yän yän-yäkñat päbä yepmanpän yäwetkuk; Man ket ñode täwera nadäwä tärewut; ¹¹ * Imaka mejin gänañ äpmok täkañ unitä bänepjin nämo täñpänwak täkañ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämañ mejin-ken äbäk täyak unitä täñpewän bänepjin wak täkañ. ¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuñpän iwetkuñ; Gäk nadätan? Gäk man u yänjiri Parisi ämatä nadänpän gäka kokwawak nadäkañ yäk.

¹³ Ude yänjirä Jesutä yänkuk; Päya kudup Nana kunum gänañ naniktä nämo piñkuko uwä däyamänpän api buñärek. ¹⁴ * In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoñärek täkañ. Upänkañ äma dapuri tumbani yarätä keru kowat injirän

* **15:11:** Mat 12:34 * **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19

täŋkaŋä kuŋtäŋgän awaŋ gänaŋ bok äpmodenŋ yäk. ¹⁵ Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäŋo mebäri yäwi nadäna yäk.

¹⁶ Yäwänä Jesutä yänkuk; Ai! In udegän, man yänjira nämo nadäwä tumäk täkaŋ. ¹⁷ Mebäri ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Mejintä imaka naŋirä kokjin gänaŋ päpmo ini irani-ken itkaŋä käderikengän äpämaŋ kuk täkaŋ. ¹⁸ Täŋpäkaŋ imaka waki bänepjintä nadäk täkaŋ unitä bänepjin täŋpänwak täkaŋ. ¹⁹ * Äma bänepitä imaka wakiwaki ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniŋ wärät man, ba jop manman. ²⁰ Imaka udewanitä Anutu inamiken täŋpewän wak täyak yäk. Täŋpäkaŋ ketjin nämo ärutkaŋ ketem piŋitpäŋ nak täkaŋ unitä bänepjin nämo täŋpänwak täkaŋ yäk.

*Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋjuk
Mak 7:24-30*

²¹ Jesutä ude yänpäŋ kome u peŋpeŋ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuŋkuk. ²² Päŋku irirän guŋ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ŋode yänkuk; Ekäni! Gäk Devit täŋo oranitä näka butewaki nadäŋ nam! Näkŋo äpetnawä mäjo kubätä kotawänkaŋ komi pähap nadäŋ it täyak yäk. ²³ Ude yäwänä Jesutä nadäŋpäŋ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täŋjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk webe ŋo yän iwatpewi kwän! U yän-urukuruk yänätäŋ niwatak yäk.

²⁴ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk

* **15:19:** Stt 8:21; Mat 12:34 * **15:24:** Mat 10:6

Isrel äma äbot, peŋ awähutpeŋ kuŋarani, ugänpäŋ täŋkentäktä näwerän äput yäk. ²⁵ Täŋpäkaŋ webe u ehutpäŋ äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋkuk; Ekäni, gäk jop waki täŋkentäŋ nam! ²⁶ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täŋo ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek. ²⁷ Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ aŋä mähemiyetä ketem naŋkaŋ kokoki pewä maŋirä jop waki nak täkaŋ yäk. ²⁸ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka taŋi! Unita näwet yabätan udegän täŋ gamitat. Ude yäŋirän uterakgän äperi tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mak 7:31-37

²⁹ * Ude täŋpäŋ Jesu kome u peŋpeŋ Galili gwägu-ken päŋku pom kubä terak päro maŋit itkuk. ³⁰ Maŋit irirän ämawebe bumta Jesu känäyäh äbuŋ. U käyäm mebäri mebäri ŋode täŋpani yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbä Jesu dubini-ken yepmaŋkuŋ; Kuroŋi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneŋ täŋpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä kudup yäpän tägaŋkuŋ. ³¹ * Yäpän tägawäpäŋ yepmaŋpäŋ man nämo yäwanitä man yäŋkuŋ. Ba kwäyähäneŋ täŋpanitä kädet ini kuŋatkuŋ. Täŋpäŋ äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuŋ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiŋkuŋ. Ude täŋpäkaŋä ämawebe päke unitä yabäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Isrel nanik täŋo Anutu bumta iniŋ oretkuŋ.

* **15:28:** Mat 8:10,13 * **15:29:** Mak 7:31 * **15:31:** Mak 7:37

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmänj towinjuk

Mak 8:1-10

³² * Tänpäkan Jesu uwä iwaräntäkiye yän-yäkñat päbä yepmanpän yäwetkuk; Näk ämawebe päke ñonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yaräkubä it yäpmän abänkä nakta bumta yekan. Täñirä jop yepmana päñku kädet miñin nakta kumneñ yänpän nadäwätäk täyat yäk. ³³ Ude yäwänä iwaräntäkiyeta iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken yäpmänpän äma äbot pähap ñodewani yepmänj towina nañ tokñeneñ? ³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwet yabänjuk; Injinken däkum jide itkan? Yäwänä iwetkuñ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadänkan ämawebe päke u yäwet-pewän manjit yäpmän kuñkuñ. ³⁶ Ude täñirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän iwaräntäkiyeta yämiñjuk. Yämänkan unitä yäpmän daninpän ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ. ³⁷ Yämakanä ämawebe päke u nañpä koki tänpäpän ätu jop peñkuñ. Jop patkuño u yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokñeñkuñ. ³⁸ Tänpäkan äma ketem nañkuño u 4,000 udetä nañkuñ. Webe ironi-kät nämo daniwani. ³⁹ Eruk ude täñkan ämawebe u yepmanpän kuñirä Jesu ini uwä gäpe terak äroman kuñtängän Magadan komeken ahänjuk.

16

Kudän kudupi kakta äneñi yänkuñ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

* 15:32: Mat 14:14

1 * Eruk Magadan komeken ahänpänj irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbänpänj Jesutä goret kubä tänpän kanpänj manken kanj tenayän nadänpänj penj iwetkuñ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täñiri kanpänj Anututä gepmanpänj äpun yän nadäna! yäk. 2 Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täño kudän ñode yabänpänj-nadäk täkanj; Bipäda kome gämäni ijinirän kwep edap api ijiwek yän yäk täkanj. 3 Ba yänjewänkanj tamimanj gubam kubiri gwägärirän iwän täñi tawayänj yän yäk täkanj. Tänpänj in kome täño kudän jopi udewani yabänpänj-nadäk täkanj upänkanj näk kudän kudupi täñ yäpmänj äburo unitäño mebäri imata nämo kanpänj nadäk täkanj? 4 * In nadäkanj? Waki tänpäni ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkanj. Upänkanj kudän kudupi mebäri kubä nämo täñira känayänj! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahänjkuko udegän ahänjirän api känenj.

Äma täño nadäk wakita dapun ket täk täkot

Mak 8:14-21

5 Tänpänj iwaräntäkiye käräga däkum guñ tänpänj penpenj Jesu-kät gäpe terak äronpenj gwägu kukñi udude käda kuñkuñ. 6 * Pänku itkanj Jesutä yäwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täño yista ket nadänpänj kanj kuñarut! 7 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä näwetgäwet ñode tänpänj yänkuñ; Yista yäyak u imata yäyak? Käräga guñ tänpänj penpenj äbämäño unita käwep nadänpänj niwetak yäk.

* 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16

* 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29

* 16:6: Luk 12:1

⁸ Man ude yäñirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga penpen äbäño unita man yänpän-nadäk täkañ? Unita nämö yäyat.

⁹ * Näkä imaka bian täñkuro unita täñguñ täkañ ba? In imata guñ tañpän näwetgäwet täkañ? Näk käräga 5 upän äma 5,000 ketem yepmän towiwa nañpä tägawäpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ? ¹⁰ * Ba käräga 7 upän äma 4,000 yepmän towinjira nañpä koki täñpöpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokneñkuñ? ¹¹ Unita in imata nämö nadäwä tärekañ? Näk yis yäro uwä kärägata nämö täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täño kädet kuñat-kuñatta yänpän yis terak utpän täwetat. Äma u nämö yäwarän täneñ yänpän man u täwetat. Unitäño nadäk-nadäk waki unita ket kañiwatpän kañ kuñarut yän ude nadänpän täwetat. ¹² Man ude yäweränkañ eruk nadäwä tärewäpän yänkuñ; Bureni! Yis, kärägakät awähurani unita nämö niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täño man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kañiwatpän kañ kuñarut yän yänpän niwetak yäk.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänjuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtängän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yän iwet täkañ? ¹⁴ * Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän yäk täkañ. Ba ätutäwä

* **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38 * **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

profet biani Elaija yāŋ yāk tākaŋ. Tāŋ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yāŋ yāk tākaŋ yāk.

¹⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täŋpākaŋ injinä näkawä netä yāŋ yāk tākaŋ? ¹⁶ * Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäŋo nanaki yāŋ iwetkuk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Saimon, Jona täŋo nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gānaŋ naniktä yāŋkwawa täŋ gamitak. ¹⁸ * Ude yāŋpāŋ iwetkuk; Bureni ŋode gäwera nadä; Wäpka Pita yāŋ gäwet tākaŋ u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmaŋpa kehäromi irirä äma waki täŋo kehäromitä nämo api däpek. ¹⁹ * Täŋpāŋ näk Anutu täŋo kaŋiwat yewa unitäŋo yäma dārani täŋo ki api gamet. Ude täŋkaŋä gäkä imaka kubä kome terak nämo yāniŋ kireŋiri Anututä kunum gānaŋ udegän nämo api yāniŋ kirewek. Tāŋ, gäkä imaka kubä kome terak yāniŋ kireŋiri Anututä kunum gānaŋ udegän api yāniŋ kirewek yāk. ²⁰ * Ude yāŋpāŋ iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ŋode yäwetkuk; Intä näka Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo yāŋ ämawebe nämoinik yäwetneŋ.

Jesutä näk api kumbet yāŋ yāŋkuk

Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27

²¹ Kadäni uken Jesutä yäput peŋpāŋ imaka ahāŋ imikta yāŋ imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Täŋpākaŋ Juda täŋo äma

* **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 * **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

ekäni ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut naminenj. Täñkañ nutpäñ änenayän täñopäñ kepma yaräkubä tärenjirän kodak täñpäñ äneñi api akwet.

²² Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yänikñat päñku ibenpäñ yänkuk; Ekäni, Anututä täñkentän gaminjirän imaka udewani nämoinik api ahän gamek yäk. ²³ Yäwänä äyänutpäñ Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täñpipiñ nameno! Nabä kätänpeñ ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpäñ nämö yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpäñ näwetan yän iwetkuk.

²⁴ * Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpäñä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpäñ kañ näwarän. ²⁵ * Täñpäkañ, äma kubätä säkgämän kañ irayän nadänkañ iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpäñä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yänpäñ irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kañ-ahäwek. ²⁶ * Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyanpäñ yäpmän kuñarayän täko uwä kumänjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämö api täñkentän iminenj. Unita irit kehäromi kañ-ahäkta imatäkenpäñ täga suwawek? Nämoinik!

²⁷ * Jesutä ude yänpäñ äneñi ñode yänkuk; Äma Bureni-inikä nani täño epmäget kudän ikek

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

* **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33;

Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9

* **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12;

Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12

kudupi aneroniye-kät api äpneñ. Äpänpän ämawebe kuduptagän kädet jide jide tänpneñ kuñat täkañ uterakgän kowata api yämek. ²⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumänjirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täño kudän ikek äpänjirän api kañpäñ nadäneñ yän yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahänjuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmän kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäpmän pom kubä terak äronjuk. Uken päro inigän itkuñ.

² * Itpän kañjirä Jesu gupi inide kubä ahänjuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyänek ude äworeñjuk. Teki imaka paki inikinik tänpän ägo weñjuk. ³ Ude ahänjirän yabänkuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpäñ itkumän. ⁴ Yarä uwä ahänpäñ Jesu-kät man yänpäñ-nadäk tänjirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita gäkä yäwikañ yottaba yäräkubä kañ tänpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵ * Ude yän irirän pengän gubam penyänek ikek kubätä äpä uwäk tänpän yepmañjuk. Uwäk tänpän yepmañjirän gubam gänañ man kubä ñode ahänjuk; Nöwä näkño nanakna bureni-inik. U kañpäñ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik tänpüt yän yäwetkuk. ⁶ Eruk iwaräntäkiye yäräkubä unitä man u nadänpän

* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15

umuntaŋkaŋ kome terak paŋku iŋami yäpä äpmonpöpäŋ patkaŋ bumta kwaiŋkuŋ. ⁷ Ude täŋirä Jesu dubini-ken kuŋpäŋ yepmäŋit täŋpäŋ yäwetkuk; In umuntäneŋo! Akuwut! ⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpäŋ Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. ⁹ * Ude täŋkaŋ pom terak naniktä äpäŋit äpäŋit Jesutä jukuman ŋode yäwetkuk; Imaka kudupi kakaŋ unitäŋo manbiŋam äma ätu pengän nämo yäwetneŋ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akwänkaŋ kaŋ yäwerut yäk.

¹⁰ * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani äma imata ŋode yäk täkaŋ? Elaijata jukun ahäwänkaŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹ Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäŋkuk; Elaijata jukun ahäwänkaŋ Kristo mäden api ahäwek yäŋ yäk täkaŋ u täga yäk täkaŋ. Unita bureni ŋode täwetat; Elaija uku ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Kristo ahäwayäŋ täko unita kädet täwit imiŋkuk. ¹² * Ahäŋpäŋ irirän nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kudän waki mäyap täŋ imiŋkuŋ. Täŋkuŋo Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täŋ imineŋ. ¹³ * Jesutä ude yäweränkaŋ nadäwä tumbuŋ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

Iwaräntäkiyetä täŋpä waŋkuŋ
Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

* **17:9:** Mat 16:20 * **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mat 11:14,
14:10 * **17:13:** Luk 1:17

14 Eruk pom terak naniktä äpänpän ämawebe itkuᅇ-ken u ahänirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjin äpmonpän iwetkuk; 15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U tänguᅇguᅇ taᅇpän maᅇ-patäbotkaᅇ kädäp gänaᅇ ba ume gänaᅇ äpmok täyak. 16 Ude täᅇirän nanakna yäpmän gäwaräntäkaye-ken äbänira yäpna tägawut yänkaᅇ täᅇpä waᅇ yäk. 17* Yäwänä Jesutä gaᅇani nadänpän ᅇode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjin ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tun-neᅇ? Äma in udewani-kät wari kuᅇatta nämo nekaᅇ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, ironi uwä yäpmän äbi! 18 Ude yäwänä ironi u yäpmän äbänirän mäjo ibeᅇpewän nanak u kakätänpeᅇ kuᅇkuk. Kakätänpeᅇ kuᅇirän tägaᅇpän itkuk.

19* Täᅇirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuᅇ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpän pemän? 20-21* Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita täᅇpä waᅇ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ᅇo ᅇode iwetneᅇ; Wädän udu ku! Iweräwä man buramiᅇpän täga wädän kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä täᅇpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

22* Jesutä ude yäwetpän päᅇku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täᅇpän yäwetkuk; Kadäni käroni nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadän äma keru terak api pewek. 23 Penjirän

* **17:17:** Lo 32:5,20; Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:**
 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:** Mat 16:21

kumän-kumän utpäñ äneñirä kepma yaräkubä täreñirän api akwek yäk. Ude yäwän nadäñpäñ iwaräntäkiye butewaki pähap nadäñkuñ.

Jesu takis monëñ pekta manbiñam yäwetkuk

²⁴ * Täñpäñ äyänutpen Kapeneam yotpärareken kuñirä kudupi yot täñkentähta takis monëñ yäpani äma ätutä äbäñpäñ Pita ñode iwet yabäñkuñ; Täwoñäreka ämajintä kudupi yot täño takis monëñ pek täyak ba nämo pek täyak? ²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yäñpäñ yot Jesutä itkuk-ken u äronpäñ man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabäñkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän täñkentähta takis monëñ yäpmäk täkañ u netä keriken nanik yäpmäk täkañ? Iniken mähemiye-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täñgänpäñ yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täñgänpäñ yäpmäk täkañ, iniken mähemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemiye uwä takis monëñ nämo pek täkañ. U jop it täkañ. ²⁷ Upäñkañ ninta nadäwä wak täñ niminenjo u deta gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayäñ täyan u wädäñpäñ yäpmäñkañ meni yäpmäñ ajeñpäñ monëñ kubä kañpäñ ninek-tagän yäñpäñ monëñ u takis yäpani äma unita kañ yämi.

18

*In nanak täpuri ude bumik kuñatneñ
Mak 9:33-37; Luk 9:46-48*

* **17:24:** Kis 30:13; Kis 38:26

¹* Kepma uken Jesu tãño iwarãntãkiyetã Jesuken kuñpãñ ñode iwet yabãñkuñ; Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ netatã intãjukun tãñpãñ itak? ² Eruk ude yãñirã Jesutã nanak tãpuri kubã yãñpewãñ äbãnpãñ bãmopi-ken teñkuk. ³* Teñpãñ ñode yãwetkuk; Nãk bureni tãwetat. In injinta nadãwã äpani tãñpãpãñ nanak tãpuri ñodewani bumik nãmo kuñatnayãñ tãkañ uwã Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ nãmoinik api äronen. ⁴Tãñpãkañ äma kubatã iniken gupi ba nadãk-nadãki yãpmãñ äpãñpãñ nanak tãpuri bãmopjin-ken itak ñodewani bumik kuñarayãñ tãyak uwã Anutu tãño kañiwat yewa gãnañ intãjukun äma ude tãñpãñ api irek.

⁵* Tãñkañ äneñi ñode yãwetgãñ tãñkuk; In nadãkañ? Äma kubatã nãka nadãñpãñ nanak tãpuri ñodewani kubãta orañ imayãñ tãyak uwã nãka udegãñ api orañ namek. ⁶* Upãñkañ äma kubatã nanak ñodewani nadãkiniki nãkken pek tãkañ u yãñ-yãkñat-pewãñ momi tãneño uwã äma udewaniwã Anututã kowata wakitã wakiinik api imek, ämatã mobã bãrum kotãkiken topmãñpãñ ume gãnañ mañpã äpmonenjo u irepmirek.

⁷ Wãra! Komen äma intã butewaki nadãtat. Imata, äma waki ätutã tãñ-tãkñat-pewã inken nanik mäyap api wañ morenen. Bureni, tãñyãkñarani äma udewani itkañ, upãñkañ jide tãñpãñ kowata api irepmitnen? ⁸* Unita ketka ba kuroñkatã wakiken gepmanpayãñ tãñpãñã u madãñ tãkñenpãñ kañ mañpi kut yãk. Irit kehãromi

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

* **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2

* **18:8:** Mat 5:29-30

kaŋ-ahäwayäŋ nadänpänä jop kwäyähäneŋ tänpän kaŋ it. Ude nämo täŋkaŋ ketka kuroŋka bok yäpmän kuŋarayäŋ täno uwä kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen! ⁹ Ba dapunkatä wakiken gepmaŋpayäŋ tänpänä dapunka dätpän kaŋ maŋpi kut. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadänpänä ude täŋkaŋ dapunka tumbani kaŋ kuŋat. Dapunka bok ijiŋkaŋ kuŋatpänä geŋi täŋo kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen.

Yawak kubä paotkuko unitäŋo man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ * * Man ude yänpän äneŋi pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä kwikinik kuŋatpän ironi täpuri täpuri ŋonita nadänirä äpani nämo täneŋ. Näk unita ŋode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuŋat täkaŋ. Nämo, u aŋeroniye nitek. Aŋero kunum gänaŋ Nana-kät bok itkaŋ unitä watäni it yämik täkaŋ.

¹² In jide nadäk täkaŋ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yän täga yäwek? Nämo inik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpen kweko unita päŋku wäyäkŋewek.

¹³ Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkŋeŋkä kaŋ-ahänpänä oretoret 99 itneŋo unita nämo täŋpek. Nämo, paotpen kwanipän kaŋ-ahäweko unita oretoret pähap täŋpek. ¹⁴ Tänpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani ukenonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täŋpani yäpätägakta man

Luk 17:3

* **18:10-11:** Hib 1:14 * **18:10-11:** Luk 19:10

15 * Jesutä ude yänpän yänkuk; Notkapak kubätä waki täñ gaminjirän gäk kuñkañ äma ukät injekgän itpäñ waki täñ gameko u kwikinik yän paiden. Täñkañ man yäwi gäkno man buramiwänä äneñi not täñpeñ kuñatden. 16 * Upänkañ gäkno manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikañ ukät bok yänpän yäpä-siwon tawäpäñ teneñ. Ude täneño uyaku nadän gamek. 17 * Täñpäkañ äma yaräkubä intäño manta bitnäwänä äbot täñpani täño käbeyä-ken täga teneñ. Ba äbot täñpani käbeyä täño man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut iminjirä guñ äma, ba takis moneñ yäpani ude kuñarek.

18 * Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän nämo api yäniñ kirewek. Ba in kome terak yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek. 19-20 * * Ba äneñi nođe täwetgän täñpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yänpän käbeyä täñirä näk u bämopi-ken api iret. Unita inken nanik yarätä imaka kubäta bänep kubägän peñpäñ Anutu-ken yänapiñirän kunum gänañ Nanatä nadän yämiñpäñ mani api buramiwek.

Momi pekpek täño man

Luk 17:3-4

21 Jesutä man ude yänirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täñ namik täñirän momini u kadäni kadäni peñ imiñ yäpmän kuñtäyiwä

* **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Lo 19:15;
 Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13 * **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23
 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23

kadäni 7 ude tärenjirän äneji wari peŋ imet-tawä? ²²* Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täŋo momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän täŋ gamiŋ yäpmäŋ äronjirän gäk pen wakini pekpek kaŋ täŋ yäpmäŋ ku.

²³ Tänpäŋ man yänkuko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak uwä ŋode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Tänpäkaŋ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmänkaŋ gwäki nämo pek täneŋ. ²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki yäpa yänkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmänätän kuŋtängän epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki ärowani-inik. ²⁵ Unita äma u gwäki taŋi päke u jide tänpäŋ pewa täreneŋ yän nadänpäŋ mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ŋode yäwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptagän ämata yäniŋ kireŋpäŋ gwäki yäpmänkaŋ kaŋ nam yän iwerek. ²⁶ Ude iwerirän inita butewaki nadänpäŋ mähemi dubini-ken kuŋpäŋ gukut imäpmok tänpäŋ butewaki man ŋode yäwek; Butewaki nadän namiŋpäŋ kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ waki kaŋ gama yäk. ²⁷ Iwerirän mähemi u butewaki nadän imiŋpäŋ momini kudup peŋ moreŋ imiŋkaŋ jop tewän kwek.

²⁸ Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahänpäŋ kotäkigän injitaŋ näkŋo monen ukeno

* **18:22:** Luk 17:4

nam yäj iwerek. ²⁹ Ude täñirän noripak u inita butewaki nadänkañ gwäjij äpmonpäñ ñode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kañ-ahänkañ api gamet yäj iwerek. Ude iweränä yäwek; ³⁰ Kämi kañ gamayäj näwetan upänkañ nämoinik yäk. Ude yänpäj iñit yäpmäj päñku komi yot gänañ teñkañ iwerek; Moneñ nami täreñirän api gabä kätäwä äpämäñ kwen yäj iwerek. ³¹ Ude täñirän noriye epän penta täñpani unitä kañkañ kokwawak nadänpäj päñku ekänini-ken manbiñam u iwetneñ.

³² Ude iweräwä äma ekäni unitä nadänpäj epän äma unita yänpewän äbänpäj iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täñkunopäj butewaki man näweriri näk gäkño momika kumän peñ gamiñkut yäk. ³³ Näkä ude täñ gamiñkuropäñ gäk imata notkapakta udegän nämö täñ imitan? ³⁴ * Ude yänpäj kokwawak tañi nadäj imiñpäñ komi äma keru terak peñkañ yäwerek; Äma ño komi imiñ yäpmäj kuñirä näkken tuñum yäpuko unitäño gwäki namänkañ kañ kakätäwut yäj yäwerek.

³⁵ * Jesutä man wärani ude yänpäj yäwetkuk; Nana kunum gänañ naniktä inta udegän api täñ tamed. In mejin-tägän nämö yäneñ. Bäneppjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye täño wakini nämö peñ yämiñpäñä komi api nadäneñ.

19

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13

Ämatä webeniye yänyäwat täkaŋ unitäŋo manbiŋam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yäŋ paotpäŋ Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk. ² Uken kuŋirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋirä käyäm mebäri mebäri yäpän tägaŋ yämiŋkuk. ³ * Täŋ irirän Parisi äma ätutä ahäŋ imiŋpäŋ täŋ-ikŋatpena man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayäŋ nadäŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täŋirän webeni u yäŋ iwareko uwä täga ba waki?

⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo daninpäŋ nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahäŋ moreŋirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. ⁵ * Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api tädeŋ. ⁶ Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdeŋta yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yäpmäŋ danineŋ.

⁷ * Yäŋirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upäŋkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayäŋ nadäŋpäŋä webekata yäŋiwat-iwat man kudän keräpi kubä täŋpäŋ imiŋkaŋ kaŋ yäŋiwat yäŋ yäŋkuk. ⁸ Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Manbiŋam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täŋo man irepmitkaŋ injinken

* **19:3:** Mat 16:1 * **19:4:** Stt 1:27, 5:2 * **19:5:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **19:7:** Lo 24:1-4; Mat 5:31

gäripjin terak kuŋat täkaŋ unita webejiye täga api yän-yäwatneŋ yän yänkuk. Upänkaŋ pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk. ⁹* Näk ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopän jop nadän yäŋiwatpän webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude täŋpek.

¹⁰* Eruk ude yänirän iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Wära! Nädapi irit kuŋat-kuŋatta ude niwetan unita webe netätä yäpek? ¹¹ Yänirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadäwä bäräp täkaŋ upänkaŋ Anututä täŋkentän yämiŋirän ämawebe ätutä man u täga iwatneŋ. ¹² In nadäkaŋ? Äma ätu webe täga nämo yäpneŋ. Imata, miŋijetä inide bäyaŋ yepmak täkaŋ. Äma udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkaŋ. Täŋ, äma ätu yabäni dārani unita webe täga nämo yäpneŋ. Ba äma ätuwä Anutu täŋo epänta yänpän webe nämo yäpmäk täkaŋ. Upänkaŋ äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täŋo man täweraro u buramiwek.

Ironironi näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keri gupi terak penkaŋ nani-ken täŋkentän yämikta yänapik man yäwän yänpän Jesuken yän yäpmän äbuŋ. Yän yäkŋat yäpmän äbänirä iwaräntäkiyetä yabän yänpän yäwetkuŋ; Nanakjiye yäpmän ämneŋo! Kut! yän yäwetkuŋ. ¹⁴* Yänirä Jesutä nadänpän yänkuk; Yäwat kireneŋo! Yabä kätäwä ironironi näkken yäpmän äbäk täkot yäk. Nämo

* **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9 * **19:14:** Mat 18:2-3

yäjiwätneŋ. Ämawebe ironironi ɲodewani äworeɲpän kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabaŋ yawat täyak. ¹⁵ Eruk Jesutä man ude yänpän keru gupi terak penkuk. Ude tänpän tärewäkaŋ kome u penpen kuŋkuk.

*Äma gubaŋi tuɲum mähemitä Jesuken äbuk
Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*

¹⁶ Tänpäkaŋ äma kubä Jesu ahaŋ imiɲpän iwetkuk; Yäwoŋärewani, näk täga jide u täŋkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? ¹⁷ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemu Anutu ini. Täŋ, irit kehäromi yäpayän nadänpänä Anututä kädet pewani u iwarayän täno uyaku api kaŋ-ahäwen.

¹⁸ * Yäwänä äma unitä yänkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yänkuk; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkaŋ jop man-man nämo ikɲaren. ¹⁹ * Ba gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Täŋkaŋ gäɲata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpän iron täŋ imen. ²⁰ Ude iweränä yänkuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmän äbätat. Upänkaŋ imaka ätu jide upän täŋkaŋ irit tägawä kaŋ yäpet?

²¹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoŋi-inik kaŋ ira yän nadänpänä ɲode kaŋ tä; Monen tuɲum ba imaka it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ kirenpän monen yäpmänkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude tänpayän täno uyaku kunum

* **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

* **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45;

Apos 4:34-37

gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen. Eruk, ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! ²² Täŋpakaŋ äma gubaŋi unitä man ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

²³ Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneŋ ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. ²⁴ Unita jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ. ²⁵ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikuŋutpäŋ yänkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁶ * Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek.

²⁷ Ude yänirän nadäŋpäŋ Pitatä kowata man ŋode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ŋonita kowata jide api yäpne? ²⁸ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayäŋ täkaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäŋ yäwarek. Täŋpakaŋ in näk näwaräntäk täkaŋ u imaka, näk dubina-ken itkaŋ Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma ude api itneŋ. ²⁹ * Täŋpäŋ äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋ noriye

* **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2 * **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21
* **19:29:** Hib 10:34

wanoriye, miñiye naniye, ironiñiye ba imaka kuduptagän penkañ näk näwarayän täko uwä imaka penkuko u yärepmitpäñ kowata tägagämän api kañ-ahäwek. Täñpäñ irit kehäromi imaka, api yäpek. ³⁰ * Upänkañ äma apiño wäpi biñam ikek intäjukun itkañ u mäyaptä mäde käda kwäkañ ämawebe apiño äpani itkañ unitä wäpi biñam ikek intäjukun api itneñ yäñ yäwetkuk.

20

Äma wain epän täñpani täñjo man wärani

¹ * Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Epän mähemi kubätä tamimañ bipani akuñpäñ wain epäna kañ täñ namut yäñ yäñpäñ äma ätu yämagurayän kwek. ² Kuñkañ äma jop irani ätu yabäñ ahäñpäñ yäwerek; Ai! In näkño wain epän täñ namiñirä gwäki K20 K20 tamayän yäk. Ude yäweränkañ äma unitä nadäwä täga täñpäpäñ wain epän mähemi u iwatneñ. ³⁻⁴ Eruk 9'kirok täñjirän äneñi päñku äma mäyap namiñ-gamiñ bägup-ken jop irirä yabäñpäñ ñode yäwerek; Ai, in päñku wain epän täñ namiñirä näk gwäki tamayän yäk. ⁵ Yäwerän nadänkañ wain epäni-ken kuneñ. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimañ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek. ⁶ Ätu itkañ kome bipayän täñjirän äneñi päñku äma jop irani ätu irirä yabäñpäñ yäwerek; In kepma käroñ päke ño ima täñ irirä kome bipmäñtak? ⁷ Yäwänä iwetneñ; Äma kubätä epän täñ imikta nämo nimagurako unita

* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33

jop iramāņonik yāk. Yāwāwā yāwerek; Pāņku wain epāna tāņ namut yāk. Ude yāwerānkaņ kunēņ.

⁸* Epān mähemitā ude tāņirān kome bipmāņirān watā āmani kubā iwerek; Gāk epān āma apiņo yāmaguraro u yāņ-pābā kubā-kengān yepmaņpāņ epān tākaņ unitāņo gwāki yāmi yāk. Tāņpāņ epān āma māden yāmaguraro unita yāmiņ pāņku āma pengān yāmaguraro unita yāmi tārewut yāk. ⁹ Ude tāņkaņ eruk māden yāņ-yākņat yāpmāņ ābeko unitā jukun K20 K20 yāpneņ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yāmān yāpmāņirā intājukun yāmagureko unitā kaņpāņ ņode nadāneņ; Tāgagāmān! yāk. Nintawā wādāņ pāro punin kāda kāwep nimek yāņ nadāneņ. Ude nadāņirā watā āma unitā māden āmneņo unita yāmeko uterakgān intājukun āmneņo unita udegān yāmek. ¹¹⁻¹² Ude yāmān kaņpāņā epān mähemi yāņpāņ-kaņiwat tāņpāņ iwetneņ; A! Māden ābāņo uwā epān jop iņamgān iwoņāreņ yāk. Nin uwā tamimaņ naniktā epān komi nadāņpāņ tāņ yāpmāņ ābāņitna bipmāņtak. Tāmāņopāņ imata gwāki māden ābāņo ukāt bok uterakgān nimitan? ¹³ Ude iwerirā epān mähemitā epān āma u kubā ņode iwerek; Notnapak yāk. Nākā gāk nāmo tāņpa wakaņ. Nāk gwāki K20 K20 ude api tamet yāņ tāwerat. Tāwerira tāga yāņ nāweraņ yāk. ¹⁴ Unita gwāki tamitat udegān yāpmāņkaņ kukot. Nākņawā in intājukun ābāņo-kāt māden ābāņo ukāt gwāki kubāgān tamikta nadātāt yāk. ¹⁵ Tuņum nākņakenpāņ ude ba ude tāņpa yāņkaņ tāga nāmo tāņpet? Nāk iron tāga tāropāņ imata bāneņjin tāņpā wakaņ? yāņ yāwerek.

* **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15

16* Jesutä man wärani ude yänpän yänkuk; Unita ämawebe apiño mäden itkañ unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkañ unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man äneñi yänkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

17 Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkañ iwaräntäkiye 12 ugänpän yämagurän yäpmän inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit ñode yäwetkuk; 18* Ket nadäwut yäk. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpänä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewani ba bämop äma intäjukun täñpani täño kerit terak äronjirän kumäkta man api topneñ. 19 Täñpän äma guñ äbotken nanik unita iniñ kireñirä yänjörök man iwerit, kañ-mägayänit täñpän pärip-päriptä utpäñ päya kwakäp terak api utpewä kumbek. Kumbänpän äneñirä edap yäräkubä täreñirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkumän

Mak 10:35-45

20 Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yänapiwa yänkañ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yän-yäkñat yäpmän päñku Jesu injamiken gwäjin äpmonpäñ itkuk. Täñirän Jesutä iwetkuk; 21* Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänkuk; Gäkä yäwikañ wäpka biñam ikek irayän täno uken nanaknayat ño dubika-ken kubäta käpmäk käda, kubäta bure käda kañ irun yäk. Ude täñpän wäpi

* **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23 * **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30

biŋam ikek gäkkät bok kaŋ irut yäk. ²² * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadänkaŋ yäkaŋ. Ume komi nitek näkä nänpayän täyat u ek udegän täga api nädeŋ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadädeŋ. Upänkaŋ näk järaŋna kukŋi kukŋi itdayän yäkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. Nanatä iwoyänkuko unitägän järaŋna kukŋi kukŋi bok api itneŋ. ²⁴ Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpän noripak yarä unita nadäwäwak täŋ yämiŋkuŋ.

²⁵ * Täŋpakaŋ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuŋat täkaŋ.

²⁶⁻²⁷ * Upänkaŋ inä ude nämo täneŋ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäŋo watä epän äma jopigän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun irayän nadänpänä noriye täŋo gämori-ken kuŋatpän unitäŋo watä äma ude irek. ²⁸ * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kirenpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biŋam yäpayän äpuk.

* **20:22:** Mat 26:39; Jon 18:11 * **20:25:** Luk 22:25-26

* **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6

*Äma dapuri tumbani yarä äneji dapun ijin̄kumän
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43*

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare penpen kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. ³⁰ * Täñpakan äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkan Jesu äbatak yän yäwä nadänpän gera tañi ñode yän̄kumän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadän nimi! yäk. ³¹ Ude yän̄irän ämatä yabän yän̄pän Wari yädeño! yän yäwetkuñ. Yäniñ bitnän̄kuño upän̄kan gwäk pimiñpän gera pen yän̄kumän; Ekäni, Devit täño orani, nekta butewaki nadän nimi yäk.

³² Eruk ude yän̄täkon Jesu kädet miñin itkan yän̄pewän dubini-ken äbän̄irän yäwetkuk; Ima täñ nimän yän̄pän näkken gera yäkamän? ³³ Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägañirä ijida kut yän̄pän yäkamak yäk. ³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadän yämiñpän dapuri-ken yepmäñirirän uterakgän dapun ijin̄pän Jesu iwarän täñkumän.

21

*Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken
äron̄kuk*

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

¹ Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tan̄pän Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahän̄kuñ. Uken ahän̄pän itpänä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpän pen yäwet-pewän kuñkumän; ² Ek yotpärare täpuri udu kākamän uken kuñkan don̄ki nanak yamiñi topmāk

* **20:30:** Mat 9:27, 15:22

terak itkamän u yabänpäj pitpäñ wädäj yäpmäj äbun. ³* Ektä ude täñirän äma kubätä täwet yabäk täñpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpäj äbä pitkamäk yäj kañ iwerun. Ude iweränkañ taniñ kirewayäj yäk.

⁴ Täñpakan doñki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yäñpäj kudän täñkuko udegän ahänjuk;

⁵* *Päñku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;*

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täñpanitä doñki nanak terak mañitkañ api äbek yäj kañ yäwerut. **Sek 9:9**

⁶⁻⁷ Täñpäj iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanak yamiñi u pitpäñ yäj-yäkñat yäpmäj äbänkañ iniken tek punin nanik yäñopmäñpäj doñki terak iriñ imänkañ Jesu uterak äro mañitkuk. ⁸* Täñirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miñin iriñ wädäj yäpmäj kuñkuñ. Ba ätutä päya päham tokätpäj kädet miñin udegän peñ wädäj yäpmäj kuñkuñ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuñkuño u gera ñode yäjkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita iniñ oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna! yäk.

¹⁰ Yäjirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yäñtäbätek yäjkuñ. Täñpäj yäjkuñ; Wära! Äma äbätak ño netä? ¹¹* Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuño unitä yäwetkuñ; In

* **21:3:** Mat 26:18 * **21:5:** Sek 9:9 * **21:8:** 2Kin 9:13

* **21:11:** Mat 21:46

nämo nadäkan? Nowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yäj yäwetkuñ.

Jesu kudupi yot gänañ äronjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹² Täñkan Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ yabänjuk; Ämatä monen ba barak imaka imaka kowat imän täñ irirä. Yabänpäñ yawat kirenpäñ bukäni imaka, däpmän äreyän tänpän kuñ yämiñkuñ. ¹³ * Tänpäñ yäwetkuk; Anutu täño man node kudän täwani; Näkño Yotta nadänirä yäñapik man yot ude täñpek. Upänkan intä node täñirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak!

¹⁴ Ude yäwetkan Jesu kudupi yot gänañ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneñ täñpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yäj-yäkñat yäpmän äbänirä yepmanpäñ täganjuñ. ¹⁵ Ude täñirän ironironji kudupi yot gänañ itkuño unitä kanpäñ gera node yäj itkuñ; Devit orani äbän nimitak nonita oretoret täñ imina! yäj yäj itkuñ. Tänpäkan ironironjitä Jesu wäpi biñam yäpmän akuñirä nadänpäñ bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätu ukät nadäwä wanjuñ. Ba kudän tägatäga Jesutä täñkuko u kanpäñ nadäwäwak täñ imiñkuñ.

¹⁶ Nadäwäwak täñ imiñpäñ Jesu iwetkuñ; Ironironji gäka man yäkan u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täñ, in man node kudän täwani u nämo daninpäñ nadäk täkan ba?

*Ironironji ba nanak täpuri-inik nonon-ken nanik täño
bänepi täñpidäm tan yämiñjiri gäk ganinoret man
yäkan yäk. Sam 8:2*

* **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

17 Jesutä ude yäwetpän mäde ut yämiñpän Jerusalem yotpärare penpeñ pänku Betani yotpärare-ken ahäñirän kome bipänpän u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nitek

Mak 11:12-14,20-24

18-19 * Patkuko yäñewänä Jesu akuman Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpän wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk. ²⁰ Täñpänkañ iwaräntäkiyetä u kañpän keru inñpän yänkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpän bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

²¹ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo penpän nadäkinikjin Anutu-kengän penayän täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpän ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpän pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yän iweräwä manjin api buramiwek. ²² * Täñpäkañ nadäkinikjin nitek kuñatpän imaka u ba u unita yänapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebärita iwet yabänkuñ

²³ * Jesutä kudupi yot gänañ äronpän man yänpän yäwoñärek täñ irirän Baga man yäwoñärewni ämakät Juda täño watä äma ätutä ahäñ imiñpän iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä

* **21:18-19:** Luk 13:6 * **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * **21:23:** Jon 2:18

gäwerirän tāk täyan? ²⁴ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka tāk täyat u kowata täwerayäj. ²⁵ Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ tāk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäj nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yäj yänawä Jesutä ñode niwerayäj; A! Upäj imata mani nämo nadäñkuñ? yäj niwerayäj yäk. ²⁶ * Täñ, Jon uwä ini nadäñpäñ täñkuk yäj yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäj nadäñpäñ ninta kokwawak nadäj nimirän yäk.

²⁷ Nadäj-bäräp yarä nitek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamäj yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän tāk täyat unitäño mebäri nämo täwerayäj.

Tuäke monäke täño manbiñam

²⁸⁻³⁰ * Jesutä man ude yäñpäñ äneñi ñode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ñode iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yäñkuk; Nan, täga täñpayäj yäk. Täga täñpayäj yäñkukopäj peñawäk täñpeñ epän nämo täñkuk. Täñirän ätu itpäñ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäñkuk; Nämo täñpayäj! yäk. Nämo täñpayäj iwetkukopäj mäden bänepi sukurenpäñ päñku epän täñkuk. ³¹ Jesutä man wärani u yäwet paotpäj yäwetkuk;

* **21:26:** Mat 14:5, 21:46 * **21:28-30:** Luk 15:11

In jide nadäkaŋ? Nanak netätä nan täŋo man buramiŋkuk? Yäwänä iwetkuŋ; Nanaki monänitä buramiŋkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täŋpani, takis monen yäpani äma ba kädet miŋin webe udewanitä in tärepmitpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun api äronen. ³² * Jontä ahäŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo kädet täwoŋärenirän inä unitäŋo man nadäkta bitnäwäkaŋ takis monen yäpani äma ba kädet miŋin webetä nadäŋpäŋ bänepi sukurenkuŋ. Ude täŋirä yabänkuŋo upänkaŋ gwäkjin nämo imätkuŋ. Man Jontä yänkuko u nämo nadäŋ imiŋpäŋ bänepjin nämo sukurenkuŋ.

Wain epän täŋo watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ * Jesutä ude yänpäŋ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-äyänjurek. Täŋpäŋ wain mujiŋi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ yämek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain epän u kaŋiwatta äma ätu yepmaŋpäŋ irirä kome ban kubäken kwek. ³⁴ Kwekopäŋ mujiŋi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täŋirän mujiŋi ätu inita ketpäŋ yäpmän imiŋ äbäkta epän ämaniye yäwerän kunen. ³⁵ * Kuŋirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäŋitpäŋ dänpen; Kubä initpäŋ päripnen, kubäwä kumän-kumän utnen, kubäwä mobätä utnen. ³⁶ Täŋirä wain epän mähemitä nadäŋpäŋ

* **21:32:** Luk 3:12; Luk 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2; Mat 25:14

* **21:35:** Mat 22:6

äneñi epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpäñ döpneñ. ³⁷ Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä orañ imiñpäñ mani api buramineñ yäk. Ude nadäñpäñ iniken nanaki iwerän kwek. ³⁸ * Eruk kwänkañ wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mäheми api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpän! ³⁹ * Ude yäñpänä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumän-kumän utneñ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yäñpäñ ñode yäwetkuk; Jide nadäkañ? Epän mäheмитä kuñpäñ watä äma u kowata jide täñ yämek?

⁴¹ Yäwänä bämop äma ba Juda täño watä äma uken itkuño unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuño unita udegän kowata waki täñ yämiñirän paotneñ yäk. Täñpäñ watä äma biani yäwat kireñpäñ komeni-ken watä äma tägagänpäñ yepmañirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmän imik täneñ yäk.

⁴² * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpäñ nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ penkuño unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude täñpewän ahäñirän kañitna gäripi nitek täyak. *Sam 118:22*

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño udewani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet täñpipiñ täwatkañ

* **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** Hib 13:12 * **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8

äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärıp terak kuᅇatnayän täkaᅇ unita kädet api peᅇ yämek. ⁴⁴ * Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä maᅇpänjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak maᅇpänjä äma u api däpmäᅇ jakᅇirek yäk. ⁴⁵ Jesutä man wärani ude yänirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuᅇ; ⁴⁶ * Burenı! Man wärani wain epän terak utpän yäyak u ninta yäyak! Ude yänpän inᅇtpän utnayän nadänkuᅇopän ämawebeta umuntaᅇpän peᅇkuᅇ.

22

Äᅇnak-äᅇnak pähap kubä täño man wärani

Luk 14:16-24

¹ Jesutä man wärani kubä pen ᅇode yäwetkuk;
²⁻³ Anututä intäjukun itkaᅇ yabän yäwat epän täk täyak uwä ᅇode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayän täᅇirän u iniᅇ oretta äᅇnak-äᅇnak pähap täᅇpayän tuᅇum täᅇpek. Tuᅇum täᅇ itkaᅇ ämawebe ätu ninkät bok kaᅇ nänayän nadänpän kadäni udeken api näne yän man pewän kuneᅇ. Eruk, äᅇnak-äᅇnakta tuᅇum täᅇ paotpän epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneᅇ. Pänku yäwetneᅇo upänkaᅇä äbäкта bitnäneᅇ.

⁴* Bitnäᅇirä biᅇami nadänpän äneᅇi epän ämaniye ätu ᅇode yäwerək; In kuᅇkaᅇ äma bitnäᅇkaᅇ itkaᅇ u ᅇode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äᅇnak-äᅇnakta tuᅇum täᅇ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmänpän peᅇ tamitak yäk. Äᅇnak-äᅇnak

* **21:44:** Dan 2:44-45 * **21:46:** Mat 21:26 * **22:4:** Mat 21:36

mähemitä man ude yäweränkaŋ kuneŋ. ⁵ Eruk epän ämaniye u päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Täŋpäŋ ini-ini kuŋtäŋpä kuneŋ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä monen epäni-ken kwek. ^{6*} Ätuwä epän äma u yepmäŋitpäŋ komi yämiŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋ. ⁷ Täŋirä äma ekäni unitä biŋam nadäŋpäŋ kokwawak taŋi täŋpäŋ komi ämaniye yäwet-pewän päŋku äma kumäŋ-kumäŋ däpani u yori nitek wärämutpäŋ äma u kudup däpmäŋ paotneŋ.

⁸ Täŋpäkaŋ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmäŋpäŋ pero ŋo jop itkaŋ yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayäŋ. Äŋnak-äŋnak täyat ŋo äma ude-wanita biŋam nämo täyat yäk. ⁹ Unita in päŋku kädet moräk-ken ämawebe ittäŋ kukaŋ u yämagut yäpmäŋ äbäkaŋ ketem penta kaŋ näna! yäk. ¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän päŋku kädet miŋin ba itpäŋ-nadäk täŋpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmaŋpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokneŋ moreneŋ.

¹¹ Ämawebe ude tokneŋ moreŋpäŋ irirä äma ekäni uwä u yabäwayäŋ yot u gänaŋ äroŋpäŋ käwek; Äma kubä kadäni unitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbeko irirän. ¹² Kaŋkaŋ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ŋonitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbäno ŋo maŋit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek. ^{13*} Täŋpänkaŋ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ŋo iŋitpäŋ yentä keru kuroŋi pädät täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ maŋpä kut! yäk.

* **22:6:** Mat 21:35 * **22:13:** Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28

Bipmänḡ urani gānaḡ u itkaḡ konām butewaki terak meni kaḡ jiwätpeḡ it yäpmāḡ ärowān yäk.

¹⁴ Jesutä man wārani u yāḡ paotpäḡ ḡode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täḡo mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upāḡkaḡ yarā-gānpāḡ inita biḡam api yäpek.

Takis moneḡ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ * Parisi ämatä man Jesutä yāḡkuko u nadāḡpāḡ Jesu kakätāḡpeḡ pāḡku inigān itkaḡ kābeyä tāḡkuḡ. Täḡpāḡ Jesutä man goret kubä yāwān kaḡpāḡ manken tena yāḡkaḡ noriye ätukät Herot täḡo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuḡkuḡ. Pāḡku ahāḡ imiḡpāḡ bānep ärik-ärik man ḡode iwetkuḡ; Yāwoḡärewani äma, nin gākḡo mebäri nadākamāḡ yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadāwätäk nämo tāḡpāḡ man bureniḡān yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmāḡ daniḡpāḡ kuduptagān Anutu täḡo kädet siwoḡigān niwetpāḡ niwoḡäreḡ tāk täyan. ¹⁷ Unita niweri nadāna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneḡ imikta nintāḡo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

¹⁸ Yāwāwä Jesutä nadāk-nadāki-ken yabāḡpāḡ-nadāḡkaḡ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yāwani. Imata jopman yāḡḡākḡatkaḡ? ¹⁹ Eruk, moneḡ kubä namä käwa yäk. Yāwānä moneḡ kubä imiḡkuḡ. ²⁰ Täḡirä yäwet yabāḡkuk; Moneḡ ḡo terak netä täḡo iḡami dapun ba wäpitä itak? ²¹ * Yāwānä iwetkuḡ; Rom gapman täḡo intäjukun äma Sisa

* **22:15-16:** Mak 3:6 * **22:21:** Rom 13:7

unitänotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket node nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk. ²² Ude yäwänkaŋ kikuŋutpäŋ nadäwätäk täŋpänjä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³* Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbaniken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täŋkuŋonik.) ²⁴* Eruk abänpän Jesu node iwet yabänkuŋ; Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän node täŋ niniŋkuk; Äma kubätä webe yäpmänpän komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpän tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yän yänkuk. ²⁵ U nadänjiri manbiŋam kubä node gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋo uwä tuänitä webe kubä yäpmänpän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. ²⁶ Täŋjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmänpän udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpän korenpän udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmänpän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. ²⁷ Täŋkaŋ äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yän iwetkuŋ.

* **22:23:** Apos 23:8 * **22:24:** Lo 25:5

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita gun takinik täk täkañ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkañ! ³⁰ Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpäñ ämawebe u nädapi nämo api täneñ. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuko u nämo daniñpäñ nadäk täkañ ba? ³² * Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yäñ yäñkuk. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumäñpeñ u kädagän kuk täkañ yäñ yäk täkañ uwä goret-inik yäk täkañ.

³³ Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä nadäñkañ kikuñtäpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkneñpäñ kuñirä Parisi ämatä biñam u nadäñpäñ ämaniye yäñporiñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken u ahäñ imiñkuñ. ³⁵ Ahäñ imiñpäñ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuñ. ³⁶ Äma unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Yäwoñärewani äma, Anututä man kädet peñ nimiñkuko u jide unitä intäjukun itak?

* **22:32:** Kis 3:6; Mat 8:11

37-38 * Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-kengän pewen. 39* Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäj yämen. 40* Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabänjuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

41 Tännäkañ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabänjuk; 42* In Anutu täño iwoyäwani Kristo unita jide nadäkañ? U netä täño orani? Yäweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yän nadäk takamäj yäk.

43* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubä, komen ämagän yän yäk takañ upänkañ Devit imata Ekänina yän iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yänjuk;

44 *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänjuk;*

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmänpäñ gämotka-kengän api yepmañpet yäk. Sam

110:1

45 Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk takañ?

* **22:37-38:** Lo 6:5 * **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12;
Rom 13:10; Gal 5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:** Mat 26:64

⁴⁶ Jesutä ude yäwän nadänpäj Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo iwetne yäj nadänkuñ. Ba Jesu täño kehäromi täga nämo yäpmäj äpne yäj nadänpäj man wari nämo iwetkuñ.

23

*Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yäwetkuk
Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46*

¹ Jesu Parisi ämakät man yäj morenpäj iwaräntäkiye-kät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; ² In nadäkañ? Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet täkañ. ³ * Ude täwerirä man u nadänpäj kañ buramik täñput. Upänkañ täktäki uwä täga nämo. Ude kañ täñput yäj täwet täkañ upänkañ ini uwä nämo täk täkañ. Unita watä ämajin ätutä täñpen kuñat täkañ in udegän nämo täneñ. ⁴ Ude täk täkot yäj täwet täkañ uwä yäk tuñum bäräpitä kehäromijin yäpmäj äpäk täyak ude bumik. Ude täñ tamik täkañ upänkañ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkañ.

⁵ * Ude yänpäj yäwetkuk; Watä äma udewan-itä kädet mebäri mebäri täk täkañ. Ämawebetä nibänpäj siwoñi kuñarani yäj nadäwut yänkañ ñode täk täkañ; Anutu täño man mujipi ätu pipa terak kudän tänpäj uwäk täñkañ yentä topmänpäj damani-ken penpäj pädat täk täkañ. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, tañi täk täkañ! Ba tek täk täkañ uwä, äma ätutä keräpi täk täkañ udewani nämo. Käronpäj täñkañ

* **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39

ämawebetä nibäwut yänkaŋ imaka yabängärip ikek tek terak topä wädäk täkaŋ. ⁶ * Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe inamiken it täkaŋ. Täŋpäŋ käbeyä yot gänaŋ äronpäŋ udegän täk täkaŋ. ⁷ Ba ämawebetä oraŋ niminpäŋ wäpjin biŋam ikek yän niwerut yänkaŋ ämawebe inamiken kwawak kuŋat täkaŋ.

⁸ Täŋ, inä kudän udewani nämo täneŋ. Äma wäpi biŋam ikek ude nämo kuŋatneŋ. Unita äma kubätä Ekänina yän gäweränä kaŋ iniŋ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak. ⁹ Täŋpäkaŋ kome terak ŋo in äma kubäta gäk nintäŋo intäjukun äma yänpäŋ Nanin yän nämo iwetneŋ. ¹⁰ Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak. ¹¹ * Täŋ, notjinpak kubätä watä epän täŋ tamayaŋ täyak, äma u uwä Anutu inamiken intäjukun-inik itak. ¹² * Täŋpäŋ äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayaŋ täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yänpäŋ Parisi äma Baga man yäwoŋärewani ämakät man kädäp ikek ŋode yäwetkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! In jopman yänkaŋ tänyäkŋarani täk täkaŋ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäŋpäŋ mani nämo buramik täkaŋ. Ude täŋjä ämawebe Anutu

* **23:6:** Mat 6:5; Luk 14:7 * **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

täŋo kädet siwoŋi iwatta kädet täŋpipiŋ yämiŋpewä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo ärok täkaŋ. [¹⁴ Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä webe kajattä yot gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ude täŋkaŋ mäyäk nämo nadäŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi jop yäk täkaŋ.]

¹⁵ Wa! Täŋyäkŋarani äma in kudup api waŋ moreneŋ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamäŋ ugän iwarut yäŋkaŋ yäwettäŋ komeni komeni tuän ba ban kuŋat täkaŋ. Täŋirä äma kubätä intäŋo kädet u iwarayäŋ täyak uwä in bumikgän geŋita biŋam ude api täŋpek.

¹⁶ * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi yäkgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuŋat täkaŋ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoŋäreneŋ. In Anutu täŋo mebärini nämo nadäŋkaŋ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ imaka bureni taŋi unita nadäwä äpani täk täkaŋ. Täŋkaŋ in ämawebe man goret ŋode yäwet täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yäŋkehärom takta kudupi yot täŋo wäpi terak wohureko uwä jopi yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma unitä tuŋum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänaŋ itkaŋ uterak wohureko uyaku, bureni yäŋ yäk täkaŋ. ¹⁷ In ude goret yäk täkaŋ! Imataken unitä bureni täyak? Tuŋum täpuri täpuri kudupi yot gänaŋ itkaŋ u, ba kudupi yot ini? Tuŋum unitä bureni nämo täyak. U yot gänaŋ jop itkaŋ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä man

* **23:16:** Mat 15:14

yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Täñpäkañ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkañ. ¹⁹ In ude goret yäk täkañ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron pek täkañ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täñpek. ²⁰ Alta uwä imaka alta terak itkañ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

²¹ Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mähemi Anutu u bok uwäk täyak. ²² * Ba äma kubätä kunum yänpäñ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³ * Jesutä ude yäwetpäñ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwat takamän yän yänpäñ бага man täpuri täpuri iwatpäñ ñode tak täkañ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmän daniñpäñ moräki Anututa biñam pek täkañ. Ude tak täkañ upäñkañ Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkañ; Äma täñyäkñarani nämo täñpen. Bänep kwini iron kädet täñpen kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täñpen kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat täkañ u bok iwaräpäñ uyaku tägawek.

²⁴ Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpäñ man tañi irepmitpen kuñat täkañ u ñode

* **23:22:** Ais 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Wkp 27:30; Mai 6:8

bumik tāk tākaŋ; Äma kubätä ume nāŋpa yāŋkaŋ täpun-täpun yāpmāŋ täŋpān kwāpāŋ tom taŋi kubä nāmo kaŋkaŋ ukät bok kāmān kuneŋo in ude tāk tākaŋ.

25 * Wa! Parisi ämakät Baga man yāwoŋärewani äma in kumān api waŋ moreneŋ. Täŋyäkŋarani äma intä ketem peŋ-nakjin gupigān ärut tākaŋ upāŋkaŋ bāneŋjin-ken imaka waki kubota ba kome tāŋo kaŋgārip upāŋ nāmo ärut täŋpā kuk tākaŋ. 26 Dapunjin tumbani! Inä gānaŋ umu jukun ärutpewä pak taŋirä eruk gupjin uwä kuräki api itneŋ.

27 * Wa! Täŋyäkŋarani äma in kumān api waŋ moreneŋ. Kuŋat-kuŋatjin u ämatä äma kubä äneŋpāŋ punin simen tāk tākaŋ ude bumik. Simen u säkgāmān kāweno upāŋkaŋ gānaŋ umu kumbani tāŋo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaŋ. 28 * Täŋkaŋ in udewanigān. Ämatä tabäk tākaŋ uwä täga upāŋkaŋ bāneŋjin-kenä täŋyäkŋarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkaŋ.

29 Wa! Parisi ämakät Baga man yāwoŋärewani äma in kumān api waŋ moreneŋ. Täŋyäkŋarani äma intä profet biani äneŋpani-ken säkgāmān ket ut tākaŋ. Ba äma siwoŋi kuŋarani äneŋpani-ken imaka, mebäri ket ut tākaŋ. 30 Täŋkaŋ in ŋode yäk tākaŋ; Oranijetä bian itkuŋo ude itkamāŋ yāwānāku profet nāmo dāpmäk tākāne yāŋ yäk tākaŋ. 31 * Ude yäk tākaŋ upāŋkaŋ jopman yäk tākaŋ. Kudān tāk tākaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; In profet dāpuŋo unitäŋo oranijetä unita mebärijin kubägān. 32 Unita

* 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Apos 23:3 * 23:28: Luk 16:15

* 23:31: Apos 7:52

kädet waki orajiyetä täñkuŋo inä udegän api täñ täreneŋ.

33 * Gämok täŋo äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päŋku api itneŋ? Nämo! Momijin unita geŋi-ken api äpmonen. 34 * In nadäkaŋ? Näkä profet ba siwoŋi äma peŋ yäwetpewa äbäŋirä in ukät nanik ätu api däpmäŋ täŋpä kuneŋ. Ba ätu uwä komi api yämineŋ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneŋ. Täŋ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmäŋpäŋ yäwat kirek api täneŋ. 35 * Ude täŋirä ämawebe siwoŋi däpmäŋ yäpmäŋ äbuŋo u kudupta intä kowata api yäpneŋ. Bian-inik äma siwoŋi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peŋpäŋ däpmäŋ yäpmäŋ äbäŋtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täŋo alta dubini-ken urirä täreŋkuk. 36 Unita apiŋo bureni ŋode täwera nadäwut; Ämik ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita kowata in itkaŋ ŋonitä api yäpneŋ.

*Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadäŋkuk
Luk 13:34-35*

37 * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ epän ämanaye täŋkentäŋ tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 38 * Unita Anututä tabä kätäŋirän watä ämajije nämo, jop api itneŋ. 39 * In nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ it

* **23:33:** Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23
* **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * **23:37:** Apos 7:59; 1Te 2:15 * **23:38:** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9

yäpmän äronṭängän Anutu wäpi terak abätak unita iniṅ oretna yän yänayän täṅo ugän api nabäneṅ.

24

Kudupi yot api däpmän äreyäneṅ yän yänḱuk

Mak 13; Luk 21:5-36

¹ Eruk Jesu kudupi yot gänaṅ naniktä äpämanṅ kuṅirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kaṅkaṅ biṅam yänpän Jesu iwoṅärenḱuṅ. ² * Ude täṅirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ṅo kaṅgärip täkaṅ upänkaṅ mädenä api tokät mänḱek. Mobä uterak-terak itkaṅ uwä api erän mäneṅ. ³ Ude yäweränkaṅ kumaṅ pänḱu Olip pom terak äronpän maṅit itpän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänḱuṅ; Yäno ukeṅowä jidegän api ahäwek? Ba gäḱṅo äbäkäbäk kadäni ba kome täṅo tärek-tärek kadäni keräp taṅirän kudän jide ahänirän api käne?

⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peṅ awähutneṅta ket kaṅiwatpän kuṅatneṅ. ⁵ * Äma mäyaptä ahänpän näk wäpna yänpän Anutu täṅo iwoyāwani Kristo u näk yän jopman api täwetneṅ. Ude yän-täkṅarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneṅ. ⁶ Kadäni uken ämik mämä ba ämik biṅam nadänkaṅ Wära! Kadäni täretak yän nadänkaṅ nämo kikṅutneṅ. Kudän ude ahäḱta yāwani upänkaṅ kadäni bäräṅeṅ-inik nämo api tärewek. ⁷ * Nämo, kome taṅi täpuri kowat ämiwän api täneṅ. Tänpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenän komeni komeni api kwaiwek. ⁸ Upänkaṅ kudän uwä bäräpi bureni

* **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18

* **24:7:** 2Sto 15:6; Ais 19:2

ahānayāṅ tāṅo unitāṅo wārani. Bureni kāmi api ahāwek.

⁹ * Kadāni uken nāka yāṅpāṅ āmawebe tā iwan tāṅ tamiṅpāṅ manken tepmaṅit, komi tamiṅit, kumāṅ-kumāṅ tadāpmāṅit api tāneṅ. ¹⁰ Ude tāṅ tamiṅirā ābot tāṅpani āmawebe māyaptā nadākiniki pewā putārewākaṅ iwan kowata kowata api tāneṅ. ¹¹ * Tāṅpāṅ profet jopi-jopi māyap ahāṅpāṅ tāṅyākṅarani tāṅirā āmawebe māyaptā māde api ut namineṅ. ¹² Tāṅpāṅ kādet wakiwaki ahāṅ yāpmāṅ kuṅirān āma tāṅo bānep iron api paorek. ¹³ * Upāṅkaṅ āma kubātā gwāk pimiṅpāṅ nākṅo man nāmo peṅkaṅ yāpmāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā tārek-tārek kadāni-ken nākṅata biṅam api yāpet. ¹⁴ * Tāṅpākaṅ Anutu tāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ ārokārok unitāṅo manbiṅam yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅtāṅ kuṅirā āmawebe kudup komeni komeni itkaṅ unitā nadāṅ moreṅirā kadāni uken uyaku kadāni pāhap api ahāwek.

Imaka wakiinik kubā api ahāwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ * Jesutā ude yāṅpāṅ kubā pen ṅode yāwetkuk; Bianā profet kubā wāpi Danieltā imaka tarāki waki kubā peṅawāhut ikekta yāṅkuk. Imaka yāṅkuko u Anutu tāṅo kudupi yot gānaṅ irirān api kāneṅ yāk. (Āma man ṅo kaṅpāṅā mebāri ket nadākot.) ¹⁶ Tāṅpākaṅ kadāni u ahāwānā āmawebe Judia komeken nanik u bārāṅeṅ akumaṅ kome

* **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jo 4:1

* **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:** Mat 10:18, 28:19 * **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11

no penpen banken kaŋ kut. ¹⁷ * Äma kubätä yot yäman irayän täko uwä tuŋumi yäpmäkta yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metänpen kwän! ¹⁸ Ba äma kubä ketem epänken irayän täko uwä äneŋi äyänutpen päŋku mänit siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metänpen kwän! ¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! ²⁰ Unita in Ekäniken yänapiŋirä ämetpen kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! ²¹ * Bureni, imaka ahäwayän täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken umunitä päbä apiŋo umuri pähap udewani kubä nämo ahänkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. ²² Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmän täkŋekuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkaŋ Anututä ämawebe inita iwoyänkuko unita butewaki nadänpän kadäni keräpigän api däpmän täkŋewek.

²³ * Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba no ahätak! yän täwerirä unita nadänjirä bureni nämo täŋpek. ²⁴ * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkŋatpän näk Kristo ba profet kubä yän api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmän daniwani unitäŋo bänepi pen awähutna yänkaŋ käderi paränä epän pähap ude api täneŋ. ²⁵ Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat.

* **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14

* **24:23:** Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14

26 * Tänpän äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yän täwerirän in uken nämo kunen. Ba kubätä Kristo u yot gänañ itak ño yän täwerirän u nadän iminentawä. 27 * In nadäkañ? Yäpä kwimirän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahänirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneñ. 28 * Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna yänkañ punin unu änok piän kuñarirä u yabänpäñ-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpäñä Äma Bureni-inik ahätak yän api nadäneñ.

29 * Imaka umuri umuri u ahänpäñ paorirän uterakgän ñode api ahäwek;
Edap täño penyänjektä nämo ijirän, komepak udegän api bipmän urek.

Tänirän guk api täreñ mäneñ.

Ude ahänirän imaka kehäromi nitek kunum gänañ it täkañ u kudup wareñ api täñ moreneñ. Ais 13:10, 34:4

30 * Ude ahän irirä kudän kudupi kubä kunum gänañ ahänirän kañpäñä Äma Bureni-inik äbän itak yän api nadäneñ. Ude nadänpäñ ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneñ. Täñirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbänirän ämawebe api käneñ. 31 * Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañi piänkañ añero peñ yäwet-pewän päñku ämawebe

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * 24:30: Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 * 24:31: Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16

inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba ude uken nanik api yämagutneñ.

³² Jesutä ude yänpän man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kanpäñ edap kadäni keräp täyak yän nadäk täkañ. ³³ Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yän täwetat unitä ahänirä yabänpän tärek-tärek kadäni keräp täyak yän api nadäneñ. ³⁴ * Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahän moreneñ. ³⁵ * Tänpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upänkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁶ * Äma Bureni-inik äneñi äbayän täyak unitäño kadäni äma kubätä nämö nadätäk. Añero kunum gänañ itkañ u imaka, nämö nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämö nadätäk. Nanitä ini-tägän nadätäk. ³⁷ * Täñkañ Äma Bureni-iniktä äneñi äbayän täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ³⁸ Kadäni uken gwägu nämö tokñeñirän ämawebetä nin täga itkamän yän nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmän kuñirä Noa gäpe gänañ äronkuk. ³⁹ * Nin täga itkamän yän nadänkañ ude täñ irirä gwägu täñi pähap tokñeñpäñ ämawebe päke u däpmän moreñkuk. Tänpäkañ ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä

* **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18 * **24:36:** Apos 1:7;
1Te 5:1-2 * **24:37:** Stt 6:5-8 * **24:39:** Stt 7:21-23; 2Pi 3:6

Äma Bureni-inik api äbek. ⁴⁰ Kadäni uken äma yarä epän täñ irirän kubä yäpmänkañ kubä ugän api tewek. ⁴¹ Ba webe yaräwä ketem äñnañ irirän kubäwä yäpmänkañ kubä ugän api tewek.

⁴² * Unita in ket täñpäñ kañiwatpäñ kuñarut. In Ekäni udeken api äbek yän nämo nadäkañ. ⁴³ * In mebäri ñode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yän, ude nadäñpäñ pidäm täñpäñ irirän kubo äma u yot gänañ täga nämo ärowek. ⁴⁴ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yän nämo nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm täñpäñ itkot.

⁴⁵ Jesutä ude yänpäñ ämawebetä udegän tänen yänpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayän unita epän watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmäñ towi yän iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yän iwerek? ⁴⁶ Epän watä äma u, yän imani ude täñpäñ irirän ekänini äneñi äyänutpeñ äbek. Äbänpäñ epän watä äma u orañ imek. ⁴⁷ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ iminpäñ tuñumi kudup-tagän watäni it imekta iniñ kirewek. ⁴⁸⁻⁴⁹ Täñ, epän watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittängän kämiinik api äbek yän nadäwek. Ude nadäñpäñ epän watä noriye wanoriye ätu däpmänpäñ yawat kireñit, ba täñguñguñ ume nañkañ täñguñ täñpäñ

* **24:42:** Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 * **24:47:** Mat 25:21,23

irek. ⁵⁰⁻⁵¹ * Ude tənkaŋ ekäninita guŋ taŋpən irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbänpən waki tən irirän kaŋpən epän watä äma u utkaŋ madən jukutpən tənjäkŋarani ämatä kumənpeŋ pənku irani-ken maŋpän kuneŋ. Ukät itkaŋ komi nadənpeŋ konäm butewaki tənkaŋ meni jiwätpeŋ itneŋ yäk.

25

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

¹ * Jesutä ude yənpeŋ pen ŋode yäwetgän tənkuŋ; Tärektärek kadäni uken Anututä yabən yäwat epän tənpayən täyak u ŋode bumik; Webe gubaŋi 10 udetä ŋode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kuneŋ. ² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. ³ Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpən ijikta nämo nadäneŋ. ⁴ Tən, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpən ijikta nadənpeŋ yäpneŋ. ⁵ Tənpekaŋ äma ekänini uwä bärəneŋ nämo äbənirän irä wawäpən gurän tənpeŋ dāpmon patneŋ.

⁶ Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbätak! Eruk, akumaŋ pənku imagurut! yäk. ⁷ Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikŋutpən pənaku topäni yäpneŋ. ⁸ Tənpekaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpən umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapən kumənkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk. ⁹ Yənirä webe nadäwä

* **24:50-51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35

tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki penpäŋ kodaki yäput yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gänaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ. ¹¹ * Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäŋpäŋ yäman umu itpäŋ yäneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk. ¹² * Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ * Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Unita in udegän, täŋpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäŋ kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam

Luk 19:12-27

¹⁴ * Jesutä ude yäŋkaŋ äneŋi Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak u jidewani yäŋ nadäkta man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yäŋkaŋ watä ämaniye yaräkubä yäŋ-yäkŋat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmäŋ danipäŋ yämek. ¹⁵ * Ude täŋpäŋ epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek.

* **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mat 7:23 * **25:13:** Mat 24:42

* **25:14:** Mak 13:34 * **25:15:** Rom 12:6

16 Kweko kuɲarirän watä ämani kubä moneɲ uwäk 5 imeko uwä bäräneɲ pänku epäni kehäromi tänpän moneɲ uwäk 5 imeko udegän äneɲi uwäk 5 ude yabän ahäwek. 17 Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täñirän äneɲi uwäk yarä kaɲ-ahäwek. 18 Täñ, uwäk kubägän moneɲ mähemitä imeko u yäpmän pänku awaɲ äneɲpän kome gänaɲ peɲpän yejämbe.

19 Ude täñirä äma ekäni u kadäni käroni ittän kuɲattängän äneɲi äbek. Äbänpän watä ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmanpän moneɲi yämeke unita yäwet yabäwek. 20 Tänpänä äma moneɲ uwäk 5 imeko unitä moneɲ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peɲpän yäwek; Ekänina, gäk moneɲ uwäk 5 namiɲkuno ukeɲo epäni täñtäyiwa äneɲi uwäk 5 ahänkuɲo u ɲo yäk. 21 * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik tänpän epän säkgämän täɲkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka burenita watä itta api gepmanpet yäk. Unita apiɲo gäk näkkät itpän oretoret terak itda yäk.

22 Ude yäwänä watä ämani kubä moneɲ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk moneɲ uwäk yaräbok namiɲkun. U näkä epäni kehäromi täñira äneɲi uwäk yaräkät ahänkumän yäk. 23 Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka burenita watä itta gepmanpet yäk. Unita apiɲo gäk näkkät itpän oretoret terak kaɲ it yäpmän äroda yäk.

24-25 Yäwänä mäden moneɲ uwäk kubägän imeko

* 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

unitä iwerek; Ekänina, mebärika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkañ unitäño bureni ahäñirä gäkä yäpmäk täyan yäñ nadänpäñ umuntañkut. Unita näk monen uwäk kubägän naminkuno u awañ änenpäñ peñkuro u yäpmäñ äbätat ño! yäk. ²⁶ Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma udewani yäñ nadänkañ imata näkño monen jop peñkun? ²⁷ Gäk ñode tänañi täñkun; Näkño monen gaminjkuro u monen äma keru terak peñiri uyaku täñpewä tañi ahäñirän äbänkañ yäpmäñtet yäk.

²⁸ Ude yänpäñ epän ämaniye ätu yäwerek; In monen uwäk yomägatpäñ uwäk 10 yäpmäñ kuñatak unita imut yäk. ²⁹ * Nadäkañ? Äma kubätä imaka imani u yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä ätukät bumtakinik buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäñ nadäk täkañ upänkañ nämo! Imaka inçitkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ³⁰ * Ude yänpäñ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gañani ño bipmäñ urani gänañ pudät mañpä äpmonpän yäk. Uken konäm kähän yäñ jiwätpeñ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäñ daniwek

³¹ * Tänpäñ Äma Bureni-iniktä kunum täño epmäget kudän nitek añeroniye-kät äbänpäñ intäjukun äma ärowani pähap wäpi biñam ikek api irek. ³² * Täñirän ämawebe komeni komeni

* **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mat 8:12

* **25:31:** Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32:** Rom 14:10;

Ese 34:17

uken naniktä pübä u inamiken api itneḡ. Äbä iräkaḡ yäpmäḡ danipäḡ äbot yarä api yepmaḡpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmäḡ danik täkaḡ ude. ³³ Täḡpäḡ äma wakiwaki keru käpmäk käda yepmaḡpäḡ äma tägatäga keru bure käda api yepmaḡpek.

³⁴ Ude täḡkaḡ intäjukun äma unitä ämawebe keru bure käda itnayäḡ täḡo uwä api yäwerek; Nana inta nadäḡ tamitak unita näkken äbut yäk. Äbäḡkaḡ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpäḡ inta biḡam kome iwoyäḡkuko ḡo korewut yäḡ api yäwerek. ³⁵ * Näk nakta neḡirä nepmäḡ towiḡkuḡ, ba umeta neḡirä ume gwet namiḡkuḡ. Ba näk äma kudupi ude kuḡarira nämagut yäpmäḡ yotjin-ken kuḡkuḡ. ³⁶ Ba moräḡ irira tek täḡ namiḡkuḡ. Ba käyäm täḡjira watä it namiḡkuḡ. Ba komi yot gänaḡ irira nabäḡ tareḡkuḡ yäk.

³⁷ Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ḡode api iwetneḡ; Ekäni, jidegän uken nakta geḡirä gepmäḡ towiḡkumäḡ? Ba umeta geḡirä jidegän uken ume gwet gamiḡkumäḡ? ³⁸ Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäḡjiri gämagut yäpmäḡ yotnin-ken kuḡkumäḡ? Ba jidegän moräḡ iriri tek täḡ gamiḡkumäḡ? ³⁹ Ba jidegän käyäm täḡjiri watä it gamiḡkumäḡ? Ba komi yotken iriri gabäḡ gawat epän jidegän uken täḡ gamiḡkumäḡ?

⁴⁰ * Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ḡode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude

* **25:35:** Ais 58:7 * **25:40:** Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41

ämawebenaye äpani ɲo kubäta täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ yäk.

⁴¹ * Täŋä ämawebe keru käpmäk käda itnayän täŋo uwä ɲode api yäwerek; Kewewut! Kädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yänpän penkuko uken äpmo api itneŋ yäk. ⁴² Imata, in ɲode täŋ namiŋkuŋo unita; Näk nakta neŋirä ketem nämo namiŋkuŋ. Umata neŋirä ume nämo gwet namiŋkuŋ. ⁴³ Näk äma kudupi ude kuŋarira yotjinken nämo yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuŋ. Ba morän irira tek nämo täŋ namiŋkuŋ. Käyäm täŋira watä nämo it namiŋkuŋ. Ba komi yot gänäŋ irira nämo nabän näwatkuŋ.

⁴⁴ Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ɲode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä nämo gepmän towiŋkumän? Ba umata geŋirä jidegän uken ume nämo gwet gamiŋkumän? Gäk äma kudupi ude äbänjiri jidegän nämo gämagut yäpmän yotnin-ken kuŋkumän? Ba jidegän morän iriri tek nämo täŋ gamiŋkumän? Käyäm täŋiri jidegän uken watä epän nämo täŋ gamiŋkumän? Ba komi yotken iriri jidegän gabän gawat epän nämo täŋ gamiŋkumän?

⁴⁵ Ude iweräwä intäjukun äma unitä ɲode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ɲo kubäta nämo täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ. ⁴⁶ * Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmaŋpän äpmonen. Täŋkäŋä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmaŋpek.

* **25:41:** Mat 7:23; Rev 20:10 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29

26

Jesu utta man topuŋ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹⁻² * Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Yäŋen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkaŋ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneŋ.

³ Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täŋkuŋ. ⁴ Käbeyä täŋpäŋ Jesu käbop inŋitpäŋ utta man topuŋ. ⁵ Ude täŋpäŋ yäŋkuŋ; Nämö yäk. Orekirit kadäni-ken täŋpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäŋi tägapäŋ ärut imiŋkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon gisik paräm ikek yäŋ iwerani unitä yotken äroŋpäŋ ketem bok naŋkumän. ⁷ * Ketem naŋ irirän webe kubätä ume käbäŋi säkgämän u gwäki ärowani peŋpäŋ yäpuko upäŋ yäpmäŋ abuk. Yäpmäŋ päbä Jesu ketem naŋ irirän gwäki-ken kudup piŋ ibatkuk.

⁸ Ude täŋirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ŋo jop awähutak? ⁹ Ume u ämata yämiŋpäŋ moneŋ taŋi yäpmäŋkaŋ äma jäwärita yämiŋirän uyaku käna tägatek yäk.

* **26:1-2:** Kis 12:1-27; Mat 20:18 * **26:7:** Luk 7:37-38

10 Ude yäjirä Jesutä bäräneŋ yabänpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; In webe ɲo imata ibekaŋ? U iron säkgämän kubä täŋ namitak. 11 * Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täŋ yämına yänpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ näk inkät wari nämo api itne. 12 Näk kumbapäŋ api äneneŋo unita awaŋken kukta gupna ume kábäŋi nitek u ärut namitak. 13 Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän webe ɲonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä webe ɲonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

14-15 * * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kaŋ pewa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken päŋku ɲode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä monen jide api namineŋ? Yäwänä siliwa monen 30 ude imiŋkuŋ. 16 Imäkaŋ Judastä päŋku iwan keru terak kaŋ pewa yäŋ nadänpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

17 * Täŋpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak u yäput penkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päŋku ɲode iwetkuŋ; Nin apiŋo yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne?

* 26:11: Lo 15:11 * 26:14-15: Jon 11:57 * 26:14-15: Sek 11:12 * 26:17: Kis 12:14-20

18 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kanpän node iwerut; Yäwoḡärewani äma nnode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täḡo ketem nänetä nadätat. 19 Ude yäweränkanḡ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän pänku yot mähemi u iwetkanḡ Pasova täḡtuḡum täḡkuḡ.

20 Ude täḡkanḡ kome bipmäḡirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän pänku yot uken itpän Pasova ketem nanḡkuḡ. 21 Nanḡ ittänḡän Jesutä man nnode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täḡ namayän yäk. 22 Ude yänḡirän nadänpänḡä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänḡkuḡ; Ekäni, näka yäyan?

23 * Ude yänḡäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubäḡän näkamäk ḡonitä iwan keriken nepmanḡpayän. 24 Nadäkanḡ? Äma Bureni-inik uwä kädet yänḡ imani udegän api iwarek. Upänkanḡ äma iwan kerä terak nepmanḡpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yänḡirän Judas, Jesu iwan kerä terak pe-wayän täḡkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwoḡärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayänḡ yäk.

Bänep kubäḡän äḡnak-äḡnak yäput penḡkuk

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

26 * Eruk ketem nanḡ irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkanḡ Anutu bänep täga man iwetkanḡ tokät

* 26:18: Mat 21:3 * 26:23: Sam 41:9 * 26:26: Mat 14:19

jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; Ño yäpmäñpäñ nañput. Ñowä näkño gupna yäk. ²⁷ Ude yäñpäñ wain ume yäpmäñkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; In kudup ño nañput. ²⁸ * Ñowä näkño nägätña, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta. Täñpäñ ämawebe mäyap täño momi awähuretta yäñpäñ nägätña piwayäñ täyat. ²⁹ Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämo nañkañ it yäpmäñ kuñtäñgän Nana täño yewa gänañ äronkañ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk. ³⁰ * Ude yäweränkañ kap kubä tenpäñ yot penpen kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäñ yäñkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

³¹ * Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ñogän in kuduhtagän näka mäde ut namiñpäñ ämetpen kuñtäñpä kunayäñ. Ude täñirä Anutu täño man ñode kudän täwani u bureni ahäwayäñ;

*Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäñpä
kuneñ yäk. Sek 13:7*

³² * Upäñkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpäñ Galili komeken näkä jukun päñku api it kirewet.

³³ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ, upäñkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁴ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni

* **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:**

Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7 * **26:32:** Mat 28:7,16

* **26:34:** Mat 26:69-75

gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yäjirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna kăbop pewayäj.

35 * Ude yăwănä Pitatä gwăk kwainpăñ man kehăromigăn ñode yăñkuk; Nămo! Găk gutpăñ năk bok nutta yăwăwă wăpka kăbop nămo api pewet yăk. Ude yăwănkañ noriyetă udegăn yăñkuñ.

Jesu inigăn păñku yăñapik man yăñku

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Tăñpăñ Jesu iwarăntăkiye-kăt kuñtăngăn Getsemane epăn tobătken ahănpăñ yăwetkuk; In ñode iriră năk păñku yăñapik man yăwayäj yăk.

37 Ude yăwetkañä Pitakăt Sebedi tăño nanakiyat Jems kenta Jon, ugănpăñ yămagurănkañ kuñkuñ. Kuñtăngăn nadăwăn umuri păhap tăñpănpăñ âma yaräkubă u yăwetkuk; 38 * Bănepna-ken butewaki nadăwătăk păhap ahăñ namitak unită nurek yăñ nadătat. Unita in ñogăn kodak itkañ nabăñ năwatkot.

39 * Ude yăñpăñ âtu nanak kuñpăñă gukut imăpmok tăñpăñ yăñapik man ñode yăñkuk; Nana, tănañi tăñpăwă nadăñiri komi bărăpi nadăwayäj tăyat u nărepmirăn. Ude upăñkañ năkño nadăk nămo, găkño mantă kehărom tawăn. 40 Ude yăñpăñ âma yaräkubă unită itkuñ-ken äyăñutpeñ kuñpăñ yabăwăn dăpmon pat itkuñ. Dăpmon pariră yabănpăñ Pita iwetkuk; In imata dăpmon pat itkañ? In kadäni kerăpi năkkăt kodak tăga nămo itneñ? 41 * Tăñyabăk-ken kwitanența ket nadănpăñ

* 26:35: Mat 26:56 * 26:38: Jon 12:27 * 26:39: Hib 5:7-8;
Mat 6:10 * 26:41: Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15

yäñapik man yäj itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

⁴² Ude yäwetkañä äneñi päñku nani ñode iwetkuk; Nana, komi nadätat ño täga nämo närepmittañi täñpawä jop waki nadäñ naminjiri komi ño nadäwa täreñjirän gäkño mantä kehärom tawän yäk.

⁴³ Man ude yäj paotpäñ äyäjut päbä äma yaräkubä u dämpmon pen parirä yabänkuk. ⁴⁴ * Ude yabänkañ äneñi päñku yäñapik man yäñkuko udegän yäjirän kadäni yaräkubä täñkuk. ⁴⁵ Ude täñkañ iwaräntäkiyetä patkuñ-ken u kuñpäñ yäwetkuk; Ai! In dämpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keritarak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴⁶ * Unita akwäpäñ päñku yabän ahäna! Äma iwan keritarak nepmakta yäwani uwäku äbätak ño yäk.

Iwantä Jesu injtkuñ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahän yäminjku. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuñ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täñpani ba Juda täño äma ekäni ekäni unitä pen yäwet-pewä äbuñ.

⁴⁸ Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä päñku äma u bayän iminpäñ inin orerirä nabänkañ upän kañ inirut yäj yäwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahän iminpäñ iwetkuk; Yäwoñäremani ämana! Ude yäñpäñ bayän iminpäñ inin oretkuk.

⁵⁰ Judastä ude täñjirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täñpayän nadänpen äbätan ude täyi! Yäwänä

* **26:44:** 2Ko 12:8 * **26:46:** Jon 14:31

iwantä äbuᵇowä injitpäᵇ kerigän topuᵇ. ⁵¹ * Ude täᵇjirä iwaräntäki kubätä päipi pionᵇ gänaᵇ nanik wädäwän kwäpäᵇjä bämop äma unitäᵇo watä ämani kubä ura yäkᵇat jukuni painᵇkuk. ⁵² * Ude täᵇpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täᵇpeko uwä kowata udegän utneᵇ. ⁵³ ᵇodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäᵇjira aᵇeroniye mäyap peᵇ yäwet-pewän äbä täga täᵇkentäᵇ namineᵇ. ⁵⁴ Upäᵇkaᵇ täᵇkentäᵇ namineᵇo uwä Anutu täᵇo man kudän täwani u jide täᵇpänᵇ bureni ahäwek?

⁵⁵ * Ude iwetpäᵇjä Jesutä komi äma äbuᵇo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täᵇpani ude täᵇpapänᵇ kadä boham ikek nutnayän äbäkaᵇ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaᵇ äronᵇkaᵇ inkät ämawebe Anutu täᵇo man yäwetpäᵇ yäwoᵇäreᵇ täk täᵇkut-ken ugän imata nämo nepmäᵇjitkuᵇ? ⁵⁶ * Upäᵇkaᵇ in ᵇode täᵇ namiᵇjirä Anutu täᵇo manbiᵇam terak profet bian-itä näka man kudän täᵇkuᵇo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaᵇ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpeᵇ kuᵇtäᵇpä kuᵇkuᵇ.

Jesu manken teᵇkuᵇ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Täᵇpäkaᵇ komi äma unitä Jesu imagut yäpmänᵇ bämop äma intäjukun täᵇpani wäpi Kaifas unitä yotken kuᵇkuᵇ. Yot uken kuᵇpäᵇ Baga man yäwoᵇärewani ämakät Juda täᵇo äma ekäni ekäni kuduptagän kubäken ugän itkuᵇ. ⁵⁸ Irirä Pita

* **26:51:** Jon 18:26 * **26:52:** Stt 9:6; Rev 13:10 * **26:55:** Luk 19:47, 21:37 * **26:56:** Mat 26:31

mädengän käbop itpäñ-yabäk täñtäñ kumañ yot unitäño yewa gänañ äronjuk. Äronpäñä Jesu jide täñ iminayäñ yäñ yabäñpäñ-nadäkta yot täño watä ämakät bok mañitkuñ.

59 Täñpäkañ Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäñ Jesu kumäñ-kumäñ utna yäñkañ Jesu jop ikñatta jop manman ätuta wäyäkñeñkuñ. 60-61 * Ude täñirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täñkukonik yäñ jopman ude yäñkuño upäñkañ Jesuken imaka goret kubä nämo kañpäñ nadäñkuñ. Täñirä äma yarätä äbäñpäñ yäñkumän; Äma ñowä ñode yäñirän nadäñkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkan kepmä yaräkubä-tagän äneñi täga täñpet yäñ yäñirän nadäñkumäk yäk.

62 Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täñpani unitä akuñpäñ Jesu iwet yabäñjuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäñ? Äma päke ño gäka man yäkañ ño nadäwi jide täyak? 63 * Yäñirän Jesutä kowata nämo yäñjuk. Man nämo yäñkañ kum irirän intäjukun äma unitä äneñi iwet yabäñjuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäñkehärom tañpäñ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täñkentäkta iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täño Nanaki ba nämo?

64 * Yäwänä yäñjuk; Yäyan ubayäñ. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure käda ittängän kunum gänañ gubam terak

* 26:60-61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

äbänjirän api käneḡ. ⁶⁵⁻⁶⁶ * * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täḡpani u nadäwän wawäpäḡ iniken tek weḡ-gäjähutpäḡ yänjuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkaḡ? Yäwänä äma päke itkuḡo unitä kumän-tagän ḡode yänkuḡ; U kumäkta biḡam täyak! yäk.

⁶⁷⁻⁶⁸ * Ude yäwäkaḡ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täḡpipiḡkaḡ keru mugwäḡiḡpäḡ utkuḡ. Ätutäwä keru pipiyänpäḡ bumumi-ken utkaḡ yänärok man ḡode iwetkuḡ; Gäk profet unita äma gutak unitäḡo wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop penjuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹ Täḡpäkaḡ Pita yäman umu, man yot yewa gänaḡ maḡjirän yot unitäḡo watä webe kubätä ahän imiḡpäḡ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuḡarani kubä gäk yäk. ⁷⁰ Yäwänä yänjuk; Gäk man jide yäyan? Yäniri guḡ täyat yäk.

⁷¹ Ude yänkaḡ äpämaḡ kwayän täḡjirän yäma-ken webe kubätä kaḡpäḡ äma itkuḡo u yäwetkuk; Äma ḡo Jesu Nasaret nanik täḡo äbotken nanik kubä yäk.

⁷² Yäwänä äneḡi äwo yänjuk.

⁷³ Eruk ätu itpäḡä äma itkuḡo unitä iwetkuḡ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamän yäk.

⁷⁴ Ude yäwäwä Pitatä yänjuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkaḡ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yänjirän pengän purup gera yänjuk.

* **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33
24:16; Jon 19:7

* **26:65-66:** Wkp

* **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5

75 * Yäjirän Pita u Jesutä man ɲode iwetkuko u nadäwän tärenkuk; Purup man nämo yäjirän gäk kadäni yaräkubä näkɲo wäpna käbop pewayän yäk. Man u juku piɲpän bänepi-ken jägämi pähap nadänpän äpämäɲ pänku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yäjen pak taɲirän bämop ämakät Juda täno ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkan Jesu utpewä kumbekta yäjkehärom taɲkuɲ.

² Ude yänpän keru pädat tänpän yäpmän pänku Pailat keru terak penkuɲ. (Pailat uwä Rom gap-mantä iwerirän Juda ämawebe yabän yäwarani.)

³ * Täɲirä Jesu kumän-kumän utneɲta yäniɲ kireɲkuko u nadänpän äma iwan keru-ken pewani Judas ini täɲkuko unita waki nadäɲkuk. Ini täɲkuko unita waki nadänpän siliwa monen 30 ude yäpuko u porin yäpmän äma ekäni ekäniken äneni kuɲkuk.

⁴ Pänku yäwetkuk; Näk jopman yänpän äma si-woɲi kubä kumäkta taniɲ kireɲkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuɲ; Ninken imata yayan? Gäkɲa täɲkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä monen u kudupi yot gänäɲ ureɲ tänpän äronkuɲ. Tänpän yepmanpen kotäki topayän kuɲkuk.

⁶ Kuɲirän bämop äma ekäni ekänitä monen kudupi yot gänäɲ ureɲ tänpän äronkuɲo u butuɲpän kubä-kengän penpän yänkuɲ; Monen ɲo äma täno nägät suwawani unita monen ɲopän Anututa biɲam kudupi yotken pekta бага mantä

* 26:75: Mat 26:34 * 27:3: Mat 26:14-15

yäjiwät täyak yäk. ⁷ Ude yänpäñ man yäntäñ kuñtäñgän bänep kubägän tänpäñ ñode yänkuñ; Moneñ ñowä äma kubä wäpi Pota unitäño epän tobät kañ suwana yäk. Tänpäñ kome suwañkuño u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpäñ kumäñirä änenenta iwoyänpäñ penkuñ. ⁸ Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yäñ yäk täkañ.

⁹⁻¹⁰ * Ude täñkuño unita man kudän profet Jere-maiatä bian ñode kudän täwani u bureni ahänkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täñirä moneñ gwäki täpuri siliwa moneñ 30 udegän penkuñ. Ekänitä näwetkuko udegän moneñ upäñ Pota täño epän tobät suwañkuñ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täñkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat inamiken irirän Pailattä ñode iwet yabänkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. ¹² * Tänpäkañ bämop äma intäjukun tänpäni-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpäñ-kañiwat man mäyap yänkuño upänkañ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk. ¹³ Jesu man nämo yänkañ irirän Pailattä äneñi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkan ñonita kowata imata nämo yäyan? ¹⁴ * Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniñ yänkañ kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpäñ yäniñ kireñkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16

* **27:9-10:** Sek 11:12-13 * **27:12:** Ais 53:7; Mat 26:63 * **27:14:** Jon 19:9

15 Tānpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman tāŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadāŋpāŋ Rom gapman tāŋo watä äma iweräwä äma ugānpāŋ dät imän yāpmāŋ kuk tāŋpani. 16 Eruk, kadäni uken äma waki kubä wāpi Barabas u komi yot gänaŋ irani. 17 Tānpāŋ ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä tāŋpāŋ irirä yāwet yabāŋkuk; Netāpāŋ dät ima äpāmaŋ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yāŋ iwerani u? 18 * (Man ude yāwetkuko uwä Pailattä ŋode nadāŋpāŋ yāwetkuk; Juda äma ekäni ekänitā Jesuta kokwawak nadāŋkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yāŋ nadāŋkuk.)

19 Tānpäkaŋ Pailattä man epän tāŋ irirän weben-itä manbiŋam kubä ŋode pewän yāpmāŋ äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä tāŋ iminaŋi nämo yäk. Näk bipani dāpmonken äma unitagän yāŋpāŋ nadāwätäk pähap tät yäk.

20 Pailattä manbiŋam ude nadāŋkukopāŋ bämop äma intājukun tāŋpani-kät Juda tāŋo äma ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yāwetkuŋ; Pailattä täwet yabäk tāŋpänä ŋode kaŋ yāwut; Barabas pit imiŋ pewi kuŋirän Jesupāŋ kumäkta kaŋ tewi yāpmāŋ äpän yäk. 21 Eruk Pailattä ämawebe päke u yāwet yabāŋkuk; Netāpāŋ pit imiŋpewa jop äpāmaŋ kwek? Ude yāŋirän gera terak yāŋkuŋ; Barabas u! yäk. 22 Yāwäwä yāwetkuk; Tāŋ, Jesu, Kristo yāŋ iwerani unitawä jide tāŋpet? Ude yāwet yabāwänä yāŋkuŋ; Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

23 Ude yāwäwä Pailattä yāŋkuk; Waki kubä jide tāŋkukta? Ude yāwänä ämawebe päke unitä gera taŋi

* 27:18: Jon 11:47-48; Jon 12:19

terak ñode yäkgän täñkuñ; Päya kwakäp terak kañ kumbän! ²⁴ * Ude yäj ittängän Pailattä nadänjuk; Näkño man kumän yäpmäj äpäkañ yäk. Pen yäñtäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadänpäjä ume yäpmänpäj ämawebe injamiken keru ärutpäñä yäjku; Äma ñonitä kumbayäj täyak uwä momi näkño nämo. Momi injinta biñam yäk.

²⁵ * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yäjkuñ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintäño nanakta biñam kañ täñpän! ²⁶ Ude yäwäkañ Pailattä Barabas jop tewän äpämañ kuñirän Jesu kadätä päripmänpäj päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäj kuñkuñ.

Jesu utpäñ täñirek-irek täñkuñ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

²⁷⁻²⁸ * Yämän yäpmäj kuñpäñä Pailat täño komi ämatä Jesu yäjikñat yäpmäj komi äma täño yot gänäñ äronpäñ komi äma ätuta yäñpewä äbuñ. Äbänpäjä Jesu it gwäjiñpäñ teki yäñopmäj imiñpäñä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkañ udewani täñ imiñkuñ. ²⁹ Ude täñ imiñpäñ gupmom yen kedon täñpäñ gwäki-ken ähäät imiñkuñ. Täñpäñ iwänäp kujat, intäjukun ämatä inñit täkañ udewani kubä imä keru bure käda inñitku. Ude täñ imiñpäñä sära man iwetpäñ yäjkuñ; Juda täño intäjukun äma, gäk ganiñ oretkamäj! yäk. ³⁰ * Täñpäñ iwit ut ibatpäñ iwänäp kujat imä inñitkuko ugänpäj yäpmänpäj gwäki-ken ut täñkuñ. ³¹ Täñirek-irek ude täñ imiñ paotpäñä tek gwagäri ñokenjo yäñopmäj

* **27:24:** Lo 21:6-9; Mat 27:4 * **27:25:** Mat 23:35; Apos 5:28

* **27:27-28:** Luk 23:11 * **27:30:** Ais 50:6

imiŋpäŋ tek iniken upäŋ äneŋi täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋ imiŋpäŋä, eruk päya kwakäp terak utnayäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kaŋ-ahäŋpäŋä komi ämatä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp bu-ramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. ³³ Kuŋtäŋgän kome kubä wäpi Golgota uken ahäŋkuŋ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.) ³⁴ * Uken ahäŋpäŋä eruk, Jesu gupi kwitawän yäŋpäŋ wain ume jägämi imiŋkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk. ³⁵ * Imä bitnäwänä komi ämatä teki yäŋopmäŋ imiŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkaŋ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ. ³⁶ Ude täŋkaŋ maŋit itkaŋ kaŋiwat itkuŋonik. ³⁷ Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda maŋ kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

Ŋowä JESU, JUDA Ämawebe Täŋo INTÄjukun Äma.

³⁸ * Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ.

³⁹⁻⁴⁰ ** Ude täŋkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok iwetpäŋ ketsiwon täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutkaŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäŋ yäŋkun yäk. Unita gäk Anutu täŋo nanak bureni täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä ketärenpäŋ äpiwä!

* **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

* **27:39-40:** Sam 22:7; Sam 109:25 * **27:39-40:** Mat 26:61; Jon 2:19

41-42 * Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwoḡärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täḡ-irenḡpäḡ näwetḡäwet täḡpäḡ yänkuḡ; Äma ḡowä äma ätu täga täḡkentän yämik täḡkukopän ini gupi täḡkentäktawä täḡpän wakaḡ yäk. Ämawebetä äma ḡonita U Isrel ämawebe täḡo intäjukun äma yän yäk täkaḡ. Intäjukun äma bureni täḡpänä päya kwakäp terak naniktä äpäḡirän kaḡkaḡ nadäkinik täḡ imi-nawä! 43 * U Anutu terak yengäma pek täkaḡ yän yäk täyak, ba Näk Anutu täḡo nanaki yän yäk täyak unita itpän käna yäk. Anututä käwep täḡkentän imek yäk. 44 Täḡpäkaḡ äma waki täḡpani yarä, kukḡi kukḡi däpuḡo unitä yänärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Täḡpäḡ kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumänirän kome kudup bipmäḡ urani it yäpmäḡ kuḡirän 3'kirok täḡkuk. 46 * Täḡpäḡ 3'kirok ude täḡirän Jesutä iniken man terak gera taḡi ḡode yänkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaḡtan?) 47 Ude yänirän äma kaḡ itkuḡo unitä nadänḡpäḡ yänkuḡ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 48 * Ude yänirä äma kubätä bäräḡeḡ päḡku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäḡpäḡ wain ume jägämi gänaḡ yäputpän jikon terak pädat täḡkaḡ Jesuta imiḡirän noriye ätutä iwetkuḡ; 49 Pewut! Jop itpän käna. Elaijata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

* 27:41-42: Jon 11:50 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1

* 27:48: Sam 69:21

⁵⁰ Ude täñirä Jesu äneñi gera tañi yäñpäñ kumbuk. ⁵¹ * Kumäñirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komeñ umu ini wewän täreñkuñ. Täñirän kome imaka, kwaiñirän mobä imät täñpä kuñkuñ. ⁵² Ba äma äneñpani awañtä udegän tumäñ eräñirä äma mäyap Anututa nadäñ imiñpäñ kumbanitä kodak tañkuñ. ⁵³ Kodak täñpäñ itkañ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneñi akuñirän ämawebe kodak tañkuño u awañ peñpeñ akumañ Jerusalem yotpärare-ken äronirä ämawebe mäyaptä yabäñkuñ.

⁵⁴ Kome kwaiñkuko ba imaka imaka ahäñkuko u kañpäñ komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kañ itkuño unitä umuntañpäñ bärom täñpäñ yäñkuñ; Wära! Nöwä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

⁵⁵ * Täñpäkañ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkañ kañkuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täñpäñ täñkentäk epän täñ imiñ yäpmäñ äbuño u. ⁵⁶ * Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu äneñkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Täñpäñ bipäda ugän äma tuñum mäheñi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadäwani. ⁵⁸ * Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken

* **27:51:** Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 * **27:55:** Luk 8:2-3

* **27:56:** Mat 20:20 * **27:58:** Lo 21:22-23

pänku Jesu täño komegup yäpmän pänku änenpayän iwet yabänkuk. Iwet yabänirän Pailattä nadäwän tägawäpän komi äma yäwet-pewän pänku Jesu täño komegup ketärenpän iminķu. ⁵⁹ Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmänpän tek paki säkgämän ärurani kubäpän uwäk täñpän yäpmän kuñkuk. ⁶⁰ * Yäpmän pänku mobä awañ inita änenpani u gänañ penķuk. Awañ gänañ penpän mobä tañi kubä pimiñ iwet-pewän pänku mobä awañ meni uwä yäput pipinķuk. Ude täñkañ kuñkuk. ⁶¹ Täñpäkañ Jesu mobä awañ gänañ penķuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu änenķuk.

⁶² Eruk pänku patkuño kome yänewänä Sarareken bämop äma intäjukun täñpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñku. ⁶³ * Kuñpän iwetkuñ; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yänķuk; Näk kumänkañ edap yarakubä tärenjirän kodak tañpän api akwet yäk. ⁶⁴ Ude yänķuko unita komi äma yäweri pänku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yarakubä kañ tärewän yän yänķuñ. Iwaräntäkiyetä pänku komegup yäpmän metänpen kuñkañ kumbani-ken naniktä akuñkuk yän ämawebe jopman yäkñatneñta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotän yäpmän kuñirä bureni yän nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk täñpän gäwetkamän yäk.

⁶⁵ Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniñ kiretat u yän-yäkñat pänku injin nadäkañ ude yäweräkañ awañ meni watäni ket kañ

* **27:60:** Ais 53:9 * **27:63:** Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21

irut. ⁶⁶ * Ude yäweränkañä komi ämakät penta pänku awañ meni ket täñpäñ täñpipiñpäñ komi ämatä watäni itkuñ.

28

Jesu akun̄kuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Täñpäkañ Juda täño Sabat kadäni tärenjirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awañ gänañ äneñkuño u käda yänkañ kuñkumän. ² Täñpäkañ kadäni ukengän koñ pähap kwainjirän Ekäni täño aņero kubätä kunum gänañ naniktä äpäñpäñ mobä awañ meni-ken täñpipiwani u yäpmäñ kewen̄pewän pänku parirän uterak mañitkuk. ³ * Gupi in̄jami dapun yäpätä kwinit täkañ ude. Teki u paki-inik. ⁴ Täñjirän komi äma u kañpäñ umun pähap nadäñpäñ kwain̄päñ kumäñ mañpäñ pattäñ kuñkuñ.

⁵ Täñjirä webe yarä unitä ahäwänä aņerotä yäwetkuk; Ek umuntädeño yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuño u kädayäñ äbäkamän yäk. ⁶ * Upänkañ ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumañ kuk. Ek abänkañ patpat bägupi ño kawun yäk. ⁷ * Täñkañä bäräneñ kuñkañ iwaräntäkiye ñode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumañ kuk. Akumañ pänku Galili komeken intäjukun it kireñjirän pänku uken kañ kawut! yän yäwerun. Aņerotä ude yäwetkañ yänkuk; Man täwetat uba yäk.

* **27:66:** Dan 6:17 * **28:3:** Mat 17:2; Apos 1:10 * **28:6:** Mat 12:40, 16:21 * **28:7:** Mat 26:32

⁸ Tänpäkaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upäŋkaŋ awaŋ penpeŋ kuŋkaŋ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayäŋ bäräŋeŋ kuŋkumän. ⁹ Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän ahäŋ yämiŋpäŋ tamimaŋ yäŋ yäwetkuk. Tamimaŋ yäŋ yäweränä gukut imäpmok tänpäŋ kuroŋi inŋitpäŋ iniŋ oretkumän. ¹⁰ * Ude tänpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo! Kuŋkaŋ notnaye yäwerän päŋku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

¹¹ Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bäräŋeŋ kumaŋ päŋku yotpärareken äronpäŋ imaka umuri ahärŋkuko unitäŋo biŋam bämop äma yäwetkuŋ. ¹² Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekänitä käbeyä tänpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk tänpäŋ komi äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ. ¹³ * Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipani nin döpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo tänpäŋ yäpmäŋ kuŋ yäŋ kaŋ yäwerut. ¹⁴ Pailattä jopman u nadäŋpäŋ goret kubä täŋ nimek yäŋ nämo umuntäneŋ. Nämo, nintä täga api iniŋ bitnäne yäk. ¹⁵ Ude yäŋpäŋ yäwerä komi äma uwä moneŋ u yäpmäŋpäŋ man yäwetkuŋo u bu-ramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

* **28:10:** Hib 2:11 * **28:13:** Mat 27:64

16 * Tānpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuŋ. 17 Äronpäŋ Jesu ini kaŋpäŋ ukengän gwäjiŋ äpmon imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Upänkaŋ ätutäwä bänep yarä tänpäŋ U Jesu nämo käwep yäŋ nadänkuŋ. 18 * Täŋirä Jesutä dubiniken äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täŋo ba kome täŋo, näka namiŋ moreŋkuk yäk. 19 * Unita in komeni komeni kuŋkaŋ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk näwaräntäknaye tänpäkaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kaŋ ärut yämut. 20 * Tänpäŋ man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u kudup yäwetpäŋ yäwoŋäreŋirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api tärewek yäk.

* **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5